

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

"ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ"

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Κατεύθυνση : Δημιουργική Γραφή και Κινηματογραφική –στην Εκπαίδευση.

Διπλωματική Εργασία

«Το αποτύπωμα του animation στην εκπαιδευτική διδασκαλία με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής στο δημοτικό».

Σοφία Καλογιάννη

Επιβλέπων καθηγητής: Παναγιώτης Ιωσηφάλης

Τριμελής επιτροπή:

Παναγιώτης Ιωσηφάλης

Άννα Βακάλη

Κλεονίκη Δρούγκα

Θεσσαλονίκη Μάρτιος 2023

Σε ολόκληρο τον κόσμο οι κοινωνικές λειτουργίες και οι θεσμικές δομές είναι οργανωμένες με βάση το φύλλο, εδράζονται δηλαδή στην κοινωνική διάκριση των ανθρώπων μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το κράτος, το δίκαιο, η πολιτεία, η θρησκεία, η ανώτερη εκπαίδευση και η οικονομία είναι σε μεγάλο βαθμό θεσμοί που διαμόρφωσαν άνδρες στους οποίους εξακολουθούν να κυριαρχούν άνδρες και οι οποίοι ερμηνεύονται από την οπτική γωνία των ανδρών (Hughes&Kroehler 2014. σ.359)

Υπεύθυνη δήλωση περί μη λογοκλοπής

Η Σοφία Καλογιάννη, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο **«Το αποτύπωμα του animation στην εκπαιδευτική διδασκαλία με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής στο δημοτικό»** αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

Σοφία Καλογιάννη

Σύντομη περίληψη

Φεμινισμός, το κοινωνικό κίνημα που είναι ταυτόσημο με ανισότητες, κυριαρχία και συγκρούσεις. Ο φεμινισμός ως κοινωνικοπολιτικό κίνημα και ως φιλοσοφική θεωρία αναδεικνύει την άνιση θέση των γυναικών στην κοινωνία, την πολιτική, την εκπαίδευση, εναντιώνεται στον μισογυνισμό, τον σεξισμό, την σεξιστική εκμετάλλευση, την καταπίεση, αμφισβητεί κάθε στερεοτυπική πατριαρχική αντίληψη και θέση. Όλα αυτές οι ανισότητες παραμένουν ενεργές μέχρι σήμερα σε κάθε τομέα, στην εκπαίδευση, στους πολιτικούς θεσμούς σε κοινωνικούς οργανισμούς. Η έννοια της πατριαρχίας χρησιμοποιήθηκε από το γυναικείο κίνημα για να ερμηνεύσει τα στοιχεία εκείνα που αποτελούν τη βάση για τις έμφυλες ανισότητες και τα στενά πλαίσια που περιορίζουν τη δράση των γυναικών στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα.

Εκτός από την προάσπιση και διεκδίκηση των γυναικείων δικαιωμάτων, ο φεμινισμός, έχει ως στόχο την αναδιοργάνωση της κοινωνίας. Γυναίκες και άντρες από την στιγμή που γεννιούνται έχουν ένα προκαθορισμένο κοινωνικό ρόλο βάση της βιολογικής τους ταυτότητας, αρσενικό, θηλυκό, που επιβάλλει κανονιστικούς ρόλους και ακριβώς αυτό είναι που προσπαθούν οι φεμινίστριες να ανατρέψουν.

Πολλές φεμινιστικές οργανώσεις είναι αυτές που πιστεύουν πως η πατριαρχία αποτελεί τη βάση επί της οποίας όλες οι σύγχρονες και μη κοινωνίες έχουν σχηματιστεί, ενώ πρέπει να φύγουμε από αυτό το μοντέλο προκειμένου να επιτευχθεί η κοινωνική ισότητα και να εξαλειφτούν οι έμφυλες διακρίσεις.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναλύει τα τρία κύματα του φεμινισμού και τη θέση της γυναίκας μέσα από αυτά, ενώ ταυτόχρονα αναλύει την ταινία *Persepolis* βάση του τρίτου κύματος. Έγινε ποιοτική έρευνα όπου υιοθετήθηκε η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων με κύριο εργαλείο τη δομημένη συνέντευξη. Με σειρά ερωτήσεων συγκεκριμένων που υποβάλλονται σε όλους τους διερωτώμενους μαθητές με τον ίδιο τρόπο. Τέλος έγινε αποτίμηση των ερωτήσεων καταλήγοντας σε συμπεράσματα.

Λέξεις κλειδιά: φεμινισμός, ιδιωτική – δημόσια σφαίρα, πατριαρχία, κοινωνική ισότητα, έμφυλες διακρίσεις, κύματα φεμινισμού, ταινία *Persepolis*, ποιοτική έρευνα

«The imprint of animation in educational teaching with creative writing activities in primary school».

Abstract

Feminism the social movement that is identical to inequalities, sovereignty and conflict. Feminism as a socio-political movement and as philosophical theory highlights the unequal position of women in society, politics, education, opposes misogyny, sexism, sexual exploitation, oppression, disputes any stereotypical patriarchal perception and position. All these inequalities remain active to date in every sector, in education, in political institutions, social organizations. The concept of patriarchy was used by the women's movement in order to interpret the underlying elements on gender inequalities and narrow frameworks limiting the action of women in the private and public sphere.

In addition to defending and claiming women's rights, feminism aims to the restructure of society. Men and women from the moment they are born have a predefined social role based on their biological identity, female, male, that calls for normative roles and that is exactly what feminists strive to overthrow.

Many feminists' organizations believe that the patriarchy is the basis on which all modern and non-modern societies have been formed, while we ought to escape from this model in order to achieve social equality and eliminate gender discrimination.

This thesis analyzes the three waves of feminism and the women's position through them, while simultaneously analyzes the film "Persepolis" based on the third wave.

Key words: feminism, private-public sphere, patriarchy, social equality, gender discrimination, feminism waves, Persepolis film

Ευχαριστίες

Με την περάτωση της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου κ. Παναγιώτη Ιωσηφέλη επίκουρο Καθηγητή Σεναρίου, Τμήμα Κινηματογράφου, Σχολή Καλών Τεχνών, Α.Π.Θ. που μας δίδαξε κινηματογραφική- τηλεοπτική γραφή στην εκπαίδευση και αποτέλεσε πηγή έμπνευσης, καθώς και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Ευχαριστώ για τις συμβουλές και για τα όσα αποκόμισα καθ' όλη την διάρκεια της συνεργασίας μας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω και τις φίλες μου και συμφοιτήτριες Λίνα Δρασλιάκη, Ελένη Μπαϊραμισλή, Ελένη Πλωμαρίτου, για το όμορφο κοινό ταξίδι στο ίδιο μεταπτυχιακό και την στήριξη της μιας στην άλλη.

Περιεχόμενα

Υπεύθυνη δήλωση περί μη λογοκλοπής.....	i
Σύντομη περίληψη	ii
Abstract	iii
Ευχαριστίες.....	iv
Εισαγωγή	1
ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	2
Κεφάλαιο 1. Τι είναι φεμινισμός;	2
1.1 Κοινωνικό φύλο, Κοινωνική ταυτότητα, έμφυλοι ρόλοι	6
1.2 Σχέση φεμινισμού και θεωρίας του φύλου	8
1.3 Τι είναι αυτή η Πατριαρχία.....	10
1.4 Ιστορική αναδρομή του φεμινισμού και γυναικείες μορφές.....	17
1.5 Συμπέρασμα	27
Κεφάλαιο 2. Το αποτόπωμα των κυμάτων στο πέρασμα του χρόνου.....	28
2.1 Το πρώτο κύμα: Εξισωτικός ή ισονομικός φεμινισμός.....	28
2.2 Δεύτερο φεμινιστικό κύμα- Ο φεμινισμός των δικαιωμάτων (1960-1980).....	31
2.3 Τρίτο φεμινιστικό κύμα: Ο φεμινισμός της ετερότητας 1980 – 2000	37
Κεφάλαιο 3	42
3.1 Το βλέμμα στην ταινία Περσέπολις : « γιατί αυτή η ταινία»;.....	42
3.2 Τι γίνεται με την ταινία;.....	43
3.3 ΤΡΙΤΟ ΚΥΜΑ ΚΑΙ «ΠΕΡΣΕΠΟΛΙΣ»	46
ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	49
Κεφάλαιο 1 : Πλαίσιο έρευνας-Προβληματική	49
1.1 Μεθοδολογία.....	49
1.2 Το προφίλ των συμμετεχόντων/σών.....	49
1.3 Στάδια της θεματικής ανάλυσης.....	49

1.4 Ερευνητική Υπόθεση/ Ερώτημα	50
1.4.α. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου.....	51
1.4.β Κωδικοποίηση (ιδέες, κατηγορίες, σχήματα).....	51
1.4.γ Τα θέματα.....	52
1.4.δ Συσχέτιση κωδικών-θεμάτων	52
Κεφάλαιο 2: Θεματική επεξεργασία	53
2.1 Ένδυση/ κίνηση.....	53
2.2 Φιλικές σχέσεις	57
2.3 Οικογενειακές σχέσεις	61
2.4 Μόρφωση-Εκπαίδευση.....	64
2.5 Κοινωνικός περίγυρος	68
2.6 Κράτος/Καπιταλισμός/Αξία φύλου	71
2.7 Τι σημαίνει για σας «ανατολή»;.....	76
2.8 Τελική αποτίμηση όλων των ερωτήσεων- Συμπέρασμα.....	80
ΜΕΡΟΣ Γ: ΣΕΝΑΡΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να προσεγγίσουμε κατά το δυνατό την έννοια του φεμινισμού, να παρακολουθήσουμε την εξέλιξή του ιστορικά μέσα από μια αναδρομή παρουσιάζοντας ταυτόχρονα και σημαντικές φεμινίστριες που έδωσαν τους δικούς τους αγώνες. Τη σχέση της πατριαρχίας με την κοινωνία και κατά πόσο έχει την δύναμη να διαμορφώσει τις έμφυλες ταυτότητες, τους κοινωνικούς ρόλους, τις έμφυλες ανισότητες. Πιο συγκεκριμένα η παρούσα εργασία αποτελείται από τρία μέρη με επιμέρους κεφάλαια. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται θεωρητικές έννοιες σχετικά με το φεμινισμό, στο δεύτερο μέρος η ποιοτική έρευνα και στο τρίτο μέρος το κινηματογραφικό σενάριο.

Πρώτο Μέρος: Στο πρώτο κεφάλαιο δίνονται απαντήσεις στα ερωτήματα για το αν ο φεμινισμός είναι μόδα, είναι η πατριαρχία αυτή που επηρεάζει τις έμφυλες ανισότητες; Η βιολογική και κοινωνική διάκριση στα φύλα που αποσκοπεί; Είναι το φύλο μια κοινωνική σύμβαση που μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικούς αποκλεισμούς; Ασκεί η «Πατριαρχία» μια μορφή εξουσίας και γιατί αποτέλεσε «μήλο της έριδος» σε πολλούς φεμινιστικούς κύκλους; Ενώ στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται και μια σύντομη διαδρομή του φεμινισμού όπου ως ιδέα προϋπήρχε του φεμινιστικού κινήματος, γυναικείες μορφές που φιγουράρουν στο πλήρωμα του χρόνου και εκπροσωπούν με τη στάση τους την ελευθερία, την ισότητα, ζωή χωρίς διακρίσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τα τρία κύματα του φεμινισμού, το πρώτο κύμα, ο φεμινισμός της ισονομίας, το δεύτερο ο φεμινισμός των δικαιωμάτων και το τρίτο ο φεμινισμός της διαφοράς. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η υπόθεση και τα δομικά χαρακτηριστικά της ταινίας *Persepolis*, ενώ γίνεται προσέγγιση ερμηνείας με βάση το τρίτο κύμα φεμινισμού.

Δεύτερο Μέρος: παρουσιάζεται η ποιοτική έρευνα που έγινε σε μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης πιο συγκεκριμένα σε μαθητές της έκτης δημοτικού με ερευνητικό ερώτημα να διερευνήσουμε τη στάση των παιδιών απέναντι στη γυναίκα ως ελεύθερη και αυτόνομη οντότητα μέσα στη κοινωνία. Αναφέρεται η μεθοδολογία, τα στάδια της θεματικής ανάλυσης, η ερευνητική υπόθεση, οι

ερωτήσεις ανοικτού τύπου, η κωδικοποίηση, τα θέματα και η συσχέτιση κωδικών/θεμάτων.

Παραθέτονται λεπτομερώς οι απαντήσεις των μαθητών, τα συμπεράσματα από κάθε ερώτημα, καθώς και το τελικό κεντρικό συμπέρασμα από τη ποιοτική έρευνα, και το συμπέρασμα του ερευνητικού ερωτήματος.

Τρίτο Μέρος : Εδώ παρουσιάζεται το δημιουργικό μέρος της διπλωματικής εργασίας αφορά ένα σενάριο, με τίτλο « Είναι αργά», που έχει 19 σκηνές και 11 σελίδες.

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1.Τι είναι φεμινισμός;

«Οι γυναίκες είμαστε το ήμισυ των πάντων».

Συνηθίζεται σε προεκλογικούς αγώνες ακούγεται πως θα εφαρμοστούν πολιτικές για τους ιθαγενείς, τους αγρότες, τους λαϊκούς τομείς και για τις γυναίκες θαρρείς και οι γυναίκες είναι ένας ξεχωριστός υποτομέας ανάμεσα σε τόσους άλλους. (Παρέδες, 2020, σ.25)

Μια πολυσυζητημένη και ποικιλόμορφη θεωρία που στο άκουσμα της λέξης της και μόνο δημιουργεί αμφιθυμικά συναισθήματα σε μεγάλη μερίδα ανθρώπων, γιατί ο φεμινισμός δεν γίνεται αποδεκτός από όλους, αφού έχει συνδεθεί με την δυναμικότητα των γυναικών και η κοινωνία έχει την τάση να απορρίπτει αυτή την δυναμική. Επιπλέον για πολλές ο φεμινισμός κρίνεται αναγκαίος αφού δεν έχει πετύχει το στόχο του, ενώ για κάποιες άλλες προσβλητικός καθώς η λέξη φεμινίστρια χρησιμοποιήθηκε παλαιότερα για να υποβιάσει τις γυναίκες χαρακτηρίζοντας τις αντιθηλυκές, κρύβοντας συναισθήματα μίσους για τους άνδρες.

Ο φεμινισμός ως πολιτικό, κοινωνικό κίνημα, αλλά και ως φιλοσοφική θεωρία επισημαίνει τις διαρκείς ανισότητες σε βάρος των γυναικών. Είναι ένα σύνολο οργανωμένων ιδεών, ένα κοινωνικό κίνημα που στόχο έχει να επιφέρει ριζικές αλλαγές στην ισότητα των φύλων σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο καθώς και την διεύρυνση του ρόλου της γυναίκας στη κοινωνία. Σύμφωνα με την Μπελλ Χουκς ο φεμινισμός πρόκειται για κίνημα που αποσκοπεί στην «εξάλειψη του σεξισμού, της σεξιστικής εκμετάλλευσης και καταπίεσης των γυναικών» (Deborah Cameron, σ.11).

Η φεμινιστική θεωρία δεν έχει στο κάδρο της τη γυναίκα ως δύναμη εξουσίας, δεν οραματίζεται μια γυναικοκρατούμενη κοινωνία, προασπίζεται τα δικαιώματα των γυναικών με βάση την ισότητα των φύλων. Παρόλο που ο φεμινισμός δεν είναι ενιαίος στην ατζέντα του προστίθεται ότι οι γυναίκες πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες αλλά και πρόσβαση σε ίσες ευκαιρίες με αυτές των ανδρών. Στόχος της φεμινιστικής θεωρίας είναι όχι μόνο να αμφισβητήσει την άνιση μεταχείριση των γυναικών από κάθε μορφής πατριαρχική ηγεμονία, αλλά και να την ανατρέψει.

Σύμφωνα με την MacKay με τον όρο πατριαρχία εννοούμε τον άνδρα αρχηγό του νοικοκυριού ή τον πατέρα, παππού επικεφαλή μιας οικογένειας. Αλλά πλέον χρησιμοποιείται με έναν ευρύτερο τρόπο αγκαλιάζοντας τον όρο ανδρική

κυριαρχία. Οι φεμινίστριες χρησιμοποιούν τον όρο για να αναφερθούν στην υπεροχή του άνδρα στη κοινωνία και πως κατέχουν θέσεις εξουσίας σε διάφορους τομείς όπως στην πολιτική (MacKay, 2015, σ.5).

Στο πυρήνα λοιπόν του φεμινισμού εξετάζονται τα ζητήματα των έμφυλων ανισοτήτων, των πατριαρχικών στερεοτύπων, κάθε μορφή «έμφυλης διαφθοράς» Simone de Beauvoir, με βάση τις εμπειρίες των γυναικών και την αλληλοεπίδραση τους στην κοινωνία, διεγείροντας και αφυπνίζοντας ταυτόχρονα τη γυναικεία συνείδηση.

Η φεμινιστική θεωρία δεν παρουσιάζει ομοιογένεια, εμπίπτει στην ομπρέλα της κριτικής θεωρίας που στόχο έχει να αποδυναμώσει τα κέντρα εξουσίας και καταπίεσης. αναφέραμε πως είναι πολύμορφη γιατί δεν εξετάζει μόνο τις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών εξετάζει και θέματα συστηματικού ρατσισμού, ιεραρχίας, εθνικής καταγωγής (Crossman,2018).

Ταυτόχρονα το ίδιο στηρίζει η Deborah Cameron στο βιβλίο της περί Φεμινισμού, αναφέρει την αρχή που η Κίμπερλι Κρένσο αποκαλεί «διαθεματικότητα» (intersectionality), όπου τα βιώματα των γυναικών δεν ορίζονται με βάση το φύλο, αλλά μετέχουν με όλες τις δυνάμεις η φυλή, η εθνικότητα, η κοινωνική θέση και ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γυναικών (Deborah Cameron,2020,σ.22).

Ο φεμινισμός προσπαθεί να απελευθερώσει τους ανθρώπους από κάθε μορφή στερεοτύπων προκαταλήψεων θρησκευτικών, παραδοσιακών, οικογενειακών, εργασιακών που ενδεχόμενα βλάπτουν τα άτομα στην κοινωνία και να τα στηρίζει σε όλες τις κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνθήκες στην δημόσια και ιδιωτική σφαίρα.

Σκοπός του φεμινιστικού φακού είναι να μπορέσει να διακρίνει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν μέσα στα συστήματα και να προσφέρει λύσεις στην αντιμετώπιση κάθε μορφής ανισότητας. Η ενασχόληση αυτή του φεμινισμού έχει στόχο να δημιουργήσει φωνές να μιλήσουν από μόνες τους ενάντια σε κάθε μορφή καταπίεσης και εξουσίας, δεν επικεντρώνεται μόνο σε γυναίκες ή άνδρες, αλλά σε κάθε περιθωριοποιημένο και απομονωμένο άνθρωπο από τα συστήματα εξουσίας προσπαθώντας να τα διακόψει σύμφωνα με την Weedon να

αλλάξει τις ήδη διαμορφωμένες «σχέσεις εξουσίας» (Weedon, 1987,σ.1). Ας ορίσουμε όμως τις στερεοτυπικές αντιλήψεις περί φεμινισμού:

- ❖ Θα πρέπει να τονιστεί ότι ο φεμινισμός δεν τονίζει την ανωτερότητα ενός εκ των φύλων ζημιώνοντας το άλλο, της γυναίκας έναντι του άνδρα.
- ❖ Πολλοί αντιφεμινιστές υποστηρίζουν πως σε αρκετές δυτικές κοινωνίες οι γυναίκες έχουν γίνει το κυρίαρχο φύλλο. Άλλες πάλι φορές ακούγεται πως οι γυναίκες δεν χρειάζεται τον άνδρα. Εδώ η απάντηση έρχεται από τη φεμινίστρια Gloria Steinem στη δεκαετία των '60s «*Μία γυναίκα χρειάζεται έναν άντρα, όσο ένα ψάρι χρειάζεται ένα ποδήλατο*», εξηγώντας τη φράση της μπορεί ένα ψάρι να μη ξέρει ποδήλατο αλλά μια γυναίκα χρειάζεται σύντροφο είτε άνδρα, είτε γυναίκα, ως κοινωνικά όντα δεν ήρθαμε στον κόσμο για να ζήσουμε μόνοι μας. Οι γυναίκες δε χρειάζονται τους άνδρες για την δυναμική υπεροχή τους αλλά ως υπάρξεις.
- ❖ Άλλοι πάλι υποστηρίζουν την υποτέλεια των γυναικών ως μέρος της φύσης της και από τον Θεό. Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις ότι είναι καθορισμένο στην κοινωνία ότι οι γυναίκες θα γίνουν μητέρες, θα ασχοληθούν με το νοικοκυριό, την ανατροφή των παιδιών. Οι γυναίκες χρειάζονται ανδρική προστασία καθώς είναι ευάλωτες συναισθηματικά, ως ανίσχυρο δυναμικά φύλο δε μπορεί εξολοκλήρου να εργαστεί, είναι περιορισμένες οι εργασιακές θέσεις καθώς υπάρχουν επαγγέλματα κλειστά όπως αυτό της πολιτικής. Οι άνδρες είναι τα λογικά όντα, χειροδύναμα και ως εκ τούτου φέρουν τη προστασία των μελών της οικογένειας. Βέβαια όλες αυτές οι στερεοτυπικές αντιλήψεις από τη μια μειώνουν τη δράση των γυναικών και από την άλλη επηρεάζουν τις θεωρητικές μας εννοιολογήσεις για το πως μελετάμε κοινωνικά το φύλο.

Σε αντιδιαστολή περί στερεοτύπων του τι είναι φεμινισμός επιχειρώ μια περιγραφή του όρου λέγοντας πως πρόκειται για μια κοινωνικοπολιτική και πρακτική που στοχεύει στην «απελευθέρωση» των γυναικών από τον ανδρικό έλεγχο. Πρόκειται για μια ιδεολογία που μάχεται τις «παραδοσιακές» νόρμες που θέλουν τη γυναίκα υποταγμένη και περιορισμένη σε ένα ασφυκτικό πλαίσιο που επιβάλλει η «ανδρική λογική».

Αυτό το σύνολο των κοινωνικοπολιτικών θεωριών εσωκλείει τις γυναικείες εμπειρίες. Γυναίκες από όλο τον κόσμο ένωσαν τις δυνάμεις τους,

μοιράστηκαν εμπειρίες και συμμετείχαν σε αγώνες διαμαρτυρίας για τα δικαιώματά τους, ενώ πολλά φεμινιστικά κινήματα κάνουν την εμφάνισή τους.

Εδώ τίθεται το ερώτημα τι κρύβεται πίσω από τα γυναικεία φεμινιστικά κινήματα και τις διαμαρτυρίες; Η απάντηση έχει να κάνει με την είσοδο της γυναίκας στο δημόσιο βίο, η συμμετοχή στην εκπαίδευση, οι αλλαγές των κοινωνικών ρόλων στον οικογενειακό ιστό, η εργασία με αμοιβή, οι «αναπαραγωγικοί ρόλοι», οι σεξουαλικοί περιορισμοί έφεραν αναστάτωση στις κοινωνικές ρυθμίσεις, αλλά αποτέλεσε τη βάση του γυναικείου κινήματος (Pelak et al.1999,s.151).

Σύμφωνα με τη Ξηραδάκη ο φεμινισμός δεν μπορεί να οριστεί ως κίνημα, αλλά ως οικουμενική κίνηση με σκοπό να αποδοθούν ίσα δικαιώματα με τον άνδρα κοινωνικά, πολιτικά, εργασιακά, νομοθετικά (Ξηραδάκη, 1988,σ.137).

Η Hooks δίνει τον ορισμό πως φεμινισμός είναι ο αδιάκοπος αγώνας συντριβής της σεξιστικής καταπίεσης και εξάλειψης των ιδεολογιών που ευθύνονται για την γυναικεία καταπίεση σε πολλούς τομείς. Αυτό προϋποθέτει την επανεκκίνηση κοινωνικών οργανωτικών ρυθμίσεων τον επαναπροσδιορισμό της κοινωνίας θέτοντας στόχο την ανθρώπινη πρόοδο και όχι τα οικονομικά κέρδη (Hooks, (1987,σ. 69-75).

1.1 Κοινωνικό φύλο, Κοινωνική ταυτότητα, έμφυλοι ρόλοι

«Χωρίς αμφιβολία, υπάρχουν ατομικές αποχρώσεις και ιδιαίτεροι τρόποι να πραγματώνει κανείς το φύλο του, αλλά το ότι το κάνει, και μάλιστα ότι το κάνει σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες και απαγορεύσεις, σίγουρα δεν αποτελεί καθαρά προσωπικό του ζήτημα [...] Η πράξη που κάνει κανείς, το δρώμενο που επιτελεί είναι κατά κάποιον τρόπο μια πράξη που έχει ξεκινήσει πολύ προτού το δρών υποκείμενο εμφανιστεί στη σκηνή. Επομένως το φύλο είναι μια πράξη που έχει προβαριστεί ήδη – και μοιάζει με το σενάριο που συνεχίζει μεν να υπάρχει και άνευ των συγκεκριμένων ηθοποιών που το χρησιμοποιούν, αλλά δεν παύει ποτέ να χρειάζεται τους ηθοποιούς ως άτομα προκειμένου να πραγματοποιηθεί και να αναπαραχθεί σαν πραγματικότητα για μία ακόμα φορά [...] Το φύλο είναι αυτό που

φοράμε, μονίμως, εξαναγκαστικά, καθημερινά και αδιάκοπα, με άγχος και με ευχαρίστηση».

Judith Butler

Οι φεμινίστριες μετά το 1970 έθεσαν τον προβληματισμό αν το φύλο είναι κατασκευασμένο ή όχι, αναζήτησαν μια κοινωνική εξήγηση για τις έμφυλες ανισότητες και ό,τι προσδιορίζει την ταυτότητα του ατόμου. Έτσι από τη μια έχουμε το βιολογικό φύλο(sex) που είναι γενετικά καθορισμένο και διαφοροποιεί το θηλυκό με το αρσενικό και από την άλλη ως δομικό λίθο την κοινωνική αντίληψη (gender) που είναι πολιτιστικά και κοινωνικά κατασκευασμένη και προσδιορίζει τη συμπεριφορά των γυναικών ,των ανδρών, τις σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους, την προσωπικότητά τους, τη κοινωνικοπολιτισμική διαφοροποίησή του (Ζαββού Files/181-ΦΥΡΚ293).

Ποια όμως είναι η διάκριση ανάμεσα στο βιολογικό και κοινωνικό φύλο; Όταν γίνεται αναφορά στην κοινωνική ταυτότητα ενός φύλου εννοούμε την αντίληψη που σχηματίζει το ίδιο το άτομο για το γυναικείο κοινωνικό ή ανδρικό ρόλο, όπου τα μέλη μιας κοινωνίας χρησιμοποιούν προκειμένου να διανείμουν ρόλους και δεν είναι απαραίτητο πως συνάδει με το βιολογικό φύλο.

Με αυτή τη διάκριση οι επιστήμονες θεωρητικοί και κοινωνικοί μελέτησαν τα βιώματα των γυναικών μέσα στις κοινωνικές ομάδες και τις έμφυλες διακρίσεις. Το άτομο με βάση τη δική του αντίληψη αν ανήκει στο ανδρικό ή γυναικείο φύλο διαμορφώνει την έμφυλη ταυτότητα του μέσα από τον τρόπο που ο κοινωνικός περίγυρος τον αντιμετωπίζει, αλλά και μέσα από τους έμφυλους ρόλους που η ίδια κοινωνία καθορίζει (Hughes & Kroehler 2014, σ. 359).

Οι έμφυλοι ρόλοι συνδέονται με το κοινωνικό φύλο και καθορίζονται από την ίδια την κοινωνία και τον πολιτισμό της. Το κοινωνικό φύλο λοιπόν είναι εγκλωβισμένο στις κοινωνικούς συμπεριφορικούς κανόνες που του επιβάλλονται όπου γυναίκες και άνδρες είναι μέρος ενός βιολογικού και κοινωνικού συστήματος(Godelier,2008.) Είναι ανάγκη να μελετηθούν οι κοινωνικές ιεραρχίες, ώστε να δοθούν απαντήσεις στο πως εδραιώνονται οι έμφυλες ανισότητες που χωρίς άλλο οδηγούν σε σεξιστικές συμπεριφορές.

Η διαφορετική θέση του άνδρα και της γυναίκας μέσα στην κοινωνία αναλύεται με βάση την έννοια της έμφυλης διαστρωμάτωσης η οποία μελετά τη διαφορετική τοποθέτηση του άνδρα και της γυναίκας στη κοινωνία. Σύμφωνα με αυτή την κοινωνική ιεραρχία κατανέμονται οι ρόλοι διαφορετικά στα φύλα. Η έννοια της έμφυλης διαστρωμάτωσης αποτέλεσε ένα σημαντικό εργαλείο στη μελέτη των κοινωνικών σχέσεων, συμπεριφορών διακρίσεων.

Οι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι η απόκτηση των έμφυλων ταυτοτήτων οφείλεται σε μια αδιάλειπτη διαδικασία μάθησης του ατόμου από την βρεφική ακόμα ηλικία. Για παράδειγμα η προετοιμασία του δωματίου σε χρώματα ροζ για το κορίτσι και μπλε για το αγόρι, τα παιχνίδια για τα αγόρια αυτοκινητάκια, ενώ για τα κορίτσια κούκλες.

Ένας ορισμός για το τι είναι το φύλο δόθηκε από τους κοινωνιολόγους Candace West & Don Zimmerman το 1987 στο περιοδικό Gender & Society « *το φύλο είναι η δραστηριότητα της διαχείρισης της συμπεριφοράς υπό το πρίσμα των κανονιστικών αντιλήψεων των στάσεων και των δραστηριοτήτων που είναι κατάλληλες για την κατηγορία κάποιου φύλου. Οι δραστηριότητες των φύλων προκύπτουν και ενισχύουν τις αξιώσεις για συμμετοχή σε μια κατηγορία φύλου*».

Όταν το φύλο ακολουθεί μια κανονιστική συμπεριφορά μέσα στα πρότυπα που η κοινωνία επιβάλλει, τότε αντιμετωπίζεται ευρέως ως αποδεκτό και «φυσιολογικό».

Για παράδειγμα καταθέτω την περίπτωση όπου μαθητής γυμνασίου σε σχολείο της Αθήνας εισήλθε στο χώρο του σχολείου με φούστα και προκάλεσε την αντίδραση του καθηγητή του καθώς θεώρησε πως ήταν απρεπώς ντυμένος αποκαλώντας τον «ντροπή της κοινωνίας». Συμπερασματικά το φύλο κατευθύνεται από κοινωνικές συμβάσεις που είναι ισχυρές και η μη εκτέλεση τους με αναμενόμενο τρόπο μπορεί να οδηγήσει σε αποκλεισμούς κοινωνικούς.

1.2 Σχέση φεμινισμού και θεωρίας του φύλου

«Είναι καιρός να πραγματοποιήσουμε μια επανάσταση στα γυναικεία ήθη – καιρός να αποκαταστήσουμε σε αυτές τη χαμένη αξιοπρέπειά τους– και να τις

κάνουμε, ως μέρος του ανθρώπινου είδους, να εργαστούν μεταρρυθμίζοντας τον εαυτό τους για να μεταρρυθμίσουν τον κόσμο. Είναι καιρός να διαχωρίσουμε τα αμετάβλητα ήθη από τα τοπικά ήθη»

Mary Wollstonecraft

Από τη μια ο φεμινισμός ως πολιτικό και ιδεολογικό κίνημα με στόχο την αναγνώριση των δικαιωμάτων της γυναίκας και από την άλλη η θεωρία του φύλου επιδιώκει να κατανοήσει τις σχέσεις ανάμεσα στα φύλα, την αλληλοεπίδραση των δράσεων τους και τις επιπτώσεις.

Η σύνδεση του φεμινισμού με τη θεωρία του φύλου έχει να κάνει με το τρίπτυχο α) οι ζωές των ανδρών, β) οι ζωές των γυναικών, γ) τα αμφίδρομα αποτελέσματα της σχέσης άνδρας/γυναίκα.

Ο φεμινισμός ερευνά τις κοινωνικές σχέσεις από την γυναικεία πλευρά μόνο και αυτό αποτελεί βασικό μειονέκτημα. Απαραίτητο είναι και η παρατήρηση του ανδρικού φύλου καθώς με τη δράση του και τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς επηρέασε τις γυναίκες.

Η θεωρία του φύλου δεν περιορίζεται στην μελέτη μόνο της γυναίκας, αλλά εσωκλείει τη μελέτη του άνδρα, της γυναίκας και του παιδιού μέσα στη κοινωνία, αποδέχεται τη ισότητα των φύλων αποδέχεται και τις διαφορές τους.

Προκύπτει έτσι η ανάγκη δημιουργίας δύο διαφορετικών όρων όπως προαναφέρω, η βιολογική (sex) που περιγράφει τα ορατά εκείνα χαρακτηριστικά που αποκτά ο άνθρωπος από τη γέννησή του και στη διάκριση (gender) που αναφέρεται, σε στερεοτυπικές συμπεριφορές με βάσει τα κοινωνικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά και σε ρόλους των φύλων που η κοινωνία έχει καθορίσει και θεωρείται επιθυμητή η επιλογή σε «γυναικείους» / «ανδρικούς».

Το (gender) θεωρείται μια κατασκευή που περιορίζει τη δράση των ανθρώπων. Καταλήγουμε να πούμε ότι ο φεμινισμός έχει την αφετηρία του στην εξάλειψη των ανισοτήτων, ενώ η θεωρία του φύλου συμπληρώνει και τη μελέτη των συμπεριφορών των φύλων και τη διάδρασή τους. Η διάκριση αυτή των φύλων και η αξιοποίηση της φεμινιστικής θεωρίας μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές στη ζωή των φύλων.

1.3 Τι είναι αυτή η Πατριαρχία

«Ενδυναμώστε το γυναικείο μυαλό μεγεθύνοντάς το και θα υπάρξει ένα τέλος στην τυφλή υπακοή».

Mary Wollstonecraft

Ο φεμινισμός εξετάζει τις κοινωνικές σχέσεις μέσα από το φύλο και την αλληλεπίδραση που έχουν, καθώς και τη πατριαρχία. Ο όρος πατριαρχία είναι ελληνικής καταβολής και ερμηνεύεται ως το σύστημα εξουσίας που συγκεντρώνεται στο πρόσωπο του πατέρα. Ο όρος έγινε εργαλείο στο δεύτερο κύμα φεμινισμού το 1970 και χρησιμοποιήθηκε για να ερμηνεύσει στοιχεία που αποτελούν τη βάση για την γυναικεία υποτέλεια των γυναικών.

Η λέξη αρθρώθηκε σε πολλούς κύκλους όπως της Βιρτζίνιας Γουλφ, της Simon de Beauvoir, της Kate Millet, του κοινωνιολόγου Μαρξ Βέμπερ το 1968. Ο όρος παίρνει διαστάσεις μέσα από φεμινιστικά συγγράμματα στη προσπάθεια των φεμινιστριών να εντοπίσουν τη ρίζα της πατριαρχίας με στόχο την απελευθέρωση των γυναικών από την ανδρική κυριαρχία και την αποσιωποίησή της.

Σύμφωνα με τον Weber η πατριαρχία δε στηρίζεται σε κάποιο τυπικό δίκαιο, αλλά αναφέρεται σε μια παραδοσιακή μορφή άσκησης της εξουσίας (Kantzara 2006, Patriarchy, σελ. 6). Η έννοια της Πατριαρχίας αποτέλεσε «μήλο της έριδος» για πολλές φεμινιστικές θεωρίες.

Με τον όρο αυτό γίνεται προσπάθεια να εξηγηθεί ο χωρισμός της κοινωνίας σε στρώματα, σε κοινωνικά τμήματα ανώτερα, είτε κατώτερα, των προνομίων ανά φύλο και τη σχέση της εξουσίας με τα προνόμια αυτά. Είναι μια έννοια συνυφασμένη με τα φαινόμενα της «υποτέλειας», της «χειραγώγησης», της «θυματοποίησης», «εργαλειοποίησης», της «εκμετάλλευσης», των γυναικών μέσα σε ένα σύστημα κυριαρχίας που εδράζει στη κυριαρχία των πατεράδων- των αδερφών- των συζύγων- των εργοδοτών μέσα στην οικογένεια και ευρύτερα (Τριανταφύλλου, Υφαντής, Χατζηβασιλείου, 2008, σ.514).

Σήμερα οι κοινωνιολόγοι και οι ιστορικοί όταν περιγράφουν μια

«πατριαρχική κοινωνία» της αποδίδουν χαρακτηριστικά ανδρικής εξουσίας σε διάφορους τομείς όπως επικεφαλείς οικογενειακής μονάδας, εργοδότες, αρχηγοί κοινωνικών ομάδων, εκπρόσωποι κρατών σε θέσεις ισχύος.

Στο εσωτερικό της πατριαρχίας εδρεύει και η παραδοσιακή κυριαρχία ανάμεσα στον πρεσβύτερο που ασκεί εξουσία στις νεότερες γενιές, αλλά και στη σύγχρονη πατριαρχία όπου ο ισχυρός άνδρας που κατέχει θέση ισχύος επιβάλλεται.

Πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν διαφορετικές απόψεις για το αν η πατριαρχία οφείλεται σε εγγενής βιολογικές διαφορές των φύλων ή πρόκειται για ένα κοινωνικά κατασκευασμένο προϊόν. Οι φεμινίστριες προκειμένου να εξηγήσουν την καταπίεση των γυναικών προσέφυγαν σε εδραιωμένες πολιτικές θεωρίες.

Ο φεμινισμός θεωρήθηκε ενιαίος κάτι που δεν ισχύει αφού υπάρχουν τόσο διαφορετικές προσεγγίσεις που τελικά ο μόνος κοινός στόχος αποτελεί η βελτίωση της ζωής των γυναικών και η εξάλειψη κάθε μορφής καταπίεσης

Οι κωνστρουκτιβιστές πιστεύουν πως οι ανισότητες και οι ρόλοι ανάμεσα στα φύλα είναι απόρροια κοινωνικής εξουσίας και έχουν καταλήξει στο πέραςμα των χρόνων ως κοινωνικοί κανόνες προκειμένου να συντηρηθεί ο έλεγχος και η καταπίεση των γυναικών (Rosquill, Wikipedia, 2022). Ο κοινωνικός κωνστρουκτιβισμός αποτέλεσε τη βάση για τον φεμινιστικό κωνστρουκτιβισμό πιστεύοντας πως ο ρόλος του φύλου ήταν απόρροια διεργασιών στη προσπάθεια του ατόμου να κοινωνικοποιηθεί από την οικογένεια, πίστευαν πως το φύλο ήταν αποτέλεσμα κοινωνικής κατασκευής και διαφέρει από τη βιολογική έννοια του (Heywood, 2013, σ.676).

Η πατριαρχία εκφράζεται ποικιλοτρόπως είτε φραστικά, είτε μέσω άκαμπτων προκατασκευασμένων πεποιθήσεων, μέσω του πολιτισμού, της θρησκείας. Η αντικειμενοποίηση αυτή της γυναίκας έχει διαφορετικό απόηχο αν ζει κανείς στον Βορρά ή στο Νότο, αν προέρχεται από αστική οικογένεια ή εργατική.

Σύμφωνα με τον Kant η έννοια της αντικειμενοποίησης εκφράζεται μέσω της υποβίβασης της ανθρώπινης υπόστασης. Ο άνθρωπος ως λογικό ον έχει τη δυνατότητα να εξελίσσεται, και να υλοποιεί τους στόχους του να ξεχωρίζει τι έχει αξία και να τη προωθή. Ο Kant συνεχίζοντας τονίζει ότι ο άνθρωπος δεν έχει τιμή αλλά αξία την «αξιοπρέπειά» του (Kant, 1998, σ.42).

Στο βιβλίο της η Cameron αναφέρει την μαρξιστική άποψη του Έγκελς ότι η προέλευση της πατριαρχίας αποδίδεται στους καινοτόμους τρόπους παραγωγής της γεωργίας και στην εμφάνιση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας η οποία ελέγχεται από τους άνδρες.

Σε αυτό το αφήγημα αντιπαρέχεται η Λέρνερ όπου υποστηρίζουν «πως οι άνδρες μετέτρεψαν τις γυναίκες σε ιδιοκτησία και τα παιδιά τους» την εποχή που προκύπτει μεγάλη ανάγκη για εργατικά χέρια εξαιτίας των σύγχρονων τρόπων παραγωγής. Προκειμένου να υπάρχουν πολλές γεννήσεις παιδιών αναγκάζονταν οι άνδρες να αιχμαλωτίζουν γυναίκες από όμορες ομάδες. Έτσι «την πρώτη ιδιοκτησία» αποτέλεσαν τα παιδιά και οι σκλαβωμένες γυναίκες (Cameron,2020,σ.36-37).

Λέγοντας ανδροκρατούμενη πατριαρχική κοινωνία αναφερόμαστε στη δομή και στους θεσμούς μιας κοινωνίας όπου πρωτεύων ρόλο έχουν οι άνδρες απολαμβάνουν περισσότερα προνόμια συγκριτικά με τις γυναίκες.

Η πατριαρχία με την έννοια της ανδρικής κυριαρχίας μοιάζει θα λέγαμε με Λερναία Ύδρα, έχει πολλές μορφές και δύσκολα ξεριζώνεται από κάθε πτυχή της ζωής ατομικά και συλλογικά.

Στις μορφές συγκαταλέγεται η απίστευτη εκμετάλλευση των γυναικών στο χώρο εργασίας της τόσο στην επαγγελματική όσο και στην οικιακή απασχόληση η οποία θεωρείται πως δεν έχει το ίδιο κύρος με την αμειβόμενη. Η οικιακή απασχόληση είναι μια εργασία πολλών ωρών χωρίς απολαβές οικονομικές, που αν λάβει κανείς υπόψη και την αμειβόμενη εργασία καταλήγουμε να πούμε πως οι γυναίκες είναι υπερβολικά απασχολημένες.

Ο φεμινισμός εντοπίζει το πρόσωπο μιας κοινωνικής τάξης που βασίζεται στον έμφυλο καταμερισμό εργασίας. Ο διαχωρισμός οικιακών εργασιών τοποθετεί τη γυναίκα στο «φυσικό» της χώρο να έχει την αποκλειστική φροντίδα του σπιτιού και των μελών της πρώτα, με αποτέλεσμα να τη περιορίζει στην ιδιωτική σφαίρα. Οι άνδρες πάλι έχουν τη δυνατότητα να είναι πιο παραγωγικοί αφού ο χρόνος τους δε μοιράζεται, με αποτέλεσμα οι δραστηριότητες τους να έχουν υψηλή αξία. Με άλλα λόγια οι γυναίκες και οι άνδρες δεν υπήρξαν ποτέ ίσοι.

Άλλη μια μορφή ανδρικής κυριαρχίας αποτελεί η υπερεκμετάλλευση από τον καπιταλισμό όπου είναι κοινή για όλες τις γυναίκες. Η ανδρική κυριαρχία ενσωματώνει την πλήρη ή μερική απουσία δικαιωμάτων. Στο δυτικό κόσμο αποδόθηκαν σταδιακά δικαιώματα στις γυναίκες όταν η επικράτηση του καπιταλισμού, η εξέλιξη των μηχανών χρειάστηκε την εργατική τάξη στην αγορά εργασίας απαιτώντας να εργάζονται οι γυναίκες και τα παιδιά πολλαπλασιάζοντας τα κέρδη τους.

Η καταπίεση των γυναικών είναι εργαλείο στα χέρια του καπιταλισμού που επιτρέπει την διαχείριση εργατικού δυναμικού προς όφελός του. Με αυτό τον τρόπο όταν προκύπτει ανάγκη για περισσότερη εργασία αναζητά τις γυναίκες με χαμηλότερες απολαβές έναντι των ανδρών με ανεπιθύμητη επίδραση τη μείωση του μισθού τους. Το κράτος από τη πλευρά του εκχωρεί υπηρεσίες διευκόλυνσης στην απασχόληση των γυναικών στο πρόσωπο του καπιταλισμού και με σύντομες διαδικασίες όταν η εργασία αποπερατωθεί και η γυναίκα δε χρειάζεται την στέλνουν πίσω στο «φυσικό της» χώρο. Η ανδρική κυριαρχία μπορεί να συνοδεύεται από σωματική, ηθική βία ή σεξουαλική βία, βία ιδεών και αντιλήψεων. Για παράδειγμα θα αναφερθώ στα ισλαμικά κράτη όπου η γυναίκα δεν έχει κανένα σχεδόν δικαίωμα, γιατί η υπόθεση θρησκεία έχει θρησκευτική και πολιτική υπόσταση.

Η συζυγική βία όπου παλαιότερα δεν είχε αξιολογηθεί ως σοβαρό πρόβλημα στις σχέσεις, σχηματίζοντας λανθασμένα απόψεις του τύπου «οι γυναίκες θέλουν το ξύλο τους να καταλάβουν ποιος είναι ο αρχηγός». Λέγοντας ηθική βία που μπορεί κανείς να την συναντήσει τόσο στο οικογενειακό όσο και στον εργασιακό τομέα, που επιτυγχάνεται με έλλειψη σεβασμού, ανάρμοστα υπονοούμενα, προσβολές.

Σεξουαλική βία οι πράξεις χωρίς την εκούσια συναίνεση των θυμάτων. Στην ομπρέλα της σεξουαλικής βίας βρίσκουν καταφύγιο η εμπορία ανθρώπων, σεξουαλική παρενόχληση, βιασμός, ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων.

Στη προσπάθεια του μαρξιστικού και του ριζοσπαστικού φεμινισμού να εξηγήσουν τις πολιτικές, κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επιτρέπουν την υποτέλεια και την χειραφέτηση των γυναικών προχωρούν σε δομικές αναλύσεις. Η Kate Millett το 1969 στο βιβλίο της *Sexual Politics* ερμηνεύει την πατριαρχία ως την

εξουσία που ασκούν οι άνδρες έναντι των γυναικών σε όλες τις μορφές κοινωνιών και είναι γνωστή σε όλες τις κοινωνίες ιστορικά. «Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός υποστηρίζει πως φτάνει στη ρίζα της καταπίεσης των γυναικών και θεωρήθηκε θεωρία από και για τις γυναίκες»(Bryson,κεφ.10). Το σημαντικό σε αυτή την τοποθέτηση ισχυρίζονται πως βασίζονται στις εμπειρίες των γυναικών και δε σκοπεύουν να συμβιβαστούν με καμία πολιτική ματιά καθώς η καταπίεση των γυναικών αποτελεί τη χειρότερη μορφή κυριαρχίας (Bryson,κεφ.10).

Αρχικά οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες ακολούθησαν τις απόψεις της Kate Millett υποστηρίζοντας ότι οι μέχρι τότε αντιλήψεις περί θηλυκότητας και ο αναπαραγωγικός και σεξουαλικός ρόλος των γυναικών μαζί με την υποχρέωση των γυναικών στην ανατροφή των παιδιών συνηγορούν στον περιορισμό της εξέλιξης της ως ολοκληρωμένες οντότητες. Ανέπτυξαν την άποψη περί ανδρογυνισμού που ερμηνεύεται πως το άτομο αποκτά συμπεριφορά αρσενικού και θηλυκού προτύπου με αποτέλεσμα να τείνει να εξαλειφτούν οι ρόλοι. Κατέρριψαν όμως αυτό τον ισχυρισμό, γιατί θεώρησαν πως οι γυναίκες θα αποκτήσουν συμπεριφορές από τα χειρότερα χαρακτηριστικά των ανδρών. Εξασφαλίστηκε η λογική πως η γυναίκα χρειάζεται να κρατήσει την «θηλυκότητά» της και τις αρετές της όπως το μοίρασμα, η εμπιστοσύνη, η ειρήνη επικρίνοντας τη βία. Κυριάρχησε η λογική πως οι γυναίκες πρέπει να συνάπτουν σχέσεις με άλλες γυναίκες, αναπτύχθηκαν έτσι οι λεσβιακές σχέσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναπτύξουν μια δική τους κουλτούρα όπου από αυτή ξεπηδά η πολιτισμική φεμινιστική που δεν συνδέεται όμως με την οικονομία και την πολιτική δομή της κοινωνίας (Γκάντι.2013,*Φιλοσοφικά Ρεύματα* στο Φεμινιστικό Κίνημα).

Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός ρίχνει το βλέμμα του στις βιολογικές δυνατότητες των γυναικών για αναπαραγωγή και την συνεχόμενη φροντίδα των μελών της ως μια από τις κυριότερες αιτίες καταπίεσης τους. Ένα ακόμη θέμα που αναγείρει είναι ο έλεγχος των ανδρών στην οικονομία, την πολιτική στους κοινωνικούς θεσμούς, τους καθιστά κυρίαρχους στην ιδιωτική και τη δημόσια ζωή. Η μείωση της αξίας των γυναικών οφείλεται στην περιφρόνηση, την υποτίμηση του γυναικείου σώματος που η κοινωνία έχει αποδώσει. Επίσης ορίζει την πατριαρχία σαν ένα φαινόμενο καθολικό με ιστορική, κοινωνική εκπροσώπηση σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής μας (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή,1994,σ.26).

Οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες κατηγορήθηκαν για τις ντετερμινιστικές απόψεις τους ότι οι βιολογικές διαφορές των φύλων μπορούν να καθορίσουν τη συμπεριφορά, το ρόλο τους και την υπόστασή τους. Οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες υποστήριζαν ότι κάθε κοινωνικός θεσμός, κάθε σχέση και πτυχή στη ζωή της γυναίκας από την τέχνη ως την προσωπική ζωή, την επαγγελματική και την πολιτική είναι πατριαρχική και ασκείται από τους άνδρες πάνω στις γυναίκες (Kantzara, 2006,σ.6). Ακόμη πιστεύουν πως μέσα σε μια κοινωνία που δεσπόζει η πατριαρχία, η ανδρική κυριαρχία δηλώνει παρουσία στις σεξουαλικές σχέσεις. Η πατριαρχία αποδέχεται το σεξ μόνο ανάμεσα στα ετερόφυλα ζευγάρια (Γκάντι.2013,*Φιλοσοφικά Ρεύματα στο Φεμινιστικό Κίνημα*).

Οι μαρξίστριες φεμινίστριες εκπροσωπούν την άποψη πως η γυναικεία καταπίεση προέρχεται από την έλλειψη ιδιοκτησίας, τη σχέση της οικιακής εργασίας με το κεφάλαιο. Οι μαρξίστριες φεμινίστριες χρησιμοποίησαν τον όρο πατριαρχία για να εντοπίσουν τη σύνδεση του όρου με τους καπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής με την γυναικεία καταπίεση και ταξική εκμετάλλευση τους. Επισημαίνουν πως το πρόβλημα της αναπαραγωγικής εργασίας μέσα στις καπιταλιστικές οικονομίες αφορά τις γυναίκες. Με αυτό τον τρόπο υποτιμάται η γυναικεία εργασία και ως εκ τούτου και οι γυναίκες στο σύνολο.

Οι μαρξίστριες φεμινίστριες προκειμένου να ξεπεραστούν τα εμπόδια που επιβάλλει ο καπιταλισμός προτείνουν ριζική ανασυγκρότηση στη βάση της καπιταλιστικής οικονομίας. Αναφέρουν πως οι γυναίκες μπορεί να απελευθερωθούν μόνο αν υπάρξει συνεργασία με τους άνδρες και καταφέρουν να διαλύσουν αυτό το σύστημα. Σημαντικό σημείο αναφοράς θεωρείται από τους μαρξιστές φεμινιστές η κοινωνική τάξη. Οι θεωρητικοί των δύο αυτών τάσεων συγκλίνουν στην άποψη πως υπάρχει ανισότητα με βάση το φύλο.

Οι φιλελεύθερες θεωρίες εκπροσωπούν την άποψη πως μόνο μέσα από την ιδιωτική αυτονομία και ελευθερία οι γυναίκες θα κερδίσουν τη χειραφέτησή τους, θεωρία που ασπάστηκε η φεμινιστική σκέψη. Πατέρας του φιλελευθερισμού θεωρείται ο Τζων Λοκ. Εκπρόσωποι του φιλελεύθερου φεμινισμού είναι η Μαίρη Γουλστοουνκράφτ (1759), η Χάριετ Τέιλορ (1807), η Ελίζαμπεθ Κάθου Στάντον όπου αναζήτησαν την ελευθερία των γυναικών στη βάση μιας φιλελεύθερης λογικής.

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός κάνει την εμφάνισή του με την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Ήρθε αντιμέτωπος με φεουδαρχικές πατριαρχικές απόψεις που αποδέχονταν μια ελιτίστικη υπεροχή που προωθούσε την κοινωνική ιεραρχία, την ανισότητα(Γκάντι.2013,*Φιλοσοφικά Ρεύματα* στο Φεμινιστικό Κίνημα).

Οι έννοιες ελευθερία, αυτονομία, φυσική ισότητα είναι αξίες που εκπροσώπησε ο φιλελεύθερος φεμινισμός. Υποστηρίχθηκε η άποψη από τις φιλελεύθερες φεμινίστριες πως η νομικοί περιορισμοί και το εθιμικό δίκαιο συντελούν στην απομάκρυνση της γυναίκας από τη δημόσια ζωή.

Ο φιλελεύθερος και ο μαρξιστικός φεμινισμός αποδέχονται την κατασκευή του φύλου απορρίπτοντας την άποψη των βιολογικών διαφορών. Ο ψυχαναλυτικός φεμινισμός εκπροσωπεί την άποψη πως κύρια αιτία της γυναικείας καταπίεσης είναι η προσπάθεια της κοινωνικοποίησης της γυναίκας από την παιδική ακόμα ηλικία μέσα από τις παιδικές εμπειρίες, γεγονός που εξασφαλίζει στους άνδρες την πεποίθηση πως είναι αρσενικά και οι γυναίκες θηλυκά.

Με αυτό τον διαχωρισμό το φύλο οδηγείται μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο που την εξουσία ασκεί το αρσενικό επηρεάζοντας ωστόσο τη ψυχή και την σεξουαλική πορεία του φύλου (Wikipedia/ψυχαναλυτικός/φεμινισμός). Ως λύση προτάθηκε η κοινή εκπαίδευση αρσενικών και θηλυκών.

Ο σοσιαλιστικός φεμινισμός κάνει την εμφάνιση του το 1970. Προσεγγίζει την γυναικεία ισότητα και με άλλες πτυχές κοινωνικών καταπίεσεων όπως του ρατσισμού, της ένδειας, των οικονομικών αποκλίσεων, υποστήριξε πως μόνο με δουλειά για τον τερματισμό των προαναφερθέντων θα μπορούσε η ανισότητα να παγιδευτεί.

Η ανισότητα είναι εμφανής τόσο στο σπίτι με τις οικιακές δουλειές όσο και στο χώρο εργασίας. Όλοι οι τύποι φεμινισμού μοιράζονται ανησυχίες και έχουν κοινή στόχο την εξάλειψη της γυναικείας καταπίεσης. Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως η πατριαρχία είναι εντυπωσιακά προσαρμόσιμη σε όλες τις κοινωνίες και εποχές.

Ως πολιτική έννοια εργαλειοποιήθηκε από διάφορους τύπους φεμινιστικούς προκειμένου να αναλύσει και να περιγράψει την γυναικεία καταπίεση, ανοίγοντας δρόμους σε γυναικεία ζητήματα. Ο όρος «θυματοποίηση» περνά στο περιθώριο και

γίνεται προσπάθεια να ερμηνευτούν και οι τρόποι με τους οποίους και οι γυναίκες ασκούν εξουσία και σε ποιους τομείς. Η έννοια του φύλου θα μπορούσε να αντικαταστήσει την έννοια της πατριαρχίας. Το φύλο μπορεί να οριστεί ως πολιτιστική και κοινωνική κατασκευή του ανδρισμού και της θηλυκότητας Kantzara, 2006,σ.5). [Κύρια | Περιεχόμενο Fragen \(institute-genderequality.org\)](http://institute-genderequality.org)

1.4 Ιστορική αναδρομή του φεμινισμού και γυναικείες μορφές

«Δεν επιθυμώ [οι γυναίκες] να έχουν εξουσία πάνω στους άνδρες, αλλά πάνω από τον εαυτό τους».

Mary Wollstonecraft

Στο πέρασμα των χρόνων κύριο πρόβλημα που αντιμετώπισαν οι γυναίκες ήταν η αναγνώρισή τους ως γυναίκες αλλά και ως άνθρωποι από τους άνδρες καθώς οι δεύτεροι όριζαν τις έννοιες αυτές. Ο φεμινισμός ως ιδέα προϋπήρχε του πολιτικού κινήματος του φεμινισμού.

Η Κριστίν ντε Πιζάν (1364) Ιταλίδα ποιήτρια και συγγραφέας, στα ποιήματά της με τίτλο «Παράπονα» αναδεικνύει την αδικία και την άσχημη μεταχείριση της γυναίκας από την κοινωνία στην εποχή του Μεσαίωνα όπου χαρακτηρίζεται από κυριαρχία της εκκλησίας και του κυβερνητικού φεουδαρχικού συστήματος.

Η ζωή κάθε ατόμου επηρεάζονταν από την θέση του στη κοινωνία, την εκπαίδευση το φύλο. Οι γυναίκες υπήρξαν υποτακτικές στους συζύγους και ο ρόλος της γυναίκας θεωρήθηκε υποδεέστερος του άνδρα αφού έπρεπε να μεγαλώνουν και να φροντίζουν τα παιδιά στο σπίτι.

Η ντε Πιζάν στο βιβλίο της «η Πόλη των Κυριών» στράφηκε στην ιστορία χρησιμοποιώντας την για να καταδείξει τους μισογύνες της εποχής της που τόνιζαν τις αδυναμίες των γυναικών και καλούσε τις γυναίκες να σταθούν στο ύψος τους με περισσότερη δημιουργικότητα. Η ντε Πιζάν για πρώτη φορά δημιουργεί στενούς δεσμούς της γυναίκας με την ιστορία (Αβδελά,Ψαρρά,1997,σ.374), ενώ αιώνες

αργότερα αρκετές φεμινίστριες ανέτρεξαν στην ιστορία όπως η Σιμόν ντε Μποβουάρ.

Αν και η θέση του φεμινισμού είναι αβέβαιη στην ιστορία η Αγνοδίκη γυναίκα της κλασικής περιόδου (331-250 π.Χ.) συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά μιας φεμινίστριας της εποχής της. Μιας εποχής που θέλει τις γυναίκες σε περιορισμένους ρόλους-χωρίς πολιτικά, ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, παρουσιάζεται ως μια δυναμική προσωπικότητα που το πάθος της να βοηθήσει τις γυναίκες που γενούν αβοήθητες λόγω ντροπής σε άνδρα γιατρό- πολλές χάνουν την ζωή τους σε αυτό τον αγώνα -μεταμφιέζεται σε άνδρα και μαθητεύει δίπλα στον γιατρό Ηρόφιλο. Επιστρέφοντας στην Αθήνα εκμυστηρεύεται τη γυναικεία της φύση στις γυναίκες επίτοκες προκειμένου να τις βοηθήσει. Την επιτυχία αυτή ζηλεύουν άλλοι γιατροί της εποχής όπου «τον» διασύρουν επικαλούμενοι διαφθορά γυναικών. Εκείνη αποκαλύπτει το φύλο της και οι δικαστές την αθώνουν καταργώντας ταυτόχρονα τον νόμο που απαγόρευε τις γυναίκες να ασκούν την ιατρική (Πουλτσάκης). Ένας άνισος αγώνας που κερδήθηκε.

Αιώνες αργότερα η Γαλλική επανάσταση κρατά το τρίπτυχο Ισότητα – Ελευθερία- Αδελφότητα- έννοιες γνωστές την περίοδο του διαφωτισμού κυρίως στον Ρουσσώ και τον Λοκ- και βρίσκει τις γυναίκες στις επάλξεις για κοινωνική απελευθέρωση.

Ο Διαφωτισμός γέννησε νέες ιδέες, για τους ανθρώπους, τη φύση, την κοινωνία, ήρθε αντιμέτωπος με παραδοσιακές και θρησκευτικές νόρμες, εξέλιξη που ήταν απόρροια του ορθού λόγου, ενώ για πρώτη φορά η επιστήμη αμφισβητεί το θεολογικό δόγμα της δημιουργίας του κόσμου. Οι γυναίκες υπήρχαν στη σκιά πολλών σπουδαιών συνεργατών τους όπως ο Βολταίρος που υλοποιούσε πειράματα με τη βοήθεια της ερωμένης του μαντάμ ντι Σατελέ.

Την εποχή εκείνη καθιερώθηκε ένας σημαντικός θεσμός που ξεκίνησε στη Γαλλία και απλώθηκε σε όλη την Ευρώπη, που ακούει στο όνομα «σαλόνι» υπό την αιγίδα της μαρκησίας ντε Ραμπουγιέ 1623 και σε αυτό πολλοί πνευματώδεις άνθρωποι γυναίκες και άνδρες έβρισκαν καταφύγιο ανταλλαγής πνευματικών ιδεών. Στο θεσμό αυτό γυναίκες και άνδρες θεωρούνται ισότιμοι. Παρόλα αυτά ο θεσμός δε βοήθησε τις γυναίκες ιδιαίτερα να αποκτήσουν δικαιώματα. Το μόνο που πρόσφεραν τα σαλόνια ήταν μια κοινωνική ευελιξία στην αριστοκρατική αυτή τάξη των γυναικών συνάπτοντας γάμους με πλούσιους της εποχής. Πολλοί Γάλλοι

σχολιαστές και μη τόνισαν την δυναμική των γυναικών, ενώ στη Γαλλία εκφράστηκαν φόβοι για κυριαρχία των γυναικών. Οι salonieres χρηματοδότησαν και βοήθησαν αρκετούς διανοούμενους της εποχής, αλλά οι ίδιοι ουδέποτε αναφέρθηκαν στην προσφορά τους μέσα από τα έργα τους.

Έτσι ο Διαφωτισμός δεν υπήρξε ποτέ για τις γυναίκες (Hall,Gieben,Σαββάλας 2003.σ.63). Αρκετοί φιλόσοφοι και άνθρωποι των τεχνών υποστήριζαν παλιές θρησκευτικές και παραδοσιακές ηθικές που ήθελε τις γυναίκες σεμνές και σιωπηλές.

Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες υποστήριζαν πως πρέπει να γίνει επέκταση των ατομικών δικαιωμάτων και στις γυναίκες καθώς οι περιορισμοί σε πολλούς τομείς την εμποδίζουν να δράσει ελεύθερα και συνειδητά, δικαίωμα στην ατομική περιουσία, στην εκπαίδευση, στην εργασία, συμμετοχή στην πολιτική.

Η Αγγλίδα Μαίρη Ουολστόουνκραφτ σημειώνει στο βιβλίο της πως η «λογική ανυψώνει τους ανθρώπους πάνω από το επίπεδο των ζώων» (Wollstonecraft,Cameron,2020,s.51). Ο φιλόσοφος Τζον Λοκ υποστήριξε ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στα «φυσικά δικαιώματα», ο άνθρωπος έχει κριτική σκέψη και λογική. Αντίθετα ο Ζαν Ζακ Ρουσό στο έργο του *Αιμίλιος 1762* αποδοκίμασε τις salonieres λέγοντας πως θα προτιμούσε ένα τυπικό κορίτσι για σπίτι παρά μια μορφωμένη γυναίκα που θα μετέτρεπε το σπίτι σε αναγνωστική λέσχη, με την ίδια πρόεδρο συμπληρώνοντας πως η ευφυΐα των γυναικών αποτελεί μάστιγα για όλους (Hall,Σαββάλας,2003,σ.100).

Ενώ ο Τόμας Τζέφερσον στη περίφημη Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας υποστήριξε τα «φυσικά δικαιώματα» όλων των ανθρώπων Ζωή, Ελευθερία, Επιδίωξη Ευτυχίας αλλά δεν εννοούσε όλα τα «ανθρώπινα όντα» παρά μόνο λευκούς και άρρενες (Cameron,2020,σ.50,51).

Ταυτόχρονα η Wollstonecraft στο βιβλίο « Η αναγνώριση των δικαιωμάτων της γυναίκας» τόνισε οι άνδρες υπερτερούν σε «φυσική δύναμη» κάτι που εκμεταλλεύονται «μετατρέποντας» τις γυναίκες σε αναλώσιμα και γοητευτικά αντικείμενα (Wollstonecraft.2018,σ.12). Η Wollstonecraft επισήμανε πως η κατωτερότητα των γυναικών εδράζει όχι σε εγγενής υστέρηση αλλά στην έλλειψη μόρφωσης και παιδείας. Αργότερα τα βιβλία της κατηγορήθηκαν για το δυναμικό επιθετικό ύφος τους όπως ακριβώς και η Γαλλική Επανάσταση.

Συμπερασματικά θα λέγαμε παρόλο τις επαναστατικές ιδέες που προωθήθηκαν στη περίοδο του διαφωτισμού το πλήθος των διαφωτιστών υποστήριζαν, πως οι γυναίκες δεν έχουν ανεπτυγμένη την λογική και την κριτική σκέψη όμοια με τους άνδρες και για αυτό τις κάνει ευάλωτες στο συναίσθημα και στα πάθη τους.

Με άλλα λόγια η χειραφέτηση των γυναικών δεν εκπληρώθηκε. Τον 18^ο αιώνα οι γυναίκες δεν είχαν στην κατοχή τους ιδιοκτησίες, ενώ οι άνδρες είναι η κεφαλή της οικογένειας και δηλώνουν αρχηγοί όλων των μελών της. Παράλληλα η γυναίκα δεν είχε δικαίωμα να υποστηρίξει τον εαυτό της στα δικαστήρια. Το 1807 ο Ναπολέοντειος κώδικας καθόρισε όχι μόνο τον χαρακτήρα της Γαλλίας αλλά και της Ευρώπης αφού καταργήθηκαν όλα τα προνόμια των ευγενών και βασική αρχή του είχε την ισότητα όλων των πολιτών.

Ο κώδικας δεν περιλάμβανε την χειραφέτηση των γυναικών και συντηρήθηκε έτσι η υποτέλεια των γυναικών στους συζύγους, ενώ επέστρεψε και η σκληρή εργασία, η φυλάκιση και μη απόκτηση ιδιοκτησίας. Ο Κώδικας οδήγησε τις γυναίκες σε παλιές συντηρητικές και παραδοσιακές πρακτικές.

Η Καθολική εκκλησία εκμεταλλεύτηκε τον κώδικα αποκηρύσσοντας έτσι την ορθή λογική που είχε προάγει ο διαφωτισμός. Στον Φρανσουά Μαρί Σαρλ Φουριέ χρεώνεται η λέξη φεμινισμός 1837 θερμός υποστηρικτής των γυναικείων δικαιωμάτων, πρέσβευε πως όλα τα σημαντικά επαγγέλματα πρέπει να είναι ανοικτά στις γυναίκες, ενώ τις θεωρούσε ισοδύναμες με τους άνδρες. Υπέρμαχος της διαφορετικής σεξουαλικότητας.

Ταυτόχρονα αρχίζουν και οι πρώτοι αγώνες για διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Το 1857 οι εργάτριες της Κλωστοϋφαντουργίας διαδηλώνουν στη Ν. Υόρκη που οργανώνουν ομάδες φωνών και ζητούν ισότητα με σύνθημα «τα δικαιώματα της γυναίκας είναι ανθρώπινα δικαιώματα» για μείωση των ωρών εργασίας και ίση αντιμετώπιση με τους άνδρες.

Ένα χρόνο νωρίτερα οι γυναίκες διαδηλώνουν με το γνωστό για την εποχή συμβολικό σύνθημα «Ψωμί και τριαντάφυλλα» όπου το ψωμί συμβολίζει οικονομική άνεση και τα τριαντάφυλλα καλύτερη ποιότητα ζωής. Ζητούν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες, κατάργηση της παιδικής εργασίας, δικαίωμα ψήφου.

Η Αγγλία ήταν η χώρα που συνέβαλε θετικά στην ισότητα των γυναικών. Ο John Stuart Mill υποστήριξε με θέρμη στη Βουλή των κοινοτήτων, την ισότητα

των γυναικών λέγοντας πως η υποτέλεια των γυναικών είναι ένα ξεπερασμένο κοινωνικό μοντέλο που το διέπουν προκαταλήψεις και δεν επιτρέπει την ανθρώπινη βελτίωση.

Οι εσφαλμένες αυτές αντιλήψεις οφείλουν να αντικατασταθούν από μία αρχή πλήρης ισότητας δίχως να θωρακίζει μια από τις δύο πλευρές τονίζοντας τα χαρίσματα ή τις ελλείψεις του ενός φύλου έναντι του άλλου, (Mill,2013,σ.23).

Το βιβλίο του «The subjection of woman» έγινε πηγή έμπνευσης για πολλά φεμινιστικά κινήματα πέρα από την Αγγλία, σε Αμερική, Νορβηγία, Σουηδία και διευρύνθηκαν και σε άλλες χώρες ενώ οι αγώνες των φεμινιστικών κινήματων έφεραν αποτελέσματα να κατακτηθεί ισότητα στην εκπαίδευση και ταυτόχρονα να επέλθει και πολιτική ισότητα (Κακλαμανάκη,2007,σ.55).

Αναπτύχθηκαν πολλά γυναικεία σωματεία όπου με τους αλληπάλληλους αγώνες τους κατάφεραν να διεκδικήσουν τη συμμετοχή τους στις δημοτικές εκλογές. Το πιο γνωστό κίνημα είναι οι «σουφραζέτες» στη Βρετανία όπου απασχόλησαν με τη δυναμική τους και πολλές φορές την ακραία συμπεριφορά τους. Πολλές εξ αυτών φυλακίστηκαν και έκαναν απεργίες πείνας, ενώ υποβλήθηκαν σε αναγκαστική σίτιση, ένα βασανιστήριο που είχε επιπτώσεις στην υγεία τους (Στύλλου,2022,σ.63). Ιδρύεται από την Έμελιν Πάνκχερστ γνωστή σουφραζέτα η «Κοινωνική και Πολιτική Ένωση Γυναικών» αφήνοντας να περιρρέει το σύνθημα «για να «ξυπνήσει το έθνος» μέσα «από πράξεις κι όχι λόγια».

Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος βρίσκει τις γυναίκες στη θέση της παραγωγής και λίγο αργότερα μετατράπηκε η Κοινωνική και Πολιτική Ένωση Γυναικών σε σοσιαλιστική οργάνωση. Ταυτόχρονα στις Η.Π.Α έγιναν αντίστοιχες οργανώσεις για τα δικαιώματα των μαύρων γυναικών. Αντίστοιχα στην Ελλάδα 1868-1870 κάνει την εμφάνιση του το φεμινιστικό κίνημα με αγώνες της Καλλιρρόης Παρέν που εκδίδει το πρώτο γυναικείο περιοδικό «Εφημερίς των γυναικών» που την καθιέρωσε δημοσιογράφος και Αιμιλίας Κτενά.

Λίγο αργότερα στη πατρίδα μας για πρώτη φορά φοιτούν γυναίκες σε πολυτεχνικές σχολές στην Αθήνα, ενώ το 1912 οι γυναίκες αποκτούν την δυνατότητα της εργασίας στο δημόσιο.

Οι γυναίκες τον 19^ο αιώνα κερδίζουν έδαφος σε επαγγέλματα που θεωρήθηκαν γυναικεία όπως της δασκάλας, της νοσοκόμας εξαιτίας της φυσικής κλίσης για φροντίδα, με χαμηλές αμοιβές (Levine- Frader, 2004,σ. 26-27, 38).

Στα τέλη του ίδιου αιώνα στις γυναίκες δόθηκαν προνόμια που αφορούσαν τη μητρότητα, αυτό το προνόμιο μεταφράστηκε αργότερα υπερβολικό το να έχουν εργασιακά δικαιώματα ίσα με τους άνδρες με αποτέλεσμα την απόκλιση τους από επαγγέλματα.

Έτσι πολλά επαγγέλματα με την εκβιομηχάνιση της παραγωγής παρέμειναν κατά κανόνα ανδρικά και με μικρότερη συμμετοχή των γυναικών στις θέσεις εργασίας (Levine-Frader, 2004,σ.39).

Κύριος στόχος του φεμινισμού είναι η πρόσβαση των γυναικών σε θέσεις εργασίας και σε θέσεις κύρους όπου από τη μια πολλοί συντηρητικοί αποδοκιμάζουν αυτή την θέση του φεμινισμού που θέλει τη γυναίκα να περιορίζεται σε οικιακές δουλειές και στη φροντίδα των μελών της οικογένειας και από την άλλη οι ριζοσπάστες που υποστηρίζουν πως η ανέλιξη των γυναικών σε σημαντικές θέσεις αφορά μια μικρή ομάδα γυναικών που αποτελούν την ελίτ και οι δυο πλευρές επιτίθενται σε έναν φεμινισμό «αχυράνθρωπο (Cameron,2020,σ.75).

Ο φεμινισμός ως οργανωμένο κίνημα κάνει την εμφάνισή του τον 19^ο αιώνα και είναι πλέον αρκετοί αυτοί που πιστεύουν πως η γυναίκα δεν αντιμετωπίζεται ισότιμα με τους άνδρες. Έτσι το γυναικείο φεμινιστικό κίνημα αναδύεται οργανωμένα τον 19^ο αιώνα στην Αμερική και την Ευρώπη με στόχο τα κοινωνικά, πολιτικά δικαιώματα και ισότητα στο χώρο της εργασίας καθώς και των αμοιβών (Δαλακούρα & Ζιώγου - Καραστεργίου,2015,σ.27).

Πρωταρχικά αιτήματα των φεμινιστριών συνδέεται με την πολιτική αλλαγή που ταυτίζεται αρχικά με το δικαίωμα ψήφου, ίσες ευκαιρίες θέσεων σε επαγγελματικές εργασίες, συμμετοχή γυναικών στην εκπαίδευση (Walters,2005,σ. 41-42). Αυτή η άποψη εδραιώθηκε στο προοδευτικό κίνημα του 19^{ου} αιώνα και οι προοδευτικές απόψεις συνέβαλαν στην αλλαγή της θέσης της γυναίκας.

Στόχος η εξάλειψη του περιορισμού των γυναικών από την δημόσια σφαίρα, την κατάργηση του διαχωρισμού της έμφυλης εργασίας που οφείλεται στην αντίληψη πως ο «βιολογικός ρόλος των γυναικών στην αναπαραγωγή τις καθιστά αδύναμες στην αγορά εργασίας με αποτέλεσμα να τις περιορίζει στην ιδιωτική σφαίρα. Παγκοσμίως οι γυναίκες όπως και άλλες περιθωριοποιημένες

ομάδες αντιμετωπίζονταν ως δούλες με μειωμένα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα.

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα η γυναίκα ξεκίνησε να αποκτά δικαιώματα ψήφου καθώς και θέσεις σε «ανδρικά» επαγγέλματα, αξιώματα ακόμα και κυβερνητικά, ενώ νομικά κατοχυρώνεται η ισότητα των γυναικών στο σύνταγμα των χωρών και καταργούνται έμφυλες διακρίσεις. Η νομική αυτή κατάκτηση άνοιξε δρόμους στη γυναίκα σε διάφορους τομείς όπως στην παιδεία, αλλά και σε άλλους τομείς που τη βοήθησε να εξελιχθεί ανάλογα με το περιβάλλον της σπάζοντας τον παραδοσιακό κλοιό που ήθελε τις γυναίκες στη βιοτεχνία ή σε επαγγέλματα φροντίδας. Έτσι έχουμε τη γυναίκα φοιτήτρια, δημόσιο υπάλληλο, επιστήμονα (Κακλαμανάκη,2007,σ.58-64).

Μεταφερόμαστε στο κοινωνικό γίνεσθαι της Ρωσίας του Μέγα Πέτρου τον 18^ο όπου σημειώθηκαν αλλαγές σχετικά με την εκπαίδευση και την προσωπική ελευθερία των γυναικών, καθώς ο Πέτρος ήταν επηρεασμένος από τη δυτική κουλτούρα και εφάρμοσε αφού πρώτα ταξίδεψε και εκπαιδεύτηκε στις δυτικές κοινωνίες.

Οι γυναίκες δεν ήταν πια «χρεωμένες» στους πατεράδες ή στους συζύγους τους και για πρώτη φορά την εποχή αυτή ο νόμος περί ενιαίας κληρονομιάς εφαρμόστηκε όπου δεν απέκλειε τις γυναίκες από την πατρική περιουσία.

Τον 19^ο αιώνα ο αέρας των δυτικών αντιλήψεων για ισότητα υιοθετείται στη Ρωσία εμφανίζεται το πρώτο φεμινιστικό κίνημα που ηγούνται οι Ναντέντσα Στασόβα, η Μαρίνα Τρουμπνίκωβα και η Άννα Φιλοσόφωβα όπου ασκούν πιέσεις να δεχτούν μόρφωση και οι γυναίκες των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Ίδρυσαν οργανώσεις για να βοηθήσουν τις ανύπαντρες γυναίκες να ενισχυθούν οικονομικά και κατάφεραν έπειτα από αγώνες να διεκδικήσουν την είσοδο των γυναικών στα Πανεπιστήμια.

Οι γυναίκες στη Ρωσία κατακτούν τομείς σε ιατρικές σχολές, νομικές, δούλευαν σα δασκάλες, λογίστριες, νοσοκόμες, οδοντίατροι, τηλεφωνήτριες, συγγραφείς, ποιήτριες όχι μόνο στη Πετρούπολη, αλλά στη Μόσχα, το Κίεβο, την Οδησό. Μεγάλη ήταν η ζήτηση για μορφωμένο δυναμικό στην αγορά εργασίας γυναικών καθώς απέκτησαν τη φήμη καλού υπαλλήλου.

Ο 20^{ος} αιώνας στη Ρωσία ξεκινά με την πτώση του τσάρου Νικόλαου Β΄ και την άνοδο των μπολσεβίκων προερχόμενοι από την εργατική τάξη επιθυμούν

μια κοινωνία χωρίς κοινωνικές καταπιέσεις. Η οικοδόμηση αυτής της σοσιαλιστικής πεποίθησης απαιτούσε, απομάκρυνση από κάθε μορφής έμφυλων διακρίσεων και ανισοτήτων καθώς και γεωργική και βιομηχανική εξέλιξη.

Σε αυτή τη χρονική περίοδο στη Ρωσία μέσα στην επανάσταση συνέβη μια δεύτερη φεμινιστική επανάσταση που στόχο έχει να επαναπροσδιοριστούν οι έμφυλοι ρόλοι και να απολαμβάνει η γυναίκα πλήρη εργατικά και κοινωνικά δικαιώματα. Διεκδικούν τη συμμετοχή των γυναικών σε ανδρικές θέσεις όπως αυτή του στρατού. Το 1917 στη Ρωσία ο Κερένσκι (πρωθυπουργός Ρωσίας) δίνει την έγκριση να σχηματιστούν γυναικεία τάγματα στρατού και να επανδρώσουν τον ρώσικο αυτοκρατορικό στρατό αφενός για να καλυφτεί η έλλειψη στρατεύσιμων ανδρών και αφετέρου λόγω των σημαντικών πιέσεων που άσκησαν οι φεμινίστριες μέσα από τις οργανώσεις τους.

Αυτό ξεσήκωσε μια σειρά αντιδράσεων τόσο από αξιωματικούς του στρατού στο συμβολικό κώδικα « ότι οι γυναίκες δε πρέπει να φορούν παντελόνια, δε τους ξεχωρίζει ο κόσμος», όσο και από τους ναύτες «ότι οι γυναίκες στο κατάρτι είναι κατάρτα για το πλήρωμα». Η υιοθέτηση του ανδρόγυνου στυλ από τις γυναίκες προκάλούσε σειρά από δημοσιεύματα εφημερίδων στην Πετρούπολη που έλεγαν πως η επιλογή αυτού του στυλ «μπερδεύει κόσμο». Οι αντιδράσεις οδήγησαν στην κατάρρευση της κυβέρνησης, αλλά και στη διάλυση του τάγματος στρατού των γυναικών (Moschos,2017).

Η πρώτη χώρα που έδωσε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες που είχαν ιδιοκτησία ήταν η Ζηλανδία το 1893 και ακολουθεί η Αυστραλία το 1902, η Νορβηγία το 1913 και η Δανία το 1915. Η Φιλανδία το 1906 έδωσε το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, η Γαλλία το 1945. Στην Ελλάδα δικαίωμα ψήφου το 1930 καταχωρήθηκε μόνο στις γυναίκες άνω των 30 ετών και είχαν τελειώσει το δημοτικό, ενώ ευρέως το 1952 (Καρζής,1993,σ.50). Το 1911 στη Βρετανία εκδίδεται το περιοδικό «The Freewoman» που είχε ως υπόβαθρο βαθιά ριζοσπαστικές ιδέες πέρα από το δικαίωμα της ψήφου για τις γυναίκες, εστίαζε σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού των ατόμων, σε νέες ριζοσπαστικότερες ιδέες περί γάμου και προαιρετική απόκτηση παιδιών εντός γάμου. Το περιοδικό κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα έβαζε μια νέα ταυτότητα για τις ριζοσπαστικές φεμινίστριες-

«Η νέα Γυναίκα» όπου δεν έμελε μόνο να είναι οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά ισχυρή, αλλά ήθελε να ανεξαρτητοποιηθεί και να απομακρύνει κάθε συμβατικό κανόνα της κοινωνίας.

Το 1960 οι γυναίκες προσπαθούν να πετύχουν σεξουαλική απελευθέρωση και στις μειονότητες καθώς τόνιζαν την ανάγκη ισότητας σε αυτές τις ομάδες. Στις Η.Π.Α το 1960 εγκρίνεται το χάπι της αντισύλληψης.

Οι αγώνες των γυναικών αυτή τη δεκαετία έχει σύνθημα « Το σώμα είναι δικό μας και μας ανήκει». Με αυτό το σύνθημα οι γυναίκες εναντιώθηκαν στη συνθήκη που τις ήθελε το πρωί να ανήκουν σε ένα εργοδότη και το υπόλοιπο της ημέρας να αφιερώνονται στο σύζυγο και τα παιδιά.

Είναι η δεκαετία που με τους αγώνες σε διάφορες χώρες, που έδωσαν πίεσαν τις εκάστοτε κυβερνήσεις για ισοτιμία και εξάλειψη της πατριαρχίας. Σημαντικός λόγος για την αλλαγή της θέσης της στην κοινωνία αποτέλεσε το γεγονός ότι ήταν πια σε θέση να ελέγχει αν θα κάνει παιδιά ή όχι. Συνδρομή σε αυτή τη κατεύθυνση υπήρξε το αντισυλληπτικό χάπι και η δυνατότητα διακοπής της κηύσεως. Στην Αμερική ιδρύεται η εθνική οργάνωση γυναικών (National Organization for Women γνωστή και ως NOW) και ταυτόχρονα αλλάζει ο νόμος κατά των εκτρώσεων. Ψηφίστηκαν νόμοι απαγόρευσης των διακρίσεων.

Στην Ελλάδα το θέμα των εκτρώσεων συζητήθηκε το 1978 στη Βουλή επέτρεψε την πράξη μόνο εφόσον κινδύνευε το έμβρυο ή επιβεβαιωμένα η γυναίκα διέπεται από ψυχικές διαταραχές. Τελικά το 1986 υπερψηφίστηκε από όλα τα κόμματα (Στύλλου,2022,σ.71-78). Στην ιστορία των γυναικών καταγράφονται αγώνες που απλώθηκαν και σε άλλες χώρες.

Μετά τη λήξη του δεύτερου Παγκόσμιου πολέμου αρκετοί κοινωνικοί αναλυτές θεώρησαν πως ο φεμινισμός είχε φτάσει στη δύση του σε αυτή τη θεώρηση συνηγόρησε το γεγονός της απουσίας των ανδρών στον πόλεμο, της επιστροφής των γυναικών στη φροντίδα του σπιτιού, στις αγροτικές εργασίες και την περιποίηση των τραυματιών και ταυτόχρονα με τις φασιστικές ιδεολογίες που κυριάρχησαν σχεδόν σε όλη την δυτική Ευρώπη.

Η μακροχρόνια περίοδος των πολέμων μαζί με την άνοδο των φασιστικών καθεστώτων, του ναζισμού, του κουμμουνισμού, ατόνησαν τη δράση των φεμινιστριών (Rantall,1987,σ.219). Όμως η φλεγόμενη εργατική τάξη, οι εξεγέρσεις των φοιτητών έρχονται να διαψεύσουν το γεγονός (Jenson, 1985,σ. 5).

Στις δεκαετίες 1960- 1970 η δράση των φεμινιστικών κινημάτων έχει δυναμικό χαρακτήρα καθώς προβάλλεται η αμφισβήτηση της πατριαρχίας, οι έμφυλες ανισότητες στην εργασία, ο ιστός της εξουσίας ανάμεσα στα φύλα, με στόχο να αποτρέψουν οποιαδήποτε ανισότητα σε φυλή, φύλο, εθνικότητα.

Τα φεμινιστικά κινήματα που ανθούν στην Ευρώπη έχουν συνδεθεί μεταξύ τους με κοινή συνισταμένη στα κοινωνικά προβλήματα της ιδιοκτησίας, του άνισου καταμερισμού εργασίας, της θυματοποίησης, της κυριαρχίας, ενώ στον αγώνα συμμετέχουν γυναίκες μορφωμένες, φοιτήτριες, γυναίκες που έχουν γράψει άρθρα, βιβλία κάνοντας ευρέως γνωστό το γυναικείο ζήτημα.

Στη δεκαετία του 1970 οι μαζικοί αγώνες των γυναικών στράφηκαν εναντίον των κρατικών θεσμών που περιόριζε τη γυναίκα στην ιδιωτική σφαίρα και αποκλεισμένη από την δημόσια. Ο επαναπροσδιορισμός αυτής της διάκρισης σήμαινε παραχώρηση δικαιωμάτων στον ιδιωτικό και δημόσιο χώρο υπέρ των γυναικών.

Οι φεμινίστριες πίστευαν πως η διαμόρφωση των μέχρι τότε κοινωνικών δομών είναι μηχανισμοί μιας πολύ καλά οργανωμένης πατριαρχίας που εξυπηρετεί ανδρικούς σκοπούς. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο επιχείρησαν να αλλάξουν τις απόψεις για το φύλο και το ρόλο των γυναικών που ίσχυαν.

Οι αγώνες μετατοπίστηκαν και σε άλλους θεσμούς όπως της πολιτικής, της οικονομίας, της εργασίας. Από την αρχή έθεσαν ακόμη σημαντικά ζητήματα όπως η σύνδεση των κοινωνικών δομών με τις καθημερινές εμπειρίες των γυναικών και την ίση αντιμετώπιση των φύλων γεγονός που βοήθησε την εξάπλωση των κινημάτων (Haug, 1989, σ. 108-114).

Η αύξηση του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών ήταν ένα σημαντικό βήμα προς την κινητοποίησή και συνεπώς την απελευθέρωσή της. Ιστορικά μεγάλα γεγονότα όπως το τέλος του ψυχρού πολέμου, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης καθώς και ο ερχομός της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν κοινωνικές αλλαγές βρίσκει το φεμινισμό στη μεγαλύτερη καμπή της ιστορίας του καταδεικνύοντας τη θέση της γυναίκας σε χώρες που παρέμειναν πατριαρχικές.

Θα ολοκληρώσω την ιστορική αναδρομή αφού καταθέσω το διαχωρισμό που κάνει η Μάρσντεν και μου άρεσε, στο βιβλίο «Γυναίκα Δεσμώτρια» όπου εξηγεί ένα πολύ ωραίο ερώτημα: «Ποιες είναι οι Ελεύθερες γυναίκες;» Η

συγγραφέας αντιπαραβάλλει προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα, το διαχωρισμό ανάμεσα στην «Ελεύθερη» και «Δεσμώτρια» γυναίκα.

Ο διαχωρισμός γίνεται με μια πνευματική διάκριση που ερμηνεύει τις γυναίκες «Δεσμώτριες» μη πνευματικά και ανεξάρτητα άτομα, απλώς συμπληρώματα. Οι γυναίκες αυτές έτσι έχουν μάθει να σκέφτονται, να συμπληρώνουν την εικόνα του άλλου δίχως να ενδυναμώνουν τη δική τους προσωπικότητα. Οι περισσότερες γυναίκες στο πέρασμα αυτό της ιστορικής καταγραφής έχουν προσαρμοστεί στις συνθήκες που άλλοι έχουν κατασκευάσει και ακολουθεί ενστικτωδώς.

Αφού λοιπόν η γυναίκα αποτελεί άτομο τότε ως άτομο πρέπει να είναι ελεύθερη και θα ενεργήσει όπως όλα τα ελεύθερα άτομα (Μάρσντεν,2020,σ.29-30). Η αναδρομή στο παρελθόν στην ιστορία των γυναικών μέσα από τους αγώνες τους μας απέδειξε πόσο σημαντικός και καθοριστικός υπήρξε ο φεμινισμός για την επίτευξη των διεκδικήσεων σε επαγγελματική καταξίωση, αναγνώριση, ισότητα.

1.5 Συμπέρασμα

Συνοψίζοντας τα όσα γράφτηκαν παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ο φεμινισμός ως πολιτισμικό και κοινωνικό κίνημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την γυναικεία καταπίεση, την εκμετάλλευση και τους αγώνες για την χειραφέτησή της.

Ως κοινωνικό κίνημα κάνει την εμφάνισή του τέλη του 18^{ου} αιώνα σε μια περίοδο κοινωνικών ανακατατάξεων και επαναστατικών αναταραχών (Διαφωτισμός-Γαλλική επανάσταση), το οποίο αναλαμβάνει δράση για να διεκδικήσει τα δικαιώματα των γυναικών. Μέσα σε αυτές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες ενώθηκαν πολλές φωνές ανά τον κόσμο που πίστευαν στην άδικη μεταχείριση των γυναικών.

Πολλοί μελετητές ερμήνευσαν τον φεμινισμό ως το κίνημα που αγωνίζεται να απαγκιστρωθεί σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο από όλους τους περιορισμούς που επιβάλλονται στις γυναίκες, διεκδικώντας θέση στην δημόσια σφαίρα και ανακατανομή των ρόλων στην ιδιωτική. Απαραίτητη προϋπόθεση ότι το γυναικείο ζήτημα είναι κοινωνικό.

Το δίπολο βιολογικό και κοινωνικό φύλο προβλημάτισε τις δεκαετίες 1970-1980, ενώ γίνεται διάκριση του σε κοινωνικό(gender) και βιολογικό(sex)

προκειμένου να δείξει ότι η βιολογική κατάσταση δεν περιορίζει τις γυναίκες και κατά συνέπεια δεν αποτελεί λόγος ανισότητας, θέτοντας τη προβληματική να καταρριφτεί αυτή η κοινωνική επιταγή που θέτει τις γυναίκες κατώτερες βιολογικά και κοινωνικά. Παράλληλα ο όρος πατριαρχία χρησιμοποιήθηκε για να ερμηνεύσει στοιχεία που ορίζουν την γυναικεία υποτέλεια.

Κεφάλαιο 2. Το αποτύπωμα των κυμάτων στο πέρασμα του χρόνου

2.1 Το πρώτο κύμα: Εξισωτικός ή ισονομιστικός φεμινισμός

Ο φεμινισμός κατηγοριοποιείται σε χρονικές περιόδους που στοχεύουν στην εξέλιξη του φεμινιστικού κινήματος των αγώνων των γυναικών για «ελευθερία». Για την κατανόηση του φεμινισμού, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ιστορική εξέταση των φεμινιστικών κυμάτων. Η έναρξη του πρώτου κύματος τοποθετείται κυρίως την Αμερική, την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Δυτική Ευρώπη τέλη 19^{ου} αρχές 20^{ου} αιώνα όπου βασίστηκαν σε μια βασική διάκριση του διαχωρισμού της ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας . Οι άνδρες είχαν συμμετοχή στο δημόσιο «ορθό» λόγο σύμφωνα με τους Διαφωτιστές και οι γυναίκες στον ιδιωτικό βίο γεγονός που υποστηρίχτηκε από πολλούς διαφωτιστές (Bryson,1992,σ.17-18).

Το πρώτο κύμα ήταν βαθιά εμπνευσμένο από τις ιδέες του Διαφωτισμού και του φιλελευθερισμού και δημιουργήθηκε κατάλληλο πολιτιστικό υπόβαθρο τέτοιο που θεωρήθηκε δυνατό να αλλάξουν οι κοινωνικές δομές. Για παράδειγμα το

διώνυμο δημόσια και ιδιωτική σφαίρα όπου τη πρώτη κατέχουν άνδρες και τη δεύτερη οι γυναίκες ήταν μια διάκριση που δεν επέτρεπε να γίνει ορατό ότι οι δυο σφαίρες είναι αλληλοεξαρτώμενες και όχι αντικρουόμενες καθώς η δημόσια σφαίρα στηρίζεται στην ιδιωτική. Βασικά αιτήματα των φεμινιστριών του πρώτου κύματος αποτελούν ο αγώνας για διεκδίκηση των πολιτικών δικαιωμάτων, η πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην εργασία καθώς και νομοθετικές αλλαγές στο πλαίσιο του γάμου και στην ιδιοκτησία (Ρεθυμνιωτάκη, 2015,σ.21).

Συμμετοχή στην εκπαίδευση, περισσότερες δυνατότητες για απόκτηση εργασίας πέρα από το χώρο του σπιτιού, ενώ επιτακτική θεωρείται η ανάγκη για πολιτική αλλαγή (Walters, 2005,σ.41-42). Την περίοδο αυτή αφυπνίστηκαν πολλές μορφωμένες γυναίκες από την αστική και ανώτερη τάξη υποστηρίζοντας την ισότητα των ατόμων ανεξαρτήτου φυλής και φύλου με αφορμή την άνιση κατανομή των κοινωνικών αγαθών (Παπαγεωργίου, 2004,σ.90-91).

Επιπλέον οι φεμινίστριες του πρώτου κύματος διεκδικούν αναγνώριση κοινωνικού ρόλου, δικαίωμα να κληρονομούν και να διαχειρίζονται την περιουσία τους, δικαίωμα στο διαζύγιο, δικαίωμα να διαφεντεύουν τον εαυτό τους από τον έλεγχο των πατεράδων και συζύγων καθώς και άρση των θεσμικών έμφυλων αποκλεισμών.

Ποιο όμως είναι το βασικό επιχείρημα των φεμινιστριών του πρώτου κύματος στη διεκδίκηση των αιτημάτων τους; Το βασικότερο επιχείρημα αποτελεί η πεποίθηση πως τα φύλα δεν έχουν διαφορές μεταξύ τους κατά συνέπεια η κοινωνική ισότητα είναι επιβεβλημένη νομοθετικά (Ρεθυμνιωτάκη, & Μαροπούλου, 2016,σ.20-24). Σημαντικές γυναίκες φεμινίστριες του πρώτου κύματος είναι η Emmeline and Sylvia Pankhurs, η Susan Anthon , Elizabeth Cady. Το 1948 στο Seneca Falls της Νέας Υόρκης οργανώνεται το πρώτο συνέδριο για τα δικαιώματα των γυναικών «Η Διακήρυξη των συναισθημάτων» που συμπληρώνει τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του 1776 όπου υποστήριζε πως όλοι οι άνδρες και οι γυναίκες είναι ίσοι μπροστά στον δημιουργό και προικισμένοι με αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα όπως η ζωή, η ελευθερία, η κατάκτηση της ευτυχίας.

Στο συνέδριο διεκδικήθηκε η άμεση απόδοση των προνομίων που έχει και ο πιο ταπεινός άνδρας με προνόμια που τους ανήκουν. Ζητήθηκε η κατάργηση όλων

των νομικών εμποδίων και θεσμικών αποκλεισμών που συμβάλουν στην άνιση μεταχείριση των γυναικών (Παπαγεωργίου, 2004: 96).

Στο πρώτο κύμα το σύνθημα «το ιδιωτικό είναι πολιτικό» τονίζει τις ανισότητες εντός οικογενειακών σχέσεων, το γεγονός ότι οι γυναίκες δεν είναι ευτυχισμένες με τους ρόλους ως νοικοκυρές, μητέρες στην αποκλειστική φροντίδα των παιδιών, τον σεξισμό, τονίζοντας πως όλες αυτές οι ανισότητες είναι πολιτικά ζητήματα και χρειάζονται πολιτική παρέμβαση για αλλαγή.

Αλλαγές όπως η νομική ισότητα, εξάλειψη εργασιακών ανισοτήτων και μισθολογικών για ίση εργασία. Βασικός στόχος μια «δίκαιη» οικογένεια ώστε τα δύο φύλα να εξισώνονται και να επανακαθορίζουν τις σχέσεις τους, χωρίς ανισότητες (Kallipros, σ.20). Οι υποστηρίκτριες γυναίκες του πρώτου κύματος ονομάστηκαν «σουφραζέτες» από τη λέξη suffrage (δικαίωμα ψήφου). Οι σουφραζέτες διεκδίκησαν δικαίωμα ψήφου διαδήλωναν για τα δικαιώματά τους, συγκρούονταν με τους θεσμούς, την αστυνομία και συνδέθηκαν και με την κατάργηση της δουλείας.

Χαρακτηριστική μορφή της Sojourner Truth (περιπλανώμενη αλήθεια), γνωστή από την ομιλία της με τίτλο «Ain't I a Woman!» όπου αναφέρεται στην ομιλία της ως σκλάβα πουλήθηκε τέσσερις φορές βιώνοντας σεξουαλική και σωματική κακοποίηση. Μέσα από τις ομιλίες της υποστηρίζει τα δικαιώματα των μαύρων γυναικών φέρνοντας τον κόσμο μερικά βήματα πιο κοντά στην ισότητα των φύλων και των φυλών. Η Emmeline Pankhurst γνωστή σουφραζέτα ανέλαβε δράση για τη διεκδίκηση ψήφου «πράξεις κι όχι λέξεις» ήταν το motto. Susan Brownell Anthony «Η ανεξαρτησία είναι ευτυχία», πρωτοστάτησε στον αγώνα υπεράσπισης των δικαιωμάτων των γυναικών και υποστήριξε «πως κανένας άνδρας δεν είναι αρκετά καλός για να κυβερνά οποιαδήποτε γυναίκα χωρίς τη συγκατάθεσή της». Τι γίνεται όμως με τη πολιτική του σεξ;

Οι ιστορικοί του πρώτου κύματος υποστηρίζουν πως στους φεμινιστικούς κύκλους αναφορικά με το σεξ το βάρος έπεφτε στις γυναίκες να λάβουν μέτρα από τον σεξουαλικό κίνδυνο, «αναμορφώνοντας το κτήνος που έχει μέσα του ο άνδρας». Υπήρξαν και φεμινίστριες που διεκδικώντας χρησιμοποίησαν τρόπους αντισύλληψης, σεξουαλική εκπαίδευση, νουθετώντας την άποψη και παρακινώντας τις υπόλοιπες γυναίκες να διεκδικήσουν ελευθερίες κάνοντας σεξ και εκτός γάμου.

«Η σεξουαλική επανάσταση ήταν ένα πολιτικό εγχείρημα» καθώς άνοιγε τον δρόμο και για άλλες πολιτικές επιτεύξεις.

Η σεξουαλική απελευθέρωση σηματοδοτούσε τη γυναικεία ελευθερία, αλλά έθετε και σε κίνδυνο τις γυναίκες που επιχειρούσαν σεξουαλικές δραστηριότητες εκτός γάμου που αστυνομεύονταν η δημόσια συμπεριφορά της (Cameron,2020,328-329).

2.2 Δεύτερο φεμινιστικό κύμα- Ο φεμινισμός των δικαιωμάτων (1960-1980)

«η γυναίκα δε γεννιέται, γίνεται»

Simone de Beauvoir

Τι πυροδότησε την εμφάνιση του δεύτερου κύματος; Η βόμβα που έπεσε στο Βιετνάμ και το κοριτσάκι που καίγεται, η κατάληψη του Πανεπιστήμιου στο Μπέρκλεϋ όταν οι αρχές τιμώρησαν φοιτήτριες που φιλοξένησαν τους φίλους τους σε γυναικείους κοιτώνες, η μάχη των φοιτητριών ενάντια στους σεξιστές, η μαύρη ακτιβίστρια που επιβιβάστηκε σε λεωφορείο με λευκούς παρόλο την απαγόρευση, η συμμετοχή των γυναικών σε εργατικές οργανώσεις ήταν η αιτία της έκρηξης του δεύτερου κύματος (Στύλλου,2022,σ.71).Το δεύτερο φεμινιστικό κύμα αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '60 και μετά και χαρακτηρίστηκε ως μια ριζοσπαστική περίοδος καθώς εμφανίζονται διάφορα κινήματα για τα δικαιώματα των γυναικών, των μαύρων, των ιθαγενών, ενάντια στην αποικιοκρατία.

Το δεύτερο κύμα χωρίστηκε από τη μια στον ριζοσπαστικό αμερικάνικο φεμινισμό που υποστήριζε πως οι γυναίκες δεν είναι αντικείμενα, ενώ τόνισε την

αξία της σεξουαλικής σφαίρας και την ανάγκη καλών σχέσεων ανάμεσα στα δυο φύλα καθώς οι σχέσεις υπήρξαν εγγενώς προβληματικές.

Το δεύτερο φεμινιστικό κύμα έθεσε νέες βάσεις στη πολιτική του σεξ που στρέφονταν ενάντια στον σεξουαλικό συντηρητισμό και περιόριζε σεξουαλικά τη δράση των γυναικών μόνο στον αστικό γάμο και την αναπαραγωγή (Cameron,2020,σ.128). Από την άλλη στον γαλλικό πολιτιστικό φεμινισμό της διαφοράς δίνοντας βαρύτητα στη διαφορά μπορούν να διεκδικήσουν θεσμικές αλλαγές και αναγνώριση. Η διαφορά γίνεται το εφαλτήριο να αναδειχθεί το πρόβλημα ανάμεσα στα φύλα που δεν αποτελεί ασήμαντο γεγονός, αφού αυτή ευθύνεται για την υποταγή των γυναικών ένα ζήτημα που αναζητά τη λύση του(Ρεθυμνιωτάκη,2015,σ.17-18).

Οι γυναίκες των δυτικών χωρών ανέπτυξαν δράση σε σοσιαλιστικά κινήματα, αλλά διαπίστωσαν πως μέσα από τις αριστερές οργανώσεις και κόμματα οι ανισότητες εξακολουθούν να υφίστανται στα φύλα. Κάνουν την εμφάνισή τους γυναικείες οργανώσεις στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Γαλλία προκειμένου να γίνουν γνωστά τα γυναικεία προβλήματα, αλλά και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, καθώς οι γυναίκες θεωρούνταν κατώτερες στον οικογενειακό και ευρύτερα στον κοινωνικοπολιτικό τομέα (Πανεπιστήμιο Κρήτης- τρία κύματα).

Το ενδιαφέρον του φεμινιστικού κινήματος ρίχνει βαρύτητα στις έννοιες «πατριαρχία», «καταπίεση» και «ελευθερία». Κατά τη διάρκεια του δεύτερου κύματος η Ριζοσπαστική θεώρηση εισάγει τον όρο πατριαρχία, ανδρική κυριαρχία, την καταπίεση των γυναικών στην κοινωνία. Η Valerie Bryson στη Φεμινιστική Πολιτική Θεωρία *«ισχυριζόταν ότι έφτανε στη ρίζα της γυναικείας καταπίεσης, και αυτοανακηρύχθηκε θεωρία από και για τις γυναίκες»* (Bryson,2004,σ.225).

Χαρακτηρίζεται ως μια περίοδος αγώνων και ριζοσπαστικών κινήματων με αντιρατσιστικό και αντιπολεμικό χαρακτήρα. Στα γυναικεία κινήματα συμμετέχουν γυναίκες αστές, λευκές δυτικών χωρών όπου στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν ηγεμονικό ρόλο κατηγορήθηκαν πως «έπνιξαν» άλλες μειονότητες όπως ομάδες γυναικών του τρίτου κόσμου, λεσβίες κ.α.

Παρόλο αυτά αργότερα τα κινήματα διευρύνθηκαν μέσα από τους αγώνες γυναικών που ζούσαν σε άλλες κοινωνικές συνθήκες. Η συγγραφέας Betty

Friedan με το βιβλίο της “The Feminine Mystique”, αφύπνισε πολλές γυναίκες της μεσαίας τάξης όπου ενώ το μορφωτικό τους επίπεδο ήταν κάπως ικανοποιητικό δεν πήραν τις αντίστοιχες ευκαιρίες για εξέλιξη προσωπική όπως την είχαν φανταστεί. Οι φεμινίστριες του δεύτερου κύματος υποστήριζαν πως ενώ οι γυναίκες είχαν ενεργό ρόλο στην κοινωνία ταυτόχρονα δεν ήταν ισότιμες. Υποδεικνύουν μάλιστα πως όλες οι ανισότητες στα φύλα είναι προϊόν κοινωνικά και πολιτιστικά κατασκευασμένες και δεν έχουν τη βάση τους σε βιολογικές διαφορές, συνεπώς μπορούν να αλλάξουν.

Από την άλλη και η φεμινιστική θεωρία μετά το 1970 υποστήριζε ότι η έμφυλη ταυτότητα ο τρόπος δηλαδή που αναλαμβάνουμε ρόλους δεν είναι απόρροια της «φύσης», αλλά είναι προσδιορισμένη κοινωνικά και ιστορικά. Με άλλα λόγια η φεμινιστική θεωρία σε αυτό το πλαίσιο είναι αντι-ουσιακρατική, δηλαδή η άποψη πως υπάρχει μια εγγενής ουσία που καθορίζει την γυναικεία και ανδρική ταυτότητα κάτι που η εκπρόσωπος του κύματος Σιμόν ντε Μπωβουάρ δεν αποδέχεται. (τρία κύματα, pdf).

Εκτός των γυναικείων ομάδων οργανώνονται και ομοφυλοφιλικά κινήματα ΛΟΑΤ (LGBT) που διαδήλωναν για τα δικά τους δικαιώματα ενάντια σε κάθε μορφής καταπίεση.

Η Κολλεκτίβα Combahee River γυναικεία μαύρη, λεσβιακή οργάνωση με δράση στη Βοστώνη το 1974- 1980 ανέδειξε το ζήτημα την φυλετικών διακρίσεων εντός της οργάνωσης καθώς υποστήριζε πως το φεμινιστικό κίνημα απαρτίζονταν κυρίως από αστές λευκές γυναίκες και τόνισαν πως οι λευκές δε σκύβουν στα δικά τους προβλήματα. Στόχος αυτής της οργάνωσης ήταν μέσα από τις εμπειρίες των μαύρων γυναικών να αποδοθεί δικαιοσύνη και φωνή στο μαύρο φεμινιστικό κίνημα.

Το 1966 δημιουργήθηκε η Εθνική Οργάνωση για τις Γυναίκες (NOW) με στόχο «να αναλάβει δράση» για την επίτευξη της ισότητας των γυναικών όπου επικεντρώθηκαν σε θέματα όπως τα δικαιώματα για αναπαραγωγική ελευθερία, ισότητα στο χώρο εργασίας και προσπάθειες να εξασφαλιστούν μέσα σε ένα νομοθετικό πλαίσιο. Το 1969 ιδρύθηκε η Εθνική Οργάνωση για την ακύρωση του νόμου κατά της τεχνητής διακοπής της κύησης (NARAL). Το 1977 εκδόθηκε το

πρώτο βιβλίο με τίτλο «Εμείς και το σώμα μας» και αποτέλεσε οδηγός για τις προοδευτικές γυναίκες (Στύλλου,2022,σ.73).

Στη πορεία οι οργανώσεις διασπάστηκαν και εμφανίστηκαν αυτόνομοι φεμινιστικοί κύκλοι που στόχος τους ήταν να φρενάρουν την γυναικεία καταπίεση. Πολλά θέματα αναζητούν λύσεις όπως αυτό του σεξισμού, των αμβλώσεων, της ενδοοικογενειακής βίας, των βιασμών, ιδιωτικά ζητήματα που αναζητούν λύση στη δημόσια σφαίρα. Τη περίοδο αυτή ξεπηδούν πολλές ιδεολογίες όπως των σοσιαλιστριών φεμινιστριών που ήρθαν σε ρήξη με τις θέσεις των φιλελεύθερων φεμινιστριών.

Οι σοσιαλίστριες φεμινίστριες θεωρούσαν πως καμία θεσμική ανατροπή δεν μπορεί να συμβεί στον εργασιακό, στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα αν γυναίκες δεν κοινωνικοποιηθούν εξαρχής, δεν απελευθερωθούν σεξουαλικά, ενώ αγωνίζονται να επιφέρουν αλλαγές στο πλαίσιο της παραγωγής και αναπαραγωγής.

Θεωρούσαν πως οι έμφυλες ανισότητες και ο καπιταλισμός συνεργάζονται συνεπώς η ισότητα είναι ανέφικτη. Από την άλλη οι φιλελεύθερες φεμινίστριες διεκδικούσαν ίσες ευκαιρίες δουλειάς σε όλους τους τομείς για όλες τις γυναίκες ακόμα και του πολιτικού τομέα.

Ενώ ο ριζοσπαστικός φεμινισμός αντιλαμβάνεται πως ο καπιταλισμός είναι τοξικός αφού η κυριαρχία των ανδρών καταπιέζει τις γυναίκες που θεωρείται χειρότερη μορφή καταπίεσης από την ταξική ανισότητα. Αυτή η τοποθέτηση καταλήγει στο συμπέρασμα πως πρέπει οι γυναίκες να απαγκιστρωθούν από τους άνδρες. Έτσι οι ριζοσπαστικές φεμινίστριες έδωσαν το σύνθημα να ενώσουν οι γυναίκες τις δυνάμεις τους κατά της ανδρικής καταπίεσης μέσα σε μια «γυναικεία αδερφοσύνη» όρος που χρησιμοποιήθηκε στην ερευνητική μελέτη του ακαδημαϊκού χώρου (Σηφάκη, 2015,σ.59). Πολλές φεμινίστριες άσκησαν κριτική σε κάθε έμφυλη διαφορά προκειμένου να γίνουν γνωστές (Ρεθυμνωτάκη, 2015,σ.44).

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 στη Δυτική Ευρώπη και την Αμερική ο ρόλος της σεξουαλικότητας στη διατήρηση της καταπίεσης των γυναικών αποτέλεσε κεντρικό θέμα ανάλυσης. «*Η ενοχή στον έρωτα, η ψυχρότητα, η παθητικότητα, η υποχρεωτική ετεροφυλοφιλία*» ήταν κάποια από τα ζητήματα. Οι

φεμινίστριες υποστήριξαν πως για να απολαύσουν τον έρωτα έπρεπε να απαλλαγούν από τις ενοχές και το άγχος για ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη.

Αυτό το ζήτημα ενδυνάμωσε το φεμινιστικό κίνημα ώστε να επικεντρωθούν στο αίτημα νομιμοποίησης στις εκτρώσεις καθώς πολλές γυναίκες έχαναν την ζωή τους (περιοδικό Δίνη). Στο ίδιο πλαίσιο και η Λιν Σίγκαλ που επαναστατεί απέναντι στις όποιες απαγορεύσεις και τονίζει το δικαίωμα των γυναικών στη *«σεξουαλική απόλαυση, με τους δικούς της όρους, που συμβόλιζε το δικαίωμα στην αυτονομία και τον αυτοκαθορισμό»* (Cameron,2020,σ.129).

Η Σιμόν ντε Μπωβουάρ επηρέασε το δεύτερο κύμα με την άποψη της σχετικά με την «άλλη»(the other), καθώς υποστήριξε πως δεν πρέπει να υποτιμώνται οι γυναίκες επειδή δεν είναι άνδρες, αλλά να τιμώνται επειδή είναι γυναίκες. Οι φεμινίστριες αυτού του κύματος δεν ταύτισαν την γυναικεία οντότητα με την μητρότητα. Ενίσχυσαν την άποψη πως το άτομο πρέπει να είναι αυτόνομο και να μην προσκολλάται σε παραδοσιακούς ρόλους. Προκύπτει όμως το ερώτημα τι προσδιορίζει το ρόλο του αυτόνομου ανθρώπου; Η απάντηση βρίσκεται στην εκπαίδευση και ενημέρωση των γυναικών για την αντισύλληψη, την νομιμοποίηση των εκτρώσεων, κοινωνική και κρατική φροντίδα με δράσεις ενάντια στον σεξισμό με βάση το φύλο, υποστηρικτικά προγράμματα που ενισχύουν την αυτονομία της γυναίκας στην οικογένεια (οικιακή εργασία).

Τη δεκαετία του '70 στον εργασιακό τομέα οι γυναίκες πίστεψαν πως βελτιώνουν το βιοτικό τους επίπεδο και οδηγούνται σε εργασιακή χειραφέτηση, παρόλο αυτά η ισότητα αργούσε να έρθει αφού δεν ήταν ίσες με τους άνδρες τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια ζωή. Όσο οι γυναίκες έδιναν τα πάντα στην οικογένεια και την εργασία τόσο ενισχύονταν η εξέλιξη των ανδρών στη δημόσια σφαίρα.

Στη δημόσια σφαίρα και στον εργασιακό χώρο περιλαμβάνονται και φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης εις βάρος των γυναικών με στόχο την ένδειξη εξουσίας και μείωση των εργαζόμενων γυναικών μια τακτική που χρησιμοποιήθηκε από αρκετούς για να κρατούν τις γυναίκες υποτιμημένες και σε κατώτερες θέσεις (Γκόβα, 2002,σ.92-95). Η γυναίκα δέχτηκε κοινωνική και γλωσσική καταπίεση. Οι φεμινίστριες του δεύτερου κύματος συγγράφουν λεξικά αποφεύγοντας σεξιστικούς όρους. Ταυτόχρονα τα άτομα σε ιεραρχικές θέσεις

προέβαιναν σε σεξιστικά σχόλια ενάντια των γυναικών λόγω της υψηλής θέσης που κατείχαν (Mills, 2008: 22-29).

Έτσι ο αγώνας των φεμινιστριών περιλαμβάνει και την προσπάθεια αντιμετώπισης της ανδρικής κυριαρχίας στους γλωσσικούς κανόνες. Οι γυναίκες στην προσπάθεια να γίνουν δημιουργοί της γλώσσας διαπίστωσαν πως δεν υπάρχουν αναφορές στο γυναικείο πρόσωπο «she» παρά μόνο η αντωνυμία «he» γεγονός που δήλωνε ανδρική υπεροχή.

Οι εκπρόσωποι του δεύτερου κύματος αποδοκίμασαν και τις ενδυματολογικές επιταγές της εποχής που περιόριζε την κίνηση των γυναικών, όπως η χρήση των κορσέδων που προκαλούσαν σωματικές βλάβες. Σύμφωνα με τη Cameron τέλος της δεκαετίας του '80 αρχές του '90 αυξήθηκαν οι διατροφικές διαταραχές και αυξήθηκαν οι αισθητικές επεμβάσεις προϊόντα πίεσης σε πρότυπα ομορφιάς που επιβάλλονται. Όλα αυτά αποτέλεσαν την ταυτότητα του φεμινιστικού κινήματος για αλλαγές στον πολιτικό λόγο της εποχής (Jenson,1985,s.7-15). Η λέξη «ταυτότητα», «διαφορά» οι ιδανικότερες λέξεις εκπροσώπησης του δεύτερου κύματος έναντι της λέξης « ισότητα» του πρώτου κύματος.

Στη δεκαετία του '70 κάνουν εμφάνιση ομάδες αναρχοφεμινιστριών γυναικών κόντρα σε κάθε μορφή εξουσίας στοχεύουν σε μια αντιεξουσιαστική, αντισεξιστική, αντικαπιταλιστική κοινωνία. Υποστηρίζουν πως οι γυναίκες πρέπει να είναι ελεύθερες, να διαθέτουν το σώμα τους όπως θέλουν, να ορίζουν την ζωή τους. Με την δράση τους επηρέασαν πολύ το φεμινιστικό κίνημα.

Στο τέλος της δεκαετίας του '70 αρχές του '80 εμφανίζεται και ο λεσβιακός φεμινισμός, όπου οι θεωρήσεις τους ήταν πιο κοντά στο Ριζοσπαστικό φεμινισμό. Αρκετές είναι αυτές που υποστηρίζουν πως οι ετεροφυλικές σχέσεις είναι καταναγκαστικές, ενώ άλλες πίστευαν πως όλες οι γυναίκες είναι ομοφυλόφιλες, αλλά εξαιτίας της καταναγκαστικής συμπεριφοράς των ανδρών εμποδίζονται να δείξουν τον προσανατολισμό τους και μερικές πως οποιαδήποτε γυναίκα δίνεται συναισθηματικά ή ερωτικά σε άνδρα δεν είναι αληθινή φεμινίστρια. Αρκετοί φεμινιστές δεν ήθελαν να συνδεθούν με λεσβίες εξαιτίας των στερεοτύπων των «ανδροπρεπών» λεσβιών που κυριαρχούσε εκείνη την εποχή (wikiwand).

Έτσι συμπεραίνουμε πως το δεύτερο κύμα προώθησε νέους τρόπους πολιτικής οργάνωσης, συμμετοχής και δράσης με κύριο σύνθημα το προσωπικό

είναι πολιτικό (Bwave,2018), σλόγκαν διαμαρτυρίας ενάντια στη θέση της γυναίκας στην ιδιωτική ζωή και την απουσία της από την δημόσια και θεσμική ζωή (Evans, 2003,σ. 21-24).

“Κατάλαβα, έπειτα από τις εμπειρίες της τελευταίας εικοσαετίας, ότι ο ταξικός αγώνας και ο αγώνας των γυναικών είναι δύο πράγματα διαφορετικά. Γι’ αυτό έγινα στρατευμένη φεμινίστρια. Υπάρχει μια πάλη καθαρά γυναικεία εναντίον των πατριαρχικών αξιών, που διαιωνίζονται σε όλα τα σημερινά κοινωνικά συστήματα. Και η πάλη αυτή δεν μπορεί παρά να διεξαχθεί μόνο από τις γυναίκες. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος που θεωρώ το Κίνημα για την Απελευθέρωση των Γυναικών απαραίτητο στη σημερινή κοινωνία”.

ΣΙΜΟΝ ΝΤΕ ΜΠΙΩΒΟΥΑΡ

2.3 Τρίτο φεμινιστικό κύμα: Ο φεμινισμός της ετερότητας 1980 – 2000

Είναι το φεμινιστικό κίνημα που εξελίχθηκε στα μέσα της δεκαετίας του '80 και στηρίχθηκε στις νίκες των δύο προηγούμενων κυμάτων. Ασχολήθηκε με σημαντικά θέματα όπως σεξουαλική απελευθέρωση, δικαιώματα διαφυλετικά συνειδητοποιώντας πως οι γυναίκες είναι πολλών χρωμάτων, θρησκειών, εθνοτήτων και επηρεάστηκε από την υπο-εκπροσώπηση των μειονοτήτων σε φεμινιστικές δράσεις.

Αναζήτησε υποστηρικτικούς μηχανισμούς σε οικογένειες μονογονεϊκού τύπου, θέματα έμφυλης βίας (σεξουαλική παρενόχληση, βιασμοί, οικογενειακή βία), θέματα ρατσισμού, ομοφυλοφιλικής ταυτότητας, στα δικαιώματα της LGBTQ+ κοινότητας και της Queer θεωρίας, θέματα εθνικισμού (Wikipedia). Δίνει έμφαση στο σώμα και στη σεξουαλικότητα ως στοιχεία υποκειμενικότητας.

Στη δεκαετία του '90 πολλά γυναικεία κινήματα κάνουν την εμφάνισή τους με στόχο την διεκδίκηση και πέρα από τις δυτικές χώρες στις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες. Το σύνθημα Ελευθερία, Ειρήνη- Ισότητα.

Το τρίτο κύμα επικεντρώθηκε περισσότερο στην ατομική ταυτότητα και λιγότερα στα πολιτικά δικαιώματα και τους νόμους ενώ αγκάλιασε τη διαφορετικότητα. Αναπτύχθηκαν αρκετά φεμινιστικά ρεύματα και θεωρίες στο

πλαίσιο αυτού του κύματος όπως η θετικότητα του σεξ (sex positivity), η διατομεακότητα, τρανσφεμινισμός, μεταμοντερνισμός, μετα-αποικιακή θεωρία, πολυπολιτισμικότητα η διαθεματικότητα, μεταμοντερνισμός.

Η Judith Butler θεωρείται η βασική εκπρόσωπος του τρίτου κύματος όπου μέσα από το βιβλίο της Gender Trouble, 1990 (Αναταραχές φύλου) ενέπνευσε την εξέλιξή του, καθώς αναζητά αλλαγή των αρχών για το σώμα και τη σεξουαλικότητα αμφισβητώντας τις υπάρχουσες ταυτότητες φύλου. Οι φεμινίστριες του τρίτου κύματος θεωρούν πως το γεγονός πως υπάρχουν μόνο δύο ταυτότητες φύλων, η ανδρική και η γυναικεία καταδεικνύει πως η άποψη αυτή στηρίζεται στη βάση της εξουσίας των ανδρών και της υποταγής των γυναικών.

Η Judith Butler ενισχύει την άποψη πως οι θεσμοί είναι αυτοί που έχουν κατηγοριοποιήσει τους ανθρώπους και ζητά να τεθεί προς συζήτηση η ετεροφυλική κανονικότητα. Ένα ερώτημα που αναζητά απάντηση: Το φύλο είναι προκαθορισμένο από τη φύση ή «φτιάχνεται» από την κοινωνία; ή μήπως τίποτα από τα δύο; (Κουτσομπού).

Το φύλο είναι μεταβλητό και όχι σταθερό. Η θεωρία της Judith Butler σχετικά με την επιτελεστικότητα ανέτρεψε όλες τις ιδέες που είχαμε για το φύλο ερευνώντας τις διαδικασίες που το δημιουργούν πιστεύει πως το φύλο δεν είναι προκαθορισμένο βιολογικά από τη φύση, ούτε απλώς «φτιάχτηκε» από τον πολιτισμό.

Επίσης το τρίτο κύμα αποδομεί και επαναπροσδιορίζει την έννοια του φύλου, επισημαίνοντας πως δεν είναι φυσική αλλά επιτελεστική κατασκευή καθώς ακολουθεί ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο που κοινωνικά έχει επιβληθεί (Ρεθυμνωτάκη & Μαροπούλου, 2016: 125).

Η Butler επηρεάστηκε από τις αναλύσεις του Σιρλ για τον τρόπο που η επιτελεστικότητα δεν κάνει απλές πράξεις αλλά δεσμεύει τους ανθρώπους για μελλοντικές ενέργειες. Ένα ωραίο παράδειγμα κατανόησης των προαναφερθέντων είναι αυτό που καταθέτει στο διαδικτυακό περιοδικό Aeon ο συντάκτης Will Frake λέγοντας πως ένας δικαστής κηρύσσει το τέλος μιας υπόθεσης δεν τερματίζει απλά τη δίκη αλλά πυροδοτούνται διαδοχικά γεγονότα όπως κάποιος θα αθωωθούν, κάποιος θα δικαστούν, η αίθουσα θα αδειάσει.

Η επιτελεστικότητα – η ανακοίνωση του δικαστή δηλαδή προκειμένου να έχει αντίκτυπο στο μέλλον θα πρέπει να τηρηθούν κάποιες

συμβάσεις όπως η κοινωνία να αποδεχτεί τον δικαστή και συνεπώς την απόφασή του. Καταλήγουμε να πούμε ότι μια επιτελεστικότητα είναι επανάληψη πράξεων και ατομικής δράσης.

Έτσι τέλος της δεκαετίας του '90 προκύπτει η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της θηλυκότητας μακριά από τον διαχωρισμό που ίσχυε μέχρι πρότινος της σεξουαλικότητας και του βιολογικού /κοινωνικού φύλου. Δεν υπάρχει σώμα που από τη φύση του προσδιορίζεται σεξουαλικά. Σύμφωνα με τη Judith Butler η αίσθηση «θηλυκού» και «ανδρικού» αποτελεί προϊόν ψευδαίσθησης καθώς δεν είναι εγγενής η βάση αλλά αποτέλεσμα της παράστασης που δίνει το σώμα.

Αυτές οι πράξεις δημιουργούν την ιδέα του φύλου συνεπώς φύλο δεν είναι αυτό που είμαστε, αλλά αυτό που επιτελούμε (Fylopedia). Υποστήριξε η Judith Butler πως κανένας δεν γεννιέται άνδρας ή γυναίκα κατά συνέπεια είναι καταναγκαστικοί ρόλοι που αποδύμαστε αφού δεν μεσολαβεί η ελεύθερη επιλογή, ενώ πίσω από κάθε καταναγκαστική επιβολή κρύβεται η πατριαρχία και όχι η ατομική βούληση.

Δεν υπάρχει σαφής ορισμός για το τρίτο κύμα και αυτό γιατί έγινε προσπάθεια να απεγκλωβιστεί από τα δύο προηγούμενα κύματα, λειτουργώντας ως ένα αποθετήριο πολλών «φεμινισμών». Ρίχνει την ματιά του στη διαφορετικότητα των γυναικών η φυλή, το φύλο, η θρησκεία, η εθνότητα, η κοινωνική τάξη, η ηλικία.

Πολλές φεμινίστριες έδωσαν το όνομα «μεταφεμινισμός» αντικαθιστώντας το όνομα τρίτο κύμα σε μια προσπάθεια να αλλάξουν σελίδα στα όσα μέχρι τώρα περιόριζαν τη γυναικεία υπόσταση και να κερδίσουν ισοτιμία (Αντωνοπούλου, 1999,σ.174).

Ο όρος επινοήθηκε και χρησιμοποιήθηκε από τον κλάδο των πολιτισμικών σπουδών και από τα ΜΜΕ που αποδίδεται στις γυναίκες που είναι ντυμένες προκλητικά και τραβούν τα βλέμματα των ανδρών και συνάμα διεκδικούν ίσα εργασιακά δικαιώματα (Σηφάκη, 2015,σ. 131).

Ο μεταφεμινισμός έχει τις βάσεις του στις εξής θέσεις ότι δεν είναι πια απαραίτητος λόγω της μεταπατριαρχικής κοινωνίας και ότι λειτουργεί απαξιωτικά και κριτικά απέναντι στη γυναικεία συνείδηση. Το τρίτο κύμα ήρθε αντιμέτωπο με κριτικές που υποστήριζαν πως η «σεξουαλικοποιημένη» συμπεριφορά είναι προϊόν

καταπίεσης και επικρίθηκε διότι δεν είχε αξίες που θα ένωνε τις γυναίκες ώστε να αγωνιστούν πέρα από κάθε ατομικισμό και προσωπική επιθυμία.

Οι φεμινίστριες προτρέπουν τις γυναίκες να αναλάβουν την ευθύνη του εαυτού τους. Στόχος του τρίτου κύματος ήταν να μην κρίνεται η σεξουαλικότητα κανενός και η ομαλοποίηση των ομοσεξουαλικών ταυτοτήτων νομιμοποιώντας τες.

Το τρίτο κύμα συνδέθηκε με νέες μορφές οικονομίας τον καπιταλισμό και την ελεύθερη αγορά. Μετά το 1980 σχεδιάστηκαν αναπτυξιακά προγράμματα σε χώρες όπως Ολλανδία, Σκανδιναβία, Καναδάς, ΗΠΑ που εστιάζουν σε ζητήματα φύλου κάνοντας μικρές παρεμβάσεις σε θέματα που αφορούν μητέρες και σε θέματα αγωγής υγείας παιδιών. Δίνουν όμως έμφαση στον αναπαραγωγικό τομέα και λιγότερο στον τομέα παραγωγής.

Σύμφωνα με την Cameron το 1991 ακτιβίστριες μαζεύουν υπογραφές ενόψει της Διάσκεψης του ΟΗΕ με κύριο αίτημα ότι «η βία των γυναικών αποτελεί παραβίαση των δικαιωμάτων». Ο ΟΗΕ υιοθέτησε λίγο αργότερα Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τη δεκαετία του '90 η βία κατά των γυναικών ήταν πρωτοφανή αφού ο κόσμος ήρθε αντιμέτωπος με μαζικούς βιασμούς ως προϊόν όπλο πολέμου και γενοκτονίας στη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουάντα κ.α.

Το 1991 στη 4η Παγκόσμια Διάσκεψη η Χίλαρι Κλίντον εδραίωσε τη φράση « τα γυναικεία δικαιώματα είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Μια από τις πιο σημαντικές εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή πολιτική των φύλων είναι η συνθήκη του Άμστερνταμ το 1999 όπου για πρώτη φορά δόθηκε βαρύτητα η ισότητα των φύλων και η διάχυσή του σε όλες τις πολιτικές των κρατών-μελών. Μέσω της συνθήκης κατοχυρώθηκε η εξάλειψη όλων των έμφυλων ανισοτήτων, γνωστή ως στρατηγική gender mainstreaming.

Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο μπορεί βάση της συνθήκης να θεσπίζει μέτρα για όλες τις διακρίσεις σε επίπεδο φυλής, φύλου, καταγωγής, αναπηρίας, σεξουαλικών προτιμήσεων. Πρώτη φορά υπάρχει αληθινή Ευρωπαϊκή πολιτική ματιά υποκινούμενη από τους κανόνες της αγοράς και τις ανάγκες της παγκοσμιοποίησης.

Η στρατηγική gender mainstreaming σήμαινε ανάπτυξη και βελτίωση σε όλες τις πολιτικές διαδικασίες και αναδιοργάνωση ώστε το φύλο να εντάσσεται σε όλες τις πολιτικές διαδικασίες χωρίς διακρίσεις. Παρόλο αυτά λίγα χρόνια αργότερα

οι φεμινίστριες εξέφρασαν τις ανησυχίες τους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο γιατί η συγκεκριμένη στρατηγική δεν είχε πλήρη εφαρμογή. Το 1997 το σλόγκαν «μηδενική ανοχή στη βία των γυναικών» κυριάρχησε σε Ευρωπαϊκή καμπάνια.

Νωρίτερα το 1994 έγινε προσπάθεια από την Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, λόγος συμφιλίωσης στην επαγγελματική και οικογενειακή απασχόληση καθώς οι γυναίκες εκτός από την αμειβόμενη εργασία δραστηριοποιούνταν και στην οικογενειακή άμισθη με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν ισορροπίες στον καταμερισμό των δράσεων.

Η Ε.Ε αναγνώρισε τα ζητήματα των φεμινιστικών οργανώσεων καθώς αντιλήφθηκε πως οι διεκδικήσεις τους ταυτίζονται με τους νόμους της αγοράς. Η θέση των φεμινιστριών εξακολουθεί να είναι πάγια και να διεκδικεί δίκαιη διανομή εργασίας, ίσες αμοιβές, και εύκολη πρόσβαση σε θέσεις εργασίας (Καραμάνου,2015,σ.118-129).

Τέλος η βασική ιδέα στο τρίτο κύμα αποτελεί η αποδόμηση της έννοιας του φύλου, η μη αποδοχή της ύπαρξης αρσενικό- θηλυκό. Οι πιο σημαντικές τάσεις του τρίτου κύματος είναι α) ο μεταμοντέρνος ή μεταδομιστικός φεμινισμός όπου το ρεύμα αυτό άντλησε επιρροή από τις απόψεις του Michael Foucault που υποστήριζε ό,τι δεν ευθυγραμμίζεται με τα κοινωνικά στερεότυπα δυστυχώς καταδικάζεται. Επαναστατική η άποψή του περί σεξουαλικότητας πως ο άνθρωπος διαθέτει μια «γνήσια» σεξουαλικότητα χωρίς όμως να εκδηλώνεται αφού η εξουσία τον καταπιέζει. Κύρια εκπρόσωπος του μεταδομισμού η Judith Butler και β) ο μετα-αποικιοκρατικός φεμινισμός ή φεμινισμός του «Τρίτου Κόσμου».

Το ρεύμα οργανώθηκε από φεμινίστριες γυναίκες του τρίτου κόσμου το 1990, με βασικό αίτημα ισότητα σε όλες τις έγχρωμες γυναίκες και εξάλειψη των διακρίσεων λόγω της εκμετάλλευσης της αποικιοκρατίας από τον οικονομικά ανεπτυγμένο κόσμο. Παρόλο τη συνεισφορά των έγχρωμων γυναικών στους φεμινιστικούς αγώνες οι λευκές γυναίκες των Δυτικών χωρών κινούν τα νήματα στα ανώτερα στρώματα. Εκπρόσωπος του ρεύματος η Gayatri Chakravorty Spivak, η οποία δηλώνει πως η καθημερινή ζωή των γυναικών του « τρίτου κόσμου» είναι τόσο εμφανής και περίπλοκη που δεν μπορεί κατανοηθεί από τη δυτική φεμινιστική κριτική.

Τα βιώματα και οι φωνές των έγχρωμων γυναικών μοιάζουν άηχες, σχεδόν ανεπαίσθητες που μόνο κάποιοι επαρκώς μορφωμένοι που διατυπώνουν

θεωρίες από την ασφάλεια της θέσης τους μπορούν να ακούσουν (Καλαντζόπουλος, 2012).

Η Spivak αναφέρεται στον όρο «υποτελής»- εμπνευσμένη από τον Gramsci στο έργο του «Πολιτιστική Ηγεμονία» -όχι απλά για τον καταπιεσμένο, τον «άλλο», αλλά περιγράφει τον υποτελή ως τον άνδρα ή την γυναίκα ή την κοινωνική ομάδα που έχουν μείνει εκτός των εδραιωμένων δομών της κοινωνίας και δεν εκπροσωπούνται πολιτικά ενώ βρίσκονται κοινωνικά, γεωγραφικά και πολιτικά έξω από τη δομή της ηγεμονικής εξουσίας της αποικιοκρατικής μητρόπολης (Τεντοκάλη, Μουτσόπουλος).

Για την Spivak σε αντίθεση με τις γαλλίδες φεμινίστριες που θεωρούν τον άνδρα ως υποκείμενο του λόγου η ίδια θεωρεί τη Δύση και για να αλλάξει αυτό θα πρέπει οι φεμινίστριες τις δύσης να γνωρίσουν τις ιδιαίτερες συνθήκες των έγχρωμων γυναικών της αποικιοκρατίας και να πάνσουν να αισθάνονται ανώτερες (Spivak, 1989,σ. 38).

Στις μέρες μας εν έτη 2023 η Ασπασία Θεοφίλου μέσα από το νέο κίνημα «Strong me» για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας προσπαθεί να ενδυναμώσει τη στάση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία και την οικογένεια και να αφυπνίσει το κοινό απέναντι σε ζητήματα βίας και γυναικοκτονιών, επιμένοντας να αλλάξει το νομικό πλαίσιο που αφήνει το θύμα απροστάτευτο.

Κεφάλαιο 3

3.1 Το βλέμμα στην ταινία Περσέπολις : « γιατί αυτή η ταινία»;

Η επιλογή της ταινίας έγινε με βάση το θέμα καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα έμφυλων ανισοτήτων, εξετάζει σύνθετα ζητήματα ταυτότητας και εθνικότητας, παρουσιάζει κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, τα στερεότυπα μιας ταραγμένης ιστορικά χώρας, τη θρησκευτική ταυτότητα και τον ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνίας του Ιράν.

Αυτή η πολυπλοκότητα των θεμάτων μέσα από μια αυτοβιογραφία αποκτά ενδιαφέρον για θέαση της ταινίας στη τάξη με ακολουθία συζήτησης για το

ρόλο της γυναίκας στον Αραβικό κόσμο και πέρα από αυτόν, που δύσκολα στην Ευρώπη θα αντιληφτούμε τη καθημερινή ζωή μιας γυναίκας που δεν προέρχεται από τη Δύση.

Ο συνδυασμός ασπρόμαυρης εικόνας, ήχου, διαλόγων καθιστά την ταινία μοναδική στα μάτια του θεατή. Συνεπώς το Persepolis αποτελεί μια διδακτική πρόκληση στη τάξη καθώς και η animation ταινία τραβά την προσοχή των μαθητών, η εναλλαγή των εικόνων προκαλεί ενδιαφέρον, εγείρει την κριτική ματιά και πνευματική εγρήγορση, συνδυαστικά το δικό τους βίωμα με αυτό των ηρώων.

3.2 Τι γίνεται με την ταινία;

Simon Abkarian ... ο πατέρας (φωνή)

Κεντρικό Επιτελείο:

Σενάριο: Vincent Paronnaud

Παραγωγή: Xavier Rigault, Marc-Antoine Robert

Μουσική: Olivier Bernet

Μοντάζ: Stephane Roche

Σκηνικά: Marisa Musy

Σκηνοθεσία:

Vincent Paronnaud

Marjane Satrapi

Κύριοι Ρόλοι:

Chiara Mastroianni ... Marjane (φωνή)

Catherine Deneuve ... η μητέρα (φωνή)

Danielle Darrieux ... η γιαγιά (φωνή)

Στα τέλη του 1970 το Ιράν έζησε μεγάλες αλλαγές που έφεραν τη χώρα σε καθεστώς πολέμου και περιόρισαν την επικοινωνία με τον υπόλοιπο κόσμο. Η Marjane Satrapi έζησε σε αυτή την κρίσιμη περίοδο της χώρας από τα παιδικά χρόνια ως την ενηλικίωσή της, καταφέροντας να μεταβεί για σπουδές στη Γαλλία και έπειτα επιστροφή πάλι στη πατρίδα της.

Η ιστορία του ισλαμικού καθεστώτος, η έμφυλη βία, η άσκηση εξουσίας, ο έλεγχος των γυναικών, η μη απόδοση δικαιοσύνης ξετυλίγονται μέσα από ασπρόμαυρα καρέ με χιούμορ και λύπη.

Το animation στυλ της ταινίας Persepolis που το κοινό είναι εξοικειωμένο, το καθιστά στα μάτια του θεατή οικείο, καθολικό και από την άλλη δημιουργεί αποστάσεις για το διαφορετικό, το «άλλο».

Οι καρτουνίστικες φιγούρες δημιουργούν κοινή εμπειρία στους θεατές και ταυτόχρονα σπάζουν αυτήν την καθολικότητα. Το animation στυλ έντεχνα δημιουργεί έναν ευχάριστο αιφνιδιασμό στον τρόπο που μεταφέρονται σημαντικά ζητήματα εθνικότητας, θρησκείας, ταυτότητας που θίγει η ταινία.

A' Εξέταση δομικών στοιχείων

Γνησιότητα –Αυθεντικότητα: Η ταινία αποτελεί προϊόν αυτοβιογραφίας της Satrapi εμπνευσμένο από τη ζωή της και όσα έζησε με διαπεραστικό χιούμορ, αυτοσαρκασμό, με δόση διακριτικής ειρωνείας, αποκαλύπτει μέσα από το ασπρόμαυρο φιλμ στο θεατή τα όσα συνέβησαν στο Ιράν σε έναν λαό ταλαιπωρημένο που αγγίζει την παρακμή, παρουσιάζοντας τη σκληρότητα των γεγονότων.

B' Τεχνικά χαρακτηριστικά φωτογραφίας

Η βλεμματική επαφή των φιγούρων με τον θεατή δημιουργεί εμπλοκή συναισθηματικής συμμετοχής του δεύτερου με τους πρωταγωνιστές. Ενώ όταν οι σκηνές αφορούν μάχες, διαφωνίες ή σκηνές βίας τα βλέμματα των πρωταγωνιστών είναι στραμμένα αλλού δίνοντας έτσι περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δράση. Οι σκηνές στο σήμερα είναι ασπρόμαυρες με έγχρωμο μόνο το φόρεμα της Marjane, ενώ αναπολώντας το χθες η ταινία παίζει σε ασπρόμαυρο φόντο.

Γ' Υπόθεση

Η ταινία ξεκινά με μια γυναίκα που δεν είναι άλλη από τη Marjane Satrapi που βρίσκεται στο αεροδρόμιο «Ορλί» της Γαλλίας και το βλέμμα της πέφτει στη πτήση για Τεχεράνη.. Σε αυτό το σημείο η Satrapi αναπολεί το παρελθόν και τα παιδικά χρόνια που έζησε στο Ιράν. Η εννιάχρονη Satrapi όταν μεγαλώσει ονειρεύεται να γίνει ο Μπρους Λι.. Ένα κορίτσι χειραφετημένο, επαναστατικό που καλείται να ανακαλύψει τα όρια του σε μια διαταραγμένη ιστορικά περίοδο για τη χώρα της.

Οι γονείς της λάτρεις της Δυτικής κουλτούρας μαρξιστές- λενιστές μεγαλώνουν τη κόρη τους με δυτικές επιρροές μεταφέροντας της αξίες ισότητας και σεβασμού και το πιο σημαντικό να επενδύει στο μυαλό της κάτι που την κάνει αργότερα αυτοδημιούργητη.

Το 1979 ξεκίνησε η Ιρανική επανάσταση εναντίον του Σάχη, η οικογένειά της ανήκε στη μεσαία αστική τάξη και συμμετείχε με ενθουσιασμό στην ανατροπή του. Χιλιάδες αντικαθεστωτικοί φυλακίζονται. Μέσα σε ένα πλαίσιο κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών η Ματζάν ακούει Abba, punk, Iron Maiden και δε διστάζει να αναμετρηθεί με τα ξαδέρφια της στο ξύλο. Πολλές είναι οι φορές που η ανήσυχη νεαρή είναι «συνδεδεμένη με το υπερπέραν»(Θεό), ενώ τα βάζει και με την δασκάλα που προσπαθεί να τους περάσει μηνύματα υπέρ του καθεστώτος.

Το μεγάλο όνειρο του λαού η ανατροπή του Σάχη πλημμυρίζει τους δρόμους με συνθήματα «θάνατος στον βασιλιά». Οι πρόγονοι του Σάχη είχαν μπει σε πολιτικά παιχνίδια με τον δυτικό κόσμο με τη συμφωνία η Δύση να τους δώσει εξουσία σε αντάλλαγμα τα κοιτάσματα πετρελαίου που διέθετε το Ιράν.

Η Marjane με μια παρέα συνομήλικων επιχειρούν να επιτεθούν σε ένα αγόρι τον Ramine του οποίου ο πατέρας ήταν στη μυστική αστυνομία του Σάχη και είχε σκοτώσει πολλούς επαναστάτες και κομμουνιστές. Την επίθεση φρενάρει η μητέρα της νεαρής Marjane καθώς η συμπεριφορά δε συνάδει με τα όσα της έμαθαν. Ακολουθεί μια σκληρή Θεοκρατική πολιτική όπου η αναλφάβητη τάξη ακολουθεί μετά την ανατροπή του Σάχη που θέτει μια νέα πραγματικότητα φόβου, ανασφάλειας, ελέγχου, με ιδιαίτερη άσκηση εξουσίας στις γυναίκες που επιβάλλει ως ένδυμα το Τσαντόρ.

Η θρησκόφοβη και συντηρητική κοινωνία θεωρεί το κάλυμμα του προσώπου προϊόν ελευθερίας, αντιθέτως το ακάλυπτο χυδαίο και αμαρτωλό γεγονός που σε πολλές σκηνές φαίνεται στην ταινία.

Σε κεντρικό πλάνο μπαίνει η οικογένεια της Marjane που μέσα από τις αντίξοες συνθήκες προσπαθεί να κρατήσει τους δεσμούς της πάση θυσία χωρίς να αποκοπεί από τις αναμνήσεις της άλλοτε όμορφης χώρας τους. Πενθεί με χαμηλό προφίλ τις απώλειες του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος.

Ο θάνατος του αντιφρονούντα θείου της Ανούς, η σύλληψη, η φυλάκιση και άδικη η εκτέλεσή του, τη σημάδεψε. Βαθιά χαραγμένα στο μυαλό της τα λόγια του να μάχεται για την ισότητα, την οποιαδήποτε μορφής καταπίεσης. Οι γονείς

της βιώνοντας την εξαθλίωση του λαού, τους βομβαρδισμούς, την καταπίεση, αποφασίζουν μέσα σε ένα συγκινησιακά φορτισμένο κλίμα πως η φυγή της Marjane στη Γαλλία είναι μονόδρομος.

Η έφηβη Marjane γοητεύεται αρχικά από το καθεστώς της δυτικής ελευθερίας, γνωρίζει ανθρώπους φαινομενικά προοδευτικούς που την απογοητεύουν, έρχεται αντιμέτωπη με την ξενοφοβία, τον ρατσισμό, τη σεξιστική αντιμετώπιση, τη λογοκρισία. Η ίδια φαντάζει πιο δυτική από τους δυτικούς. Δίνεται σε έρωτες ολοκληρωτικά και απογοητεύεται, χάνει την αξιοπρέπειά της. Συντάσσει τις δυνάμεις της καθώς αποφασίζει να αφήσει πίσω της το κομμάτι της Ευρώπης, να επιστρέψει στην Τεχεράνη, νιώθοντας άδεια συναισθηματικά.

Στην Τεχεράνη τα πράγματα δεν είναι όπως τα περιμένει, η ίδια κατά του αντιδημοκρατικού κράτους, αφοσιωμένη στον επαγγελματικό προσανατολισμό της, αναγκάζεται να παντρευτεί στα 21 χρόνια της για να μπορεί να κυκλοφορεί ελεύθερη, ωστόσο ο γάμος αυτός τελειώνει σύντομα.

Η καταπίεση των γυναικών σκληρή, δεν αντέχει αυτή τη βίαη κοινωνία καθώς οι όποιοι περιορισμοί δε συνάδουν με το πνεύμα της και αποφασίζει να επιστρέψει στην Ευρώπη. Η χαμένη ταυτότητά της αναδεικνύεται μέσα από τα λόγια της «Ημουν Ιρανή στη Δύση, δυτική στο Ιράν».

3.3 ΤΡΙΤΟ ΚΥΜΑ ΚΑΙ «ΠΕΡΣΕΠΟΛΙΣ»

Σε αυτή την υποενότητα θα επιχειρηθεί να εξηγηθεί η σχέση της ταινίας με το τρίτο κύμα του φεμινισμού.

Στην ταινία φαίνεται η άνιση μεταχείριση των γυναικών στο Ιράν μετά την Ισλαμική επανάσταση, που επέβαλλε αυστηρούς κανόνες και στον πλήρη διαχωρισμό του άνδρα με τη γυναίκα. Το θεοκρατικό κράτος προσπάθησε να επιβάλει τα ιδανικά του: πίστευε ότι επιβάλλοντας την ομοιομορφία θα εξαλείψει τις δυτικές επιρροές, ιδιαίτερα το ιδανικό του ατόμου.

Στη δύση γίνεται μεγάλη προσπάθεια να διαχωριστεί ο ιδιωτικός βίος από τον δημόσιο. Στη Τεχεράνη η σχέση δημόσιου και ιδιωτικού χώρου μεταβάλλεται από την καταπίεση του καθεστώτος απέναντι στις γυναίκες.

Από την άλλη η Marjane έχει δύο ισχυρά γυναικεία πρότυπα στη ζωή της τη γιαγιά της και τη μητέρα της, απεικονίζει μικτές αντιλήψεις τόσο για τις Ιρανές όσο και για τις δυτικές γυναίκες. Τόσο η γιαγιά όσο και η μητέρα παρουσιάζουν δίκαιες αναπαραστάσεις της γυναικείας ανεξαρτησίας και ταυτότητας. Η μητέρα της την ενθαρρύνει επίσης να «γίνει ανεξάρτητη, μορφωμένη, καλλιεργημένη» και να εκτιμήσει τη σημασία της εκπαίδευσης για μια γυναίκα σε μια τέτοια μισογυνιστική κοινωνία.

Άλλωστε στην Ευρώπη οι γυναίκες ακολουθούν άλλες ακαδημαϊκή καριέρα, άλλες γίνονται δασκάλες, γιατροί, συγγραφείς, εργάζονται σε εργοστάσια. Ο καπιταλισμός ζητά από την γυναίκα να βγει στην αγορά εργασίας. Η πιο σημαντική αξία που κληρονομεί από την μητέρα είναι πως με την δύναμη του μυαλού μπορεί να γίνει ένα ανεξάρτητο άτομο. Τη γιαγιά της τη βλέπει ως την ηθική πυξίδα στη ζωή της, ενθαρρύνοντας την ανεξαρτησία της όταν αποφασίζει να χωρίσει από ένα γάμο που δεν είναι ευτυχισμένη. Δε διστάζει να της υπενθυμίζει τις θυσίες που έγιναν για να αγωνιστούν για τα δικαιώματα και τη δικαιοσύνη στο Ιράν όταν η Marjane ενεργεί χωρίς "Ακεραιότητα! προβαίνοντας σε σύγκρουση μαζί της. Ως νεαρό κοριτσάκι μεγαλώνει με ρεύματα δυτικής κουλτούρας όπως Iron Maiden.

Το φιλελεύθερο και προοδευτικό πνεύμα της, επηρεασμένο από τη δυτική κουλτούρα την φέρνει αντιμέτωπη πολλές φορές στο σχολείο, αργότερα και στο πανεπιστήμιο όταν καλείται να υποστηρίξει τα γυναικεία δικαιώματα αναφορικά με την επιβολή του ενδυματολογικού κώδικα που υποτιμά τις γυναίκες σε μια κατάμεστη αίθουσα με φοιτητές. Αυτή η φυσική σύγκρουση μοιάζει με ταξική. Το πέπλο είναι σύμβολο της πατριαρχικής κοινωνίας .

Αφήνοντας πίσω ένα φονταμελιστικό κράτος η Marji συναντά μια σειρά απογοητεύσεων στη Βιέννη. Δέχεται απόρριψη λόγω της φυλής της, στεγανά της αποικιοκρατίας που καθιστά τις γυναίκες ιστορικά αόρατες παρόλο που έγινε προσπάθεια επίλυσης όλων των διακρίσεων με βάση το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, την θρησκεία, στη διάρκεια του τρίτου κύματος.

Αντιμετωπίστηκε με περισσότερους κανόνες και περιορισμούς, αποδοκιμασίες στο οικοτροφείο αρχικά από τις καλόγριες, αλλά και στο φιλικό της περιβάλλον ως έφηβη αλλά και αργότερα ως ενήλικη. Στη Βιέννη έρχεται

αντιμέτωπη με την punk υποκουλτούρα που εμφανίστηκε αυτή την περίοδο, με ομοφυλόφιλους. Η ίδια εξαιτίας της προοδευτικής της φύσης αγκαλιάζει κάθε διαφορετική συμπεριφορά.

Οι πιέσεις λόγω της καταγωγής της, η συνεχόμενη υπεράσπιση του λαού της, ο σεξισμός, την απασχολούν καθημερινά. Αισθάνεται μέσα της πως καταλύεται η δυτική κουλτούρα γεγονός που την κάνει να αμφισβητεί την ταυτότητά της. Είναι παγιδευμένη ανάμεσα σε δυο πολιτισμούς: «Ήμουν δυτική στο Ιράν, Ιρανή στη Δύση» θα πει.

Το τρίτο κύμα αγκάλιασε τη διαφορετικότητα κάθε σεξουαλική προτίμηση, προσπάθησε να εξαλειφτούν οι ανισότητες λόγω φυλής και εθνικότητας κάτι που η ίδια δε το εισέπραξε στη Βιέννη. Διωκόμενη επειδή είναι Ιρανή αρχίζει να αποδέχεται το ρόλο της ως «η άλλη» και σε μια προσπάθεια να χωρέσει στο σύνολο ως Γαλλίδα εγκαταλείπει την προσπάθειά της, χάνοντας τη ταυτότητά της. Ανατέλλει μέσα της η νοσταλγία της πατρίδας και αναζητά την επιστροφή προκειμένου να επαναπροσδιοριστεί. Τελικά, μετά από μια πολύ εφηβική καθοδική πορεία (συμπεριλαμβανομένου ενός εραστή, ναρκωτικά, ενός χωρισμού και μιας περιόδου αστέγων) η Marjane επιστρέφει στο Ιράν.

Στο Ιράν οι συνομήλικες της την αποδοκιμάζουν εξαιτίας της εμφάνισής της. Στη δύση οι γυναίκες έπεσαν στη παγίδα της ομορφιάς που τις ήθελε διαρκώς περιποιημένες μετατρέποντας τις σε αντικείμενο πόθου για τους άνδρες. Στην αρχή, αισθάνεται αποξενωμένη και κλίνετε στο παιδικό της δωμάτιο, νιώθει συγκλονισμένη από το καλωσόρισμά της στο σπίτι. Ωστόσο, αφού συνειδητοποιεί τη λεπτή εξέγερση που επιστρατεύουν οι άλλες νεαρές γυναίκες, η Σατραπή μεταμορφώνεται: κουρεύει τα μαλλιά της, φοράει μακιγιάζ, κάνει μαθήματα αεροβικής και κάνει πάρτι.

Η ταυτότητά της χάνεται και μέσα από το γάμο, αλλά σύντομα χωρίζει, γεγονός που το καθιστά εξαιρετικά δύσκολο ως απόφαση λόγω του θεοκρατικού κράτους. Υπερτερεί η φωνή της γυναικείας αυτονομίας, του αυτόνομου ατόμου, της απόκτησης της ταυτότητας της, στοιχεία για τα οποία το γυναικείο κίνημα του τρίτου κύματος αγωνίστηκε.

Το σύνθημα Ελευθερία, Ειρήνη- Ισότητα βλέπει να καταλύεται στη χώρα της, ένα σύνθημα που υποστηρίχτηκε από τις φεμινίστριες του τρίτου κύματος.

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1 : Πλαίσιο έρευνας-Προβληματική

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί διαδικασία κατανόησης και διερεύνησης, στηρίζεται σε συγκεκριμένες στρατηγικές και ερευνά κοινωνικούς προβληματισμούς ή ατομικά ζητήματα. Στοχεύει στη κατανόηση και εξαγωγή νοημάτων μέσα από παρατηρήσιμα γεγονότα των συμμετεχόντων. Ο ερευνητής με στρατηγικά εργαλεία, όπως η συλλογή και η ανάλυση δεδομένων καταλήγει σε αποτελέσματα.

Σκοπός αυτής της έρευνας είναι να διερευνήσουμε τη στάση των παιδιών απέναντι στη γυναίκα ως ελεύθερη και αυτόνομη οντότητα μέσα στη κοινωνία.

1.1 Μεθοδολογία

Στην έρευνα μας υιοθετήθηκε η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων με κύριο εργαλείο τη δομημένη συνέντευξη. Με σειρά ερωτήσεων συγκεκριμένων που υποβάλλονται σε όλους τους διερωτώμενους μαθητές με τον ίδιο τρόπο.

1.2 Το προφίλ των συμμετεχόντων/σσών

Στην έρευνα συμμετέχουν 20 μαθητές της Στ΄ τάξης εκ των οποίων τα 12 είναι κορίτσια και τα 8 αγόρια σε προάστιο πόλης. Μετά τη θέαση της ταινίας, συζητήθηκε η υπόθεση, η δομή, η εξέλιξη των ηρώων, η πλοκή.

1.3 Στάδια της θεματικής ανάλυσης

1^ο Στάδιο: Επαφή με τα δεδομένα.

Στο στάδιο αυτό γίνεται ενεργητική-κριτική ανάγνωση των απαντήσεων προκειμένου να εντοπιστούν οι βασικές θεματικές ενότητες που περιλαμβάνονται σε αυτές.

2^ο στάδιο : Κωδικοποίηση

Σε αυτό το στάδιο ερμηνεύονται και κατανοούνται τα δεδομένα. Εφόσον εντοπιστούν οι θεματικές ενότητες, ομαδοποιούνται και οργανώνονται σε κάποιες ευρύτερες κατηγορίες.

3^ο στάδιο: Αναζήτηση θεμάτων

Εφόσον έχουν οργανωθεί οι κατηγορίες βάσει κωδικών γίνεται προσπάθεια ένταξης των θεματικών ενοτήτων στις κατηγορίες.

4^ο στάδιο: Επανεξέταση πιθανών θεμάτων

Σε αυτό το στάδιο γίνεται επανεξέταση πιθανών θεμάτων. Γίνεται επανεξέταση όλων των θεμάτων και των κατηγοριών, ώστε να γίνει μια τελική αποτίμηση των δεδομένων.

5^ο στάδιο: Καθορισμός και ονομασία θεμάτων

Τα θέματα πρέπει να είναι ευδιάκριτα, να έχουν σαφή πλαίσιο, να συνδέονται μεταξύ τους, χωρίς το ένα να καμουφλάρει το άλλο τέλος να στοχεύουν στο ερευνητικό ερώτημα (Braun & Clark, 2012, σ. 9)

6^ο στάδιο: Καταγραφή των θεμάτων

Σε αυτό το στάδιο γίνεται σαφής η έκθεση των δεδομένων όπου με την κατάλληλη σειρά παρουσίασης και σύνδεσης των θεμάτων, να απαντούν στο υποθετικό μας ερώτημα.

1.4 Ερευνητική Υπόθεση/ Ερώτημα

Κεντρικό ερώτημα είναι να διερευνήσουμε τη στάση των παιδιών απέναντι στη γυναίκα ως ελεύθερη και αυτόνομη οντότητα μέσα στη κοινωνία. Η στάση των παιδιών καθορίζεται από λεκτική συμπεριφορά ως προς:

- α.1) την εμφάνιση,
- α.2) την κίνηση
- β) σχέσεις της ηρωίδας με φίλους
- γ) σχέσεις οικογενειακές

- δ) μόρφωση/ εκπαίδευση
- ε.1) το κράτος
- ε.2) κοινωνικός περίγυρος

1.4 α. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Σε ποιο βαθμό η Marji είχε ελευθερία ως προς την ένδυση και κίνησή της; Δικαιολογείστε την απάντηση βάση συγκεκριμένων σκηνών από την ταινία.

2. Πώς αντιμετώπισαν τη Marji οι φίλοι της στη Βιέννη όταν πήγε και πώς οι φίλοι της στην Τεχεράνη όταν γύρισε από την Ευρώπη; Δικαιολογείστε την απάντηση βάση συγκεκριμένων σκηνών από την ταινία.

3. Ποιος θεωρείτε πως ήταν ο ρόλος της οικογένειας της Marji στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς της (γονείς, γιαγιά, θείος Άνους).

4. Τι δυνατότητες μόρφωσης είχε η Marji κατά τη γνώμη σας στη Τεχεράνη;

5. Πώς την αντιμετώπισε ο κοινωνικός περίγυρος στην Τεχεράνη; Πώς την αντιμετώπισε ο κοινωνικός περίγυρος αντίστοιχα στη Βιέννη;

6. Πώς βλέπετε στην ταινία το κράτος να αντιμετωπίζει τις γυναίκες στο πρόσωπο της Marji;

7. Τι σημαίνει για σας «ανατολή»;

1.4 β Κωδικοποίηση (ιδέες, κατηγορίες, σχήματα)

- 1. Ένδυση/ κίνηση
- 2. Φιλικές σχέσεις
- 3. Οικογενειακές σχέσεις
- 4. Μόρφωση/ εκπαίδευση
- 5. Κοινωνικός περίγυρος
- 6α. Κράτος/καπιταλισμός
- 6β. Αξία φύλου

7. Θέση της γυναίκας στη Τεχεράνη

1.4.γ Τα θέματα

- 1.Υποτίμηση/ Χειραφέτηση
2. Σεξισμός-πατριαρχία
- 3.Έμφυλες διαφορές/ιδιωτικός χώρος
- 4.Δικαιώματα
- 5.Πολιτισμική ταυτότητα-Πατριαρχία-Σtereότυπα
- 6 α, β. Δημόσιος χώρος/φονταμενταλισμός
- 7.Σεξισμός/εργαλειοποίηση της γυναίκας

1.4.δ Συσχέτιση κωδικών-θεμάτων

Ο κωδικός «Ένδυση/κίνηση» συσχετίζεται με το θέμα «Υποτίμηση/Χειραφέτηση».

Ο κωδικός « φιλικές σχέσεις» συσχετίζεται με το θέμα «σεξισμός-πατριαρχία».

Ο κωδικός «οικογενειακές σχέσεις» συσχετίζεται με το θέμα « Έμφυλες διαφορές-ιδιωτική σφαίρα»

«Ο κωδικός «Μόρφωση/ εκπαίδευση» συσχετίζεται με το θέμα «δικαιώματα».

Ο κωδικός «κοινωνικός περίγυρος» συσχετίζεται με το θέμα «πολιτισμική ταυτότητα – στερεότυπα-πατριαρχία».

Ο κωδικός «Κράτος» συσχετίζεται με το θέμα «φονταμενταλισμός-έμφυλες διαφορές-καπιταλισμός».

Ο κωδικός «αξία φύλου» συσχετίζεται με το θέμα «Δημόσιος χώρος-έμφυλες διαφορές».

Ο κωδικός «θέση της γυναίκας στη Τεχεράνη» συσχετίζεται με το θέμα σεξισμός και εργαλειοποίηση της γυναίκας.

Κεφάλαιο 2: Θεματική επεξεργασία

2.1 Ένδυση/ κίνηση

A1: Εγώ πιστεύω πως η Marji στη χώρα της δεν είχε ελευθερία να ντυθεί όπως ήθελε, φορώντας φόρμες όπως εμείς σήμερα. Αυτό φαίνεται σε όλη την ταινία αφού η ίδια φορά μαντίλι που καλύπτει τα μαλλιά και τους ώμους. Επίσης εντύπωση μου έκανε πως τα κορίτσια στη Τεχεράνη έπρεπε να σκέφτονται συνέχεια πως θα φέρονται και πως θα κινούνται. Στη ταινία ο αστυνομικός κάνει παρατήρηση στη μητέρα της για την μαντίλα να την κατεβάσει και όταν εκείνη ζητά να της μιλά με ευγένεια ο αστυνομικός της απαντά «Πως κάτι κάποιες σαν εσένα τις παίρνω και τις πετώ στα σκουπίδια».

A2: Η Marji δε μπορούσε στη Τεχεράνη να κινηθεί και να ντυθεί όπως ήθελε. Το κράτος της επέβαλλε αυστηρά να φορά στο κεφάλι μαντίλα όπως οι γιαγιάδες έχουν σε κάποια χωριά εδώ στην Ελλάδα, αλλά οι δικές μας γιαγιάδες της φορούσαν νομίζω για τον ήλιο. Επίσης δε μπορούσαν να βαφτούν και να βάζουν μπογιές στα χείλη τους.

A3 : Στη Βιέννη παρόλο που δυσκολεύτηκε η ηρωίδα να ενταχθεί σε ομάδες ανθρώπων, ήταν μοντέρνα, με κοντή φούστα, κάπνιζε χωρίς κάποιος νόμος να της λέει όχι και μπορούσε να ξαπλώσει στα πάρκα με φίλους της είτε αγόρια, είτε κορίτσια. Εντύπωση μου έκανε πόσο εύκολα προσαρμόστηκε στη Τεχεράνη όταν επέστρεψε και φόρεσε το μαύρο μαντίλι που σκέπαζε όλο το κεφάλι της. Στη ταινία όταν η γιαγιά της, τής είπε «βγάλε αυτή την μαντίλα παθαίνω κλειστοφοβία» εκείνη απάντησε πως ξεχνά ότι την φορά. Αυτό για μένα σημαίνει πως την δέχτηκε. Στη Τεχεράνη δε μπορούσε να κοιτάξει αγόρια ή να έχει σχέσεις με αυτά αν πριν δε παντρευόταν.

A4: Η Marji στη ταινία φαίνεται ένα κορίτσι που δε μπαίνει εύκολα σε κανάλια, κάνει αυτό κάνει εκείνο. Έχει προσωπικότητα, όμως στη Τεχεράνη το κράτος, της επιβάλλει να ντυθεί διαφορετικά, όχι όπως θέλει και να πάει όπου θέλει όπως τα άλλα κορίτσια της Ευρώπης. Με τα μαύρα ρούχα που φορά χάνει τον χαρακτήρα της και μοιάζει με καλόγρια. Στη ταινία παράξενο μου φάνηκε που οι αστυνομικοί έπειτα από πάρτι κυνηγούσαν τους νέους γιατί απαγορεύεται η συμμετοχή τους σε αυτά και ένας νέος πέθανε από πτώση για να ξεφύγει. Φρικτό.

A5: Τα κορίτσια στην Τεχεράνη ήταν όλα συντηρητικά ντυμένες. Εμένα δε λέω πως μου αρέσει αλλά δεν είναι σωστό να φορούν αυτά τα ρούχα που φορούν σήμερα στη δύση και είναι κάπως περίεργες και αντιπαθητικές. Στη Βιέννη τα κορίτσια ήταν μοντέρνα αλλά νομίζω κατά τη γνώμη μου ήταν πολύ επικίνδυνο για αυτές.

A6: Το να είσαι κορίτσι στη Τεχεράνη είναι δύσκολο. Οι γυναίκες δε μπορούν να κυκλοφορούν όποτε θέλουν, να πηγαίνουν σε πάρτι, να φορούν όμορφα ρούχα. Μοιάζουν με αυτά τα ρούχα σαν να έχουν χάσει ένα αγαπημένο τους πρόσωπο, όμως στη πραγματικότητα έχασαν τον εαυτό τους. Το αντίθετο στη Βιέννη οι γυναίκες έχουν ελευθερία σε όλα τα πράγματα, σε επιλογή φίλων, στο ντύσιμο, στις βόλτες.

A7: Πολύ καταπιεσμένες είναι οι γυναίκες στη Τεχεράνη. Η Satrapi έχει όρεξη να διασκεδάσει όπως ένα φυσιολογικό κορίτσι και είναι υποχρεωμένη να φορά κάτι άσχημα ρούχα, ενώ τα αγόρια ντύνονται όπως θέλουν και μιλάνε όπως θέλουν. Στη Βιέννη όλοι οι νέοι και οι νέες είναι ελεύθεροι να κάνουν ότι θέλουν. Έτσι πρέπει, όχι να σου λένε οι άλλοι τι θα κάνεις, αν είναι δυνατόν.

A8: Δε μου κάνει εντύπωση που φορούν αυτά τα ρούχα και δε πάνε σε γιορτές οι νέοι και κυρίως τα κορίτσια, γιατί αυτή είναι η θρησκεία τους. Τους έχουν κάνει πλύση εγκεφάλου πως οι γυναίκες είναι κατώτερες και αυτές το έχουν αποδεχτεί έτσι απλά. Στη Βιέννη έχουν άλλη κουλτούρα και καμιά θρησκεία δεν είναι εμπόδιο. Ίσως και η παιδεία τους να είναι καλύτερη. Η μπούργκα που φορούν είναι μια στολή που καλύπτει όχι μόνο το σώμα του κοριτσιού, αλλά κρύβονται και τα μαλλιά που χαρίζουν ομορφιά, μειώνοντας την αυτοπεποίθηση.

K1: Η Marjjan είναι μια κοπέλα σαν εμένα, αλλά διαφέρουμε γιατί αυτή δεν ακούει τη μουσική που θέλει, δε μπορεί να συμμετέχει σε πορείες διαμαρτυρίας, να φωνάζει δυνατά γιατί φοβάται μην την ακούσει η γειτονιά και βρει το μπελά της αυτή και η οικογένειά της. Στη Βιέννη η ηρωίδα μπορούσε να πει ποτά, να καπνίσει, να έχει φίλους, να χορεύει.

K2: Η Marjjan στη Τεχεράνη όταν ήταν μικρή είχε φορέσει ένα τζάκετ που έγραφε punk και το απίστευτο είναι πως κάτι γυναίκες την σταμάτησαν στο δρόμο και της είπαν «Τι ρούχα είναι αυτά; Αθλητικά; Και τι παπούτσια;» Εκείνη πολύ έξυπνα τους απάντησε ότι πηγαίνει μπάσκετ στο σχολείο για αυτό είναι ντυμένη έτσι. Εντύπωση τους έκανε το σήμα με το πρόσωπο του Μάικλ Τζάκσον και την

τραβολογούσαν σαν είχε κάνει κάτι κακό φωνάζοντας πως ακολουθεί την δυτική κουλτούρα. Της ζήτησαν να φτιάξει καλύτερα τη μαντίλα της και την έβρισαν αφού την είπαν βρόμα. Αυτό ξεκάθαρα λέγεται bullying. Στη Βιέννη ήταν ελεύθερη να φοράει ότι θέλει.

K3: Το να μην είναι ελεύθερες οι γυναίκες στην Τεχεράνη το θεωρούν ηθικό; Δε μπορούν να κάνουν τίποτα αν πρώτα δε σκεφτούν αν επιτρέπεται. Η Marji στην ταινία αντιπροσωπεύει όλες τις γυναίκες στο Ιράν, που σημαίνει πως όλες δε μπορούν να μιλήσουν ελεύθερα, να ντυθούν όπως θέλουν και να μιλούν με αγόρια. Η Marji είναι και μια κοπέλα με δύναμη, οι άλλες γυναίκες αναρωτιέμαι πως είναι;

K4: Εντύπωση μου έκανε πως στην Τεχεράνη οι γυναίκες πρέπει να παντρευτούν για να κάνουν πράγματα. Η Marji μέσα στο αυτοκίνητο όταν ήταν με τον φίλο της και εκείνος ακούμπησε το χέρι της, οι αστυνομικοί την έπιασαν και της έκαναν παρατήρηση και δε ξέρω τι άλλο μπορούσε να συμβεί αν ο πατέρας της δεν έδινε χρήματα για να την βγάλει από το αστυνομικό τμήμα. Αυτό που αναρωτιέμαι είναι αν τα αγόρια βρίσκουν όμορφα τα κορίτσια που φορούν μαντίλες αφού δε φαίνεται καλά το πρόσωπό τους.. Στη Βιέννη τα κορίτσια φορούν ότι θέλουν και μπορούν να πάνε σε πάρτι.

K5: Η έλλειψη ελευθερίας των γυναικών στο Ιράν μου θυμίζει τα ζώα στο τσίρκο που τα χτυπούν και τα δίνουν και χάπια για να κάνουν ότι τους λένε. Εγώ βλέπω από την ηρωίδα πως είναι ένα έξυπνο και μορφωμένο κορίτσι που έχει όρεξη να ζήσει όπως αυτή θέλει, να ντυθεί με όμορφα ρούχα και υποστηρίζει τις άλλες φοιτήτριες στο πανεπιστήμιο, για το ντύσιμο. Στη Βιέννη οι άνθρωποι μπορούν να πιάνονται χέρι χέρι, να καπνίζουν, να πηγαίνουν σε πάρκα, σε κλαμπ.

K6: Όλοι ξέρουμε πως όλοι οι άνθρωποι γυναίκες και άνδρες γεννηθήκαμε ίσοι, δε καταλαβαίνω γιατί οι άνδρες στη Τεχεράνη φροντίζουν να μην περνούν καλά οι γυναίκες, να στερούν το δικαίωμα τους να σπουδάζουν, να φορούν ότι θέλουν, να φορούν ρούχα σα ράσα. Μοιάζει σαν ένας συνεχόμενος πόλεμος μόνο για γυναίκες. Στη Βιέννη μπορούσες να είσαι αναρχικός, πανκ, με μαλλιά μακριά, ξυρισμένα ή μοϊκάνα, δε σου έλεγε κανείς τίποτα για αυτό.

K7: Στη Βιέννη η Satrapi πιέζει τον εαυτό της να μπει στις περιθωριακές ομάδες αλλά καταλαβαίνει σύντομα πως δεν ταιριάζουν. Έπρεπε να διαβάξει πολλά βιβλία για να μορφωθεί και να την δεχτούν οι φίλοι της. Δεν αισθάνεται άνετα μαζί

τους όπως δεν αισθανόταν και ελεύθερη και στη Τεχεράνη με τις παρέες της γιατί σχολίαζαν τον τρόπο που ντύνεται. Επίσης το Ιρανικό κράτος υποχρέωνε τις γυναίκες να φορούν μαντίλα. Για να είναι γυναίκα με «φωνή» έπρεπε να παντρευτεί.

K8: Η Marjjan στερήθηκε ελευθερίες στη πατρίδα της όταν ήταν μικρή, όπως να ακούει τη μουσική που θέλει, να ντύνεται όπως θέλει, να ανήκει πολιτικά όπου θέλει και πάντα έπρεπε να φορά την κελεμπία αυτή. Ακόμα και οι ίδιες οι γυναίκες είχαν συνηθίσει να φορούν το μαντήλι και το ζητούσαν και από τις νεότερες, γιατί αν δε το φορούσαν ήταν ασέβεια στους άνδρες. Στη Βιέννη όλα ήταν απελευθερωμένα στο ντύσιμο, και τα κορίτσια μπορούσαν να πάνε όπου ήθελαν ακόμα και σε πάρτι.

K9: Η Marjjan είναι γυναίκα και για αυτό δεν είχε πολλές ελευθερίες στη χώρα της. Δεν μπορούσε να ακούσει το αγαπημένο της συγκρότημα, να φορέσει ρούχα πάνκ, να βγει με τις φίλες της έξω και να είναι με αγόρια. Οι γυναίκες στη Βιέννη ήταν και αυτές πολύ σκληρές μαζί της αφού την κορόιδευαν για το ντύσιμο, τις ιδέες, τη καταγωγή της. Στη Βιέννη τα κορίτσια έμοιαζαν ελεύθερα. Αισθάνομαι πως η ζωή είναι φτιαγμένη μόνο για τα αγόρια.

Συμπέρασμα στην ερώτηση «Σε ποιο βαθμό η Marji είχε ελευθερία ως προς την ένδυση και κίνησή».

Στο ερώτημα τα παιδιά απάντησαν πως παρόλο που η Marji ήταν ένα κορίτσι ανήσυχο, μεγαλωμένη με δυτική κουλτούρα, αντιδραστική απέναντι σε ότι της επιβάλλουν, αναγκάστηκε να φορά από πολύ μικρή ηλικία τη μαντίλα, γιατί αλλιώς κινδύνευε η ζωή της. Στα παιδιά έκανε εντύπωση σύμφωνα με τις απαντήσεις πως μπορούν και ερωτεύονται αφού τα χαρακτηριστικά των γυναικών καλύπτονται και ιδιαίτερα τα μαλλιά που προσθέτει γοητεία στις γυναίκες αλλά η μαντίλα επισκιάζει και την αυτοπεποίθησή τους. Τονίζουν πως η ζωή στη Τεχεράνη είναι φτιαγμένη για τους άνδρες. Ενώ ένας μαθητής εκφράζει την άποψη πως η σημερινή επιλογή ντυσίματος από τις γυναίκες της δύσης τις κάνει «αντιπαθητικές» και ίσως και η προκλητική επιλογή της ένδυσης να τις βάζει σε κίνδυνο.

2.2 Φιλικές σχέσεις

A1: Στη Βιέννη παρόλο που οι άνθρωποι είναι πιο μοντέρνοι από ότι στο Ιράν την ηρωίδα δεν την καλοδέχτηκαν, ούτε η σπιτονοικοκυρά της, ούτε οι καλόγριες στο σχολείο υπήρξαν αυστηρές μαζί της, ακόμα και οι συνομήλικοί της. Οι περιθωριακοί φίλοι της και συγκεκριμένα ο Μομό όταν στη παρέα είπε πως «Όποιος δε μπορεί να ζήσει, κάνει παιχνίδια εξουσίας» η Marjian με θάρρος του απαντά

«Αηδίες! Η ζωή δεν είναι παράλογη. Κάποιοι άνθρωποι θυσιάζονται για την ελευθερία. Ο θεός μου πέθανε για πλάκα; Είσαι βλάκας». Μέσα από αυτή τη σκηνή κατάλαβα πως και ακόμα και περιθωριακοί με τα δικά τους προβλήματα δεν έδειξαν σεβασμό στην ηρωίδα, που ήξεραν πως γνώρισε πόλεμο. Ενώ οι φίλες της στην Τεχεράνη στην αρχή την υποτίμησαν λέγοντας πως δε μοιάζει με άτομο που έζησε στην Ευρώπη, σχολιάζοντας την εμφάνισή της.

A2: Πολύ συχνά ως παιδί η Marjian με τους φίλους της προσποιούνται επαναστατικές προσωπικότητες όπως ο Τσε Γκεβάρα. Από την άλλη όταν μεγάλωσε και έφυγε για τη Βιέννη, δυσκολεύτηκε πολύ να κάνει φίλους. Αργότερα όταν επέστρεψε στη πατρίδα της, τα κορίτσια στην αρχή πλησίασαν την Marjian για να υποδεχτούν μια ευρωπαϊά, αλλά απογοητεύτηκαν όταν είδαν μια νεαρή κοπέλα που δεν είχε τον αέρα μια μοντέρνας ευρωπαϊάς.

A3: Η Marjian όταν έφτασε στη Βιέννη και έπρεπε να φιλοξενηθεί από μια φίλη της μαμάς της δέχτηκε «το πρώτο χτύπημα», αφού θέλησαν να την διώξουν λέγοντας πως το σπίτι ήταν μικρό βρίσκοντάς της μια πανσιόν. Πολύ αφιλόξενο μέρος για ένα μικρό κορίτσι που δεν είναι δίπλα οι γονείς της. Άλλαξε πολλά σπίτια και παρέες χωρίς όμως να την αποδέχονται εκατό της εκατό. Και ίσως όχι άδικα γιατί βλέπουμε και στην Ελλάδα πως οι ξένοι έχουν παντού απλωθεί και κάνουν κακό στα δικά μας ήθη. Το ίδιο και όταν γύρισε στη πατρίδα της στην αρχή οι φίλες της την κοιτούσαν παράξενα για την εμφάνισή της.

A4: Στην Βιέννη που την έστειλαν οι γονείς της Marjian για να έχει μια καλύτερη τύχη μακριά από πολιτικά άσχημα γεγονότα, μου έκανε εντύπωση το βράδυ που στη Πανσιόν όλα τα κορίτσια ήταν στο σαλόνι και διασκεδάζαν και η Marjian ήταν μόνη της και καμία δεν την πλησίασε να δει πως είναι. Τελικά παντού δεν υπάρχει πρόοδος. Και στη Τεχεράνη όμως αφού έλειπε πολύ καιρό από

αυτή όλοι περίμεναν να δουν κάτι «εξωπραγματικό» και ο τρόπος που την αντιμετώπισαν οι φίλες της ήταν άσχημος, όπως «Είσαι σαν καλόγρια, δεν μοιάζεις με Ευρωπαία».

Στο σχολείο όταν έρχεται καινούριο παιδί η δασκάλα μας λέει να μη το αφήσουμε μόνο μέχρι να αισθανθεί καλά.

A5: Ίσως και στη προοδευτική Βιέννη οι άνθρωποι να μην ήταν και τόσο προοδευτικοί αφού δε μπόρεσαν στις φιλικές παρέες να δεχτούν ένα κορίτσι με άλλη εθνικότητα. Μάλιστα όταν πλησίαζαν τα Χριστούγεννα όλοι οι περιθωριακοί φίλοι της θα έμεναν με τις οικογένειές τους, ενώ εκείνη νόμιζε πως θα περνούσαν γιορτές όλοι μαζί και καθόλου δε νοιάστηκαν τι θα κάνει η φίλη τους. Καθόλου ζεστή σχέση. Στη Τεχεράνη πάλι οι φίλες της ζουν σε ένα ψεύτικο όνειρο, πως στην Ευρώπη όλα είναι υπέροχα για τα κορίτσια και απορούν όταν βλέπουν την Marjia ακόμα συντηρητική.

A6: Οι φίλοι και οι φίλες της Marji δεν ήταν ποτέ άνετοι μαζί της, δε την θεώρησαν ποτέ φίλη τους αφού δεν είχε την ίδια εθνικότητα και θρησκεία μαζί τους. Δε την καλοδέχτηκαν ποτέ. Το ίδιο και οι καλόγριες στη Πανσιόν όταν θέλησαν να της κάνουν παρατήρηση με άσχημο τρόπο είπαν «Καλά λένε πως Ιρανοί δεν έχουν τρόπους». Τα κορίτσια στη Τεχεράνη ήταν πολύ απότομες μαζί της και απορούσαν που δεν της αρέσουν τα κλαμπ. Μετά από αυτά η Marji κλείστηκε στον εαυτό της.

A7: Η Marji κάνει πολύ μεγάλη προσπάθεια να ενταχθεί σε παρέες, αλλά όλες ναυαγούν. Δε τη γεμίζουν ούτε οι περιθωριακοί φίλοι αν και πίστεψε πως θα έχουν κοινά σημεία. Διαρκώς την αμφισβητούν και την απομονώνουν. Στη Τεχεράνη η ηρωίδα αφού είδε πως οι φιλικές σχέσεις είναι μια από τα ίδια θέλησε να βρει τον παιδικό φίλο της τον Κία που έχασε το πόδι και το χέρι του στον πόλεμο, αλλά δεν έχασε τα πιστεύω του.

A8: Μεγαλωμένη με ελεύθερο τρόπο και τη δυτική κουλτούρα η Marji, νόμιζε πως οι άνθρωποι στη Βιέννη θα είναι φιλικοί και ανοιχτοί με όλους τους ανθρώπους. Βλέπω όμως πως και εκεί οι άνθρωποι εύκολα δεν δέχονται το διαφορετικό. Όσες σχέσεις με αγόρια έκανε η Marji κανένας δε τη δέχτηκε για αυτό που είναι. Στη Τεχεράνη οι ίδιες οι φίλες της την κορόιδευαν, γιατί η εικόνα δε θύμιζε ευρωπαία.

K1: Στη Βιέννη όλοι οι φίλοι της Marjjan και οι σπιτονοικοκύρηδες των δωματίων που νοίκιαζε δεν της φέρθηκαν όμορφα. Η μία σπιτονοικοκυρά την αποκάλεσε «βρόμα» όταν είδε το τρόπο ντυσίματος της. Ένα αγόρι από την παρέα της αμφισβήτησε την αξία της ελευθερίας, που για αυτή οι Ιρανοί εδώ και χρόνια πολεμούν. Ακόμα και η Marjjan βρέθηκε στη Βιέννη για αυτή την ελευθερία. Στη Τεχεράνη όλοι μαζεύτηκαν γύρω της όταν επέστρεψε από τη Βιέννη για να θαυμάσουν μια ευρωπαϊά και όταν την είδαν δε πίστευαν πόσο μακριά είναι από αυτό που οι ίδιοι πίστευαν για το δυτικό κόσμο.

K2: Στη Βιέννη η Marjjan προσπαθεί να διαβάσει βιβλία και να δει ταινίες που δε τις καταλαβαίνει όλες για να μπορέσει να μπει σε παρέες. Οι αναρχικοί φίλοι της την αμφισβητούσαν συνέχεια. Μόνο όταν αυτοί έφυγαν από την Αυστρία κατάφερε να κάνει νέους φίλους όπως την Μπιργκίτ μια χίπισσα και έκαναν αναρχικά πάρτι στο δάσος, καπνίζοντας, πίνοντας μπίρα και τρώγοντας λουκάνικα. Σε ένα από τα πάρτι γνωρίζει τον Φερνάντο ο οποίος δε της φέρθηκε τελικά καθόλου καλά, το ίδιο και ο Μάρκος. Στη Τεχεράνη ζορίστηκε πάλι πολύ όταν επέστρεψε με τους φίλους της γιατί την θεωρούσαν συντηρητική. Για την Marjjan παντού υπήρχαν παρέες που δε την γέμιζαν.

K3: Η ηρωίδα μου φάνηκε πολύ συμπαθητική και δε μου άρεσε που δε μπορούσε να την κάνουν παρέα στην Βιέννη οι συνομήλικοί της, γιατί ήταν από το Ιράν. Στις μόνες παρέες που μπορούσε να μπει ήταν κάποιοι αναρχικοί όπως κατά κάποιο τρόπο ήταν και αυτή, αφού μάλωνε συχνά με όποιον προσπαθούσε να κατηγορήσει τη χώρα της. Όμως και οι φίλες στη πατρίδα της όταν σε μεγαλύτερη ηλικία επέστρεψε σε αυτή της έλεγαν πως δεν είναι και τόσο μοντέρνα ντυμένη ιδιαίτερα στη σκηνή που έλεγαν « πρέπει να ντύνεσαι ωραία, να φτιάξεις τη μύτη σου». Αυτά δε λέγονται προσβάλεις τον άλλον έτσι.

K4: Η Marjjan στη Βιέννη δεν είχε καλούς φίλους και συνέχεια την σνόμπαραν εξαιτίας της καταγωγής της. Μετά λέμε πολιτισμός. Στη Τεχεράνη στην αρχή οι φίλες της την κοιτούσαν περίεργα γιατί ήταν ντυμένη με μαύρα ρούχα όχι και πολύ μοντέρνα, άλλοι της είπαν να κάνει πλαστική τη μύτη έχοντας στο μυαλό τους τη τέλεια γυναίκα των περιοδικών.

K5: Στη Βιέννη η Marjjan μοιάζει να περνά ένα πόλεμο χωρίς όπλα αφού κανένας δεν την αποδέχεται που είναι Ιρανή. Αναγκάζεται να πει ψέματα σε ένα αγόρι ότι είναι Γαλλίδα και όταν αυτό μαθαίνεται στις παρέες της, η αδερφή του

αγοριού την κοροϊδεύει με φίλες σε ένα μαγαζί, λέγοντας πως ήθελε να κολλήσει στο αγόρι και να το κερδίσει με ψέματα « Αν ο αδερφός μου κολλούσε με αυτή θα αυτοκτονούσα». Όμως η Marjjan την αντιμετώπισε στα ίσα φωνάζοντας στο μαγαζί πως είναι από το Ιράν. Οι φίλοι της στη Τεχεράνη που είναι κορίτσια της ηλικίας της στην αρχή την βλέπουν περίεργα, που είναι συντηρητική.

K6: Παρόλο που στη Βιέννη η Marjjan έγινε έφηβη και είχε φιλελεύθερες απόψεις δε μπόρεσαν ποτέ να την δουν οι άνθρωποι ως ίση, γιατί ήταν από άλλη χώρα. Στη Τεχεράνη στην αρχή οι φίλες την υποτίμησαν γιατί η εικόνα της δεν ήταν αυτή που φαντάστηκαν, έπειτα από τόσα χρόνια ζωής στη Βιέννη.

K7: Η Marjjan δε δίστασε να κοντραριστεί με τους φίλους της στη Βιέννη και να υποστηρίζει πως οι Ιρανοί δεν είναι αιμοδιψείς όπως κατηγορήσαν τη χώρα της. Μπορεί να ήταν μεγαλωμένη με δυτική κουλτούρα όμως δεν κατάφερε να αποκτήσει φίλες κολλητές, γιατί ήταν από άλλη χώρα και είχε άλλη θρησκεία. Στη Τεχεράνη προσπάθησε πολύ να προσαρμοστεί όταν επέστρεψε, αλλά ο γάμος της σε τόσο μικρή ηλικία την έκανε να χάσει τη ταυτότητά της και ύστερα δε την γέμιζε τίποτα ούτε πάρτι, ούτε οι σχέσεις με τα άλλα κορίτσια.

K8: Θεωρώ πως στη Βιέννη η Marjjan αντιμετωπίστηκε σκληρά από τις φίλες της που δε δίστασαν να την κατηγορήσουν για την καταγωγή της. Ήταν όλοι επιφυλακτικοί μαζί της. Και όπως λέει η ίδια ενδιαφέρον στο σχολείο έδειξαν μόνο οι περιθωριακοί που στο τέλος αποδείχτηκε πως ήταν και αυτοί στενόμυαλοι. Στη πατρίδα τα κορίτσια φαινομενικά ήταν μοντέρνα αλλά όταν είδαν πως στη Βιέννη δεν έκανε και καμιά τρελή ζωή, άρχισαν να την αποδοκιμάζουν σαν να έπρεπε όλοι να είναι φωτοαντίγραφα και να θέλουν τα ίδια πράγματα.

K9: Όταν η Marjjan πήγε στη Βιέννη έζησε την απόλυτη απόρριψη πρώτα από τη φίλη της μητέρας της. Το σούπερ μάρκετ για μεγάλο διάστημα ήταν για αυτήν το μέρος που διασκεδάζε. Απορρίφτηκε από προσωπικές σχέσεις και από σπιτονοικοκυρές. Οι αναρχικοί φίλοι της τελικά δε την γέμιζαν και πολύ για αυτό το λόγο επιστρέφει στη χώρα της που και εκεί το φιλικό περιβάλλον δε τη σηκώνει και παντρεύεται για να μπορεί να βγαίνει έξω. Ο γάμος της όπως αποδείχτηκε ήταν λάθος αφού τίποτα δε της έδινε.

Συμπέρασμα στο ερώτημα « Πώς αντιμετώπισαν τη Marji οι φίλοι της στη Βιέννη όταν πήγε και πώς οι φίλοι της στην Τεχεράνη όταν γύρισε από την Ευρώπη»;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των παιδιών η Marji στη Βιέννη δυσκολεύτηκε να προσαρμοστεί, γιατί δέχτηκε τον απόλυτο ρατσισμό εξαιτίας της καταγωγής και της θρησκείας που την ακολουθούσαν, μιας θρησκείας που διψά για αίμα. Μόνο οι αναρχικοί ήταν αυτοί που αρχικά την δέχτηκαν. Στις απαντήσεις κάποιοι μαθητές υποστήριζαν πως και οι αναρχικοί έχουν τα δικά τους στερεότυπα με αποτέλεσμα να υποτιμήσουν την Marji, ενώ κάποιοι άλλοι μαθητές είχαν την άποψη πως οι ξένοι απλώνονται όταν «εισβάλλουν» σε μια χώρα κάνοντας κακό στα ήθη της χώρας. Στη Τεχεράνη η ηρωίδα αισθάνθηκε πως είναι ξένη στον τόπο της αφού τόσο το στυλ της όσο και η συμπεριφορά σχολιάστηκε, αφού δε θύμιζε σε τίποτα μια μοντέρνα γυναίκα βάση των περιοδικών που είχαν ξεφυλλίσει οι συνομήλικες κοπέλες.

2.3 Οικογενειακές σχέσεις

A1: Η Satrapi μεγάλωσε σε ένα πολύ δημοκρατικό περιβάλλον με πολύ αγάπη, σεβασμό και αλληλοϋποστήριξη. Ο θεός Ανούς ήταν το πρόσωπο που είχε σα πρότυπο και το θαύμαζε. Η γιαγιά της ήταν αυτή που την συμβούλευε, ενώ οι γονείς της, υπήρξαν άνθρωποι και τις έδωσαν αρχές και μια δημοκρατική ανατροφή.

A2: Η Marjian επηρεάστηκε πολύ από το δημοκρατικό οικογενειακό περιβάλλον και σε όλη της τη ζωή την ακολουθούσαν οι συμβουλές της γιαγιάς της, που έπρεπε να είναι «ακέραιος χαρακτήρας», και να μη δίνει σημασία σε όσους είναι ανόητοι. Από τους γονείς έμαθε να είναι ελεύθερη, το ίδιο με τη στάση του, της δίδαξε και ο θεός Ανούς.

A3: Στη ταινία η Marjian φαίνεται ένα κορίτσι αναρχικό και λες τι οικογένεια μπορεί να είναι αυτή που μεγάλωσε ένα τέτοιο κορίτσι; Μου έκανε εντύπωση που η οικογένειά της επέμενε να είναι ελεύθερη και να σέβεται τους άλλους ανθρώπους. Η ελευθερία ήταν σημαντική αξία για τους γονείς για αυτό και την έστειλαν να μεγαλώσει στη Βιέννη, επειδή στη χώρα της δεν ήταν καλά τα

πράγματα. Όμως η Marjjan είχε ως πρότυπο τον θείο Ανούς που ο θάνατος του για τα ιδανικά του, την σημάδεψε. Την ίδια λαχτάρα είχε και για τη γιαγιά της που της έμαθε να είναι ακέραιος χαρακτήρας.

A3: Η Marjjan μοιάζει με αγόρι στη συμπεριφορά. Δε μασάει τα λόγια της και επιμένει όταν έχει δίκιο. Αυτά τα στοιχεία τα πήρε από την δεμένη οικογένεια της, που πάντα προσπαθούσε να την συμβουλεύει για τα δικαιώματά της.

A4: Η οικογένεια της Marjjan είναι λάτρεις της δυτικού πολιτισμού. Της έδειξαν πως το μυαλό είναι η βαριά μας κληρονομιά και έτσι μεγάλωσαν ένα κορίτσι αυτόνομο. Όμως και η γιαγιά της την βοήθησε πολύ, ήταν συνέχεια κοντά της και την καθοδηγούσε χωρίς να της χαρίζει «κάστανα» όταν έβλεπε πως κάπου η εγγονή της κάνει λάθος.

A5: Σε όλη τη ταινία μου έκανε εντύπωση η στάση των γονέων απέναντι στη κόρη τους που δε την φόβιζαν να μείνει σπίτι και να φοράει αυτά τα άθλια ρούχα, αλλά την παρακινούσαν να φύγει κιόλας από τη Τεχεράνη για να σπουδάσει και να ζήσει ελεύθερη. Αυτοί είναι γονείς.

A6: Η Marjjan είχε τη τύχη να μεγαλώσει σε ένα πολύ δημοκρατικό και ελεύθερο περιβάλλον που σέβονται τους άλλους. Ο Θεός της ήταν ο άνθρωπος που την επηρέασε να διεκδικεί αυτά που πιστεύει και να μη το βάζει κάτω. Οι γονείς της της χάρισαν το δώρο της ελευθερίας. Οι ισχυρές σχέσεις που είχαν ήταν ένα δώρο για όλους.

A7: Είναι πολύ όμορφο να μεγαλώνεις σε ένα σπίτι με αξίες και σεβασμό όπως ήταν το σπίτι της Marjjan. Οι γονείς της αρκετά διαβασμένοι ακολουθούσαν το δυτικό πολιτισμό και υποστήριζαν την ελευθερία του ανθρώπου και αυτό το μετέφεραν και στο παιδί τους. Η Marjjan πήρε πολύ αγάπη από το οικογενειακό περιβάλλον και ιδιαίτερα από τη γιαγιά της.

A8: Η Marjjan ήταν πολύ αντιδραστική, πήγαινε κόντρα σε όσους την ήθελαν να μπει σε καλούπια. Η αντίδρασή της πολλές φορές την έβαζε σε περιπέτειες, όμως έτσι ήταν μεγαλωμένη με αρχές και ιδανικά από τους γονείς, τη γιαγιά και το θείο της. Μια πολύ δεμένη οικογένεια.

K1: Ήταν μεγάλη η έκπληξη όταν στη ταινία παρακολουθούσα την Marjjan ένα κορίτσι να ξεπερνά πολλές φορές και μεγάλους σε θέληση για ελευθερία και δικαιώματα. Η οικογένειά της δε έμοιαζε με άλλες που είχαν φόβο μέσα τους να υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους και το ίδιο πέρασαν και στη κόρη τους. Οι

γονείς, η γιαγιά και ο θεός Ανούς υπήρξαν σημαντικά πρόσωπα στη ζωή της Marjjan.

K2: Η άδικη εκτέλεση του θεού Ανούς, επηρέασε πολύ τη Marjjan που το μίσος για τα πολιτικά γεγονότα φαίνονταν. Ο θεός Ανούς ένα πολύ αγαπημένο πρόσωπο που της έδειξε να μη συμβιβάζεται με την καταπίεση. Η οικογένεια της Marjjan έμεινε ενωμένη στις δύσκολες πολιτικές στιγμές που γνώρισε η πατρίδα της, στήριξαν πολλές οικογένειες, αλλά στήριξαν και την ηρωίδα να έχει άποψη.

K3: Η δύναμη που έχει το δέσιμο μιας οικογένειας είναι φανερό στη ταινία Περσέπολις, αφού βλέπουμε τόσο τη γιαγιά που είναι η παλιά γενιά, όσο και τους γονείς να συνδέονται με κοινό στόχο την εξαφάνιση της καταπίεσης των ανθρώπων και ιδιαίτερα των γυναικών. Η οικογένεια της Marjjan ήταν μια ασυνήθιστη οικογένεια αφού πάντα υποστήριζε την ελευθερία και το δίκιο.

K4: Η λογοκρισία, η καταπάτηση των δικαιωμάτων, ο φόβος ήταν στοιχεία που η οικογένεια της Marjjan ενωμένοι προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν στη Τεχεράνη. Αυτό που μου άρεσε ήταν που βρήκαν τη δύναμη να διώξουν τη κόρη τους από αυτό το άσχημο καθεστώς και να τη στείλουν στη Βιέννη να αναζητήσει την ελευθερία.

K5: Η Marjjan ήταν πολύ τυχερή που είχε γονείς πολύ προοδευτικούς και την έσπρωξαν να φύγει στην Ευρώπη σε μια περίοδο «πυρετού» για την Τεχεράνη που χιλιάδες άνθρωποι ζούσαν το φόβο της εκτέλεσης, αν δεν έκαναν αυτό που τους έλεγε το κράτος. Ο θεός της Ανούς φρόντιζε συχνά να της φτιάχνει κύκνους από ψωμί και να της δίνει ως σύμβολο ελευθερίας.

K6: Η Marjjan μεγάλωσε με αξίες και αρχές που πήρε από μια υπέροχη οικογένεια που θεωρούσε πως όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι. Σε αυτό βοήθησαν και η γιαγιά της που της θύμιζε πάντα να είναι ακέραιος χαρακτήρας.

K7: Πολλές γυναίκες στη Τεχεράνη έζησαν το φόβο όχι μόνο από το κράτος, αλλά και από το οικογενειακό περιβάλλον. Η Marjjan είναι τυχερή αφού μεγάλωσε σε ένα σπίτι που ο φόβος δε κατοικούσε ανάμεσά τους και πίστευαν στη δύναμη της μόρφωσης.

K8: Η Marjjan μεγάλωσε σε ένα σπίτι με ελευθερία κινήσεων, αποφάσεων και χωρίς κοινωνικά στερεότυπα. Μια οικογένεια όπου η γιαγιά χάρισε το παππού σε μια εποχή που οι γυναίκες στη Τεχεράνη δεν έπρεπε να έχουν άποψη, με γονείς και θείο που μάχονταν κατά των κοινωνικών καταπιέσεων. Ο θεός της ο Ανούς ένα

βράδυ της αφηγήθηκε όλες τις περιπέτειες του γιατί « πρέπει να ξέρεις την ιστορία της οικογένειάς σου» της είχε πει. Μια οικογένεια ενωμένη στα δύσκολα και που στήριξε το παιδί τους δείχνοντας ότι η δύναμή μας είναι το μυαλό μας.

K9: Η οικογένεια της Marjian, οι γονείς και το στενό περιβάλλον γιαγιά και ο θείος, της χάρισαν τεράστιες αξίες όπως να μάχεται για τα δικαιώματα της. Η Marjian αγωνίστηκε μετά το θάνατο της γιαγιάς και του θείου της με όποιο τρόπο μπορούσε υποστήριζε παντού τις απόψεις περί ελευθερίας αγνοώντας το προσωπικό κόστος, όπως όταν μάλωσε με τους φίλους της στη Βιέννη για την χώρα της. Αυτές ήταν οι αξίες που πήρε από την οικογένειά της.

Συμπέρασμα στο ερώτημα «. Ποιος θεωρείτε πώς ήταν ο ρόλος της οικογένειας της Marji στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς της»;

Στο ερώτημα αυτό τα παιδιά απάντησαν πως η οικογένεια της Marji έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ζωής της, αφού της δίδαξαν πως οι επιτυχίες στη ζωή περνούν μέσα από τη δύναμη του μυαλού. Η ακεραιότητα του χαρακτήρα είναι προσόν και για αυτό δεν πρέπει να γίνονται εκπτώσεις, της έμαθε η γιαγιά της. Ενώ στο θείο Ανούς χρωστά πως πρέπει να μάχεται για τα δικαιώματά της ακόμα και αν πρέπει να παλέψει με τη ζωή της. Οι γονείς της έδειξαν πως δεν πρέπει να συμβιβάζεται με πράγματα που δεν τα αποδέχεται.

2.4 Μόρφωση-Εκπαίδευση

A1: Στη ταινία τα κορίτσια που πηγαίνουν σχολείο στη Τεχεράνη τους μαθαίνουν να φορούν μαντήλα, γιατί σημαίνει ελευθερία σύμφωνα με τη δασκάλα. « Μια αξιοπρεπής γυναίκα πρέπει να κρύβεται από τα μάτια των ανδρών» έλεγε επίσης. Η εκπαίδευση μοιάζει να είναι σα τροφή που πρέπει να τη καταπίνεις αμάσητη, χωρίς να αντιδράς. Στη Βιέννη μπορούσε κανείς να μιλήσει, να ντυθεί και να κάνει παρέα με όποιον θέλει.

A2: Στη ταινία Περσέπολις μου έκανε εντύπωση που τα κορίτσια πήγαιναν σε χωριστά σχολεία από τα αγόρια για λόγους ηθικούς. Κατά κάποιο τρόπο έχει ενδιαφέρον να μη μπλέκονται τα κορίτσια με τα αγόρια γιατί είναι σπαστικά, φωνάζουν, τσιρίζουν και δε ξέρουν να παίζουν ποδόσφαιρο. Στη ταινία

πρόσεξα πως θεωρούν ελευθερία να φορούν τα κορίτσια στολή, γιατί έτσι είναι ελεύθερα. Δε καταλαβαίνω βέβαια πως είσαι ελεύθερος φορώντας αυτή την απαίσια μαντήλα στο κεφάλι σου και μάλιστα να σου την επιβάλλουν στο σχολείο οι δάσκαλοι. Από την άλλη πλευρά στη Βιέννη βλέπει κανείς τη πραγματική ελευθερία αφού οι μαθητές πάνε όπως θέλουν σχολείο.

A3: Στη Τεχεράνη πιστεύω πως προσπαθούσαν να κρατήσουν τα νέα κορίτσια χαμηλά χωρίς μόρφωση δίνοντας ψεύτικες πληροφορίες για την έννοια της ελευθερίας στο σχολείο. Στο σχολείο πηγαίνουν χωριστά τα αγόρια από τα κορίτσια, ενώ αυτά που τις μαθαίνουν σχετικά με τη στολή που πρέπει να φορούν είναι αδιάφορα για αυτό και τα κορίτσια κοιτούν φωτογραφίες συγκροτημάτων την ώρα του μαθήματος. Στη Βιέννη τα σχολεία είναι προοδευτικά, πηγαίνουν αγόρια κορίτσια μαζί, ενώ βλέπουμε πως κινούνται ελεύθερα χωρίς να νοιάζονται αν τους δει κάποιος να καπνίζουν.

A4: Μετά το 1992 τα σχολεία στη Τεχεράνη εξακολουθούν να είναι αυστηρά για τα κορίτσια, αφού βλέπουμε πως ακόμα φορούν τη μαντήλα. Εντύπωση μου έκανε ο ζωγραφικός πίνακας του Μποτιτσέλι στο μάθημα των εικαστικών που παρουσιάζει την Αφροδίτη μουντζουρωμένη στη θέση του σώματος που θα έπρεπε να είναι ακάλυπτο και να φαίνεται το δέρμα της. Αυτό νομίζω είναι παρουσίαση λανθασμένων πληροφοριών και καταπατούν την αξία της τέχνης.

A5: Δεν είχαν ίσες ευκαιρίες τα κορίτσια με τα αγόρια στη μόρφωση στα σχολεία της Τεχεράνης. Θεωρούσαν πως θα ήταν καλύτερο να παντρευτούν και να παραμείνουν αμόρφωτες. Αυτό δείχνει πως τα σχολεία δεν είναι ελεύθερα να μιλήσουν για τα δικαιώματα των κοριτσιών. Ελευθερία λοιπόν σημαίνει μαντήλα για τα κορίτσια. Εγώ νομίζω πως όταν επιβάλλεις στους άλλους πράγματα κάποια στιγμή θα αντιδράσουν. Η εκπαίδευση στη Βιέννη απευθύνεται σε όλους το ίδιο και για τα κορίτσια και για τα αγόρια.

A6: Στο μάθημα ανατομίας που ήταν μαζεμένα πολλά κορίτσια είχαν σα μοντέλο ένα κορίτσι που φορούσε μπούργκα και μπορούσαν μόνο να ζωγραφίσουν τη μύτη της, αφού μόνο αυτή φαινόταν. Το παράξενο κίόλας είναι οι τιμωρίες που έβαζαν όταν καλούσαν τους μαθητές να μαζευτούν όλοι στο αμφιθέατρο για να τους μιλήσουν «Όσοι απουσιάσουν θα αποβληθούν για δύο εβδομάδες» έλεγαν στην ανακοίνωσή τους. Αρκετά βαριά τιμωρία θα έλεγα πως με το φόβο

προσπαθούν να τους περάσουν πράγματα. Από την άλλη στη Βιέννη τα σχολεία φαίνονταν αρκετά προοδευτικά και ήταν μεικτά.

A7: Στο σχολείο της Τεχεράνης τα κορίτσια πήγαιναν χωριστά από τα αγόρια σχολείο. Νομίζω πως ήθελαν να μην τις επιτρέπουν να μορφώνονται ουσιαστικά γιατί όταν ο λαός είναι αμόρφωτος μπορείς να τους κάνεις ότι θέλεις. Η οικογένεια της Marjjan πίστευε πως όλες οι αλλαγές των ανθρώπων βασίζονται στη μόρφωση για αυτό και την έδιωξαν από τη Τεχεράνη για να σπουδάσει αφού στη χώρα τους η κατάσταση δε το επέτρεπε.

A8: Η Marjjan αν έμενε ως έφηβη στη Τεχεράνη πιστεύω πως οι σπουδές της θα ήταν ανύπαρκτες, γιατί στόχος του κράτους ήταν να φοβίζει τους ανθρώπους και να υποτιμά κυρίως τις γυναίκες. Άλλωστε στη ταινία βλέπουμε πως η εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες είναι κατευθυνόμενη, δηλαδή μιλούν διαρκώς για το ότι πρέπει οι γυναίκες να κρύβονται από τα ανδρικά βλέμματα. Αργότερα μεγάλη πια η Marjjan, έρχεται αντιμέτωπη με καθηγητές στο πανεπιστήμιο που ζητούν από τα κορίτσια η ενδυμασία τους να είναι ακόμα πιο συντηρητική. Άρα σε ένα συντηρητικό σχολείο η γνώση είναι περιορισμένη.

K1: Στη Τεχεράνη εξαιτίας των πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών δεν είχαν πολλές ευκαιρίες για σπουδές και κυρίως αν ήσουν κορίτσι γιατί σε αντιμετώπιζαν σαν αντικείμενο χωρίς δικαιώματα και για αυτό οι γυναίκες φορούσαν υποχρεωτικά το πέπλο.

K2: Τα κορίτσια στη Τεχεράνη δεν είχαν πολλά δικαιώματα. Έτσι και η οικογένεια της Marjjan επειδή ήταν μορφωμένοι ήθελαν στη κόρη τους να δώσουν το καλύτερο για την εκπαίδευσή της και έτσι την έστειλαν στη Βιέννη. Αν έμενε στη Τεχεράνη σίγουρα η εκπαίδευση θα πήγαινε πίσω γιατί οι άνθρωποι είχαν να αντιμετωπίσουν άλλα προβλήματα όπως την ελευθερία τους.

K3: Στη ταινία Περσέπολις οι άνθρωποι είχαν να αντιμετωπίσουν ένα κράτος που επιβάλλει πράγματα με τη βία. Η μόρφωση από το ίδιο το κράτος είναι κατευθυνόμενη, έτσι το να σπουδάσει κανείς μέσα σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον με πνεύμα δυτικό σίγουρα δε παίζει. Η λύση ήταν η φυγή της τότε έφηβης Marjjan, όπως ακριβώς το αποφάσισαν και οι γονείς της.

K4: Οι νέοι στη Τεχεράνη σύμφωνα με τη ταινία, έχουν περισσότερες δυνατότητες στην εκπαίδευση από ότι οι νέες που απλά το κράτος τις φοβίζει θέλοντας να είναι συντηρητικές, αμόρφωτες για να μη μπορούν να διεκδικούν τα

δικαιώματά τους. Εντυπωσιακή σκηνή στη ταινία, όταν η Marjjan στο πανεπιστήμιο είχε το θάρρος να εκφράσει τα δικαιώματα των νεαρών κοριτσιών σχετικά με το ντύσιμο μέσα στο αμφιθέατρο εξαιτίας της παιδείας που είχε από τους γονείς της, ενώ τα άλλα κορίτσια της ηλικίας της δεν τόλμησαν , γιατί μεγάλωσαν σε φοβισμένες οικογένειες.

K5: Οι γονείς της Marjjan το πιο σημαντικό πράγμα που ήθελαν για τη κόρη τους ήταν η εκπαίδευση της, γιατί μόνο έτσι θα μπορούσε να έχει άποψη και αντίληψη για αυτά που συμβαίνουν στο κράτος της και να αντισταθεί. Είναι πολύ τυχερή που οι γονείς της ήταν και οι ίδιοι μορφωμένοι και έτσι είχε μια διαφορετική τύχη σε σχέση με άλλα κορίτσια της χώρας της.

K6: Οι γονείς της Marjjan επηρεάζουν πολύ τη μελλοντική της εξέλιξη αφού επέμεναν να μορφωθεί και την έδωξαν από την Τεχεράνη για μια καλύτερη τύχη. Σίγουρα το ότι στη ζωή κουβαλούσε τη γνώση την έκανε να αντιδρά απέναντι στα προβλήματα του κράτους της και να υποστηρίζει την ελευθερία.

K7: Η Marjjan είχε την ευκαιρία να ξεφύγει από τη χώρα της που στερούσε την ελευθερία από τους ανθρώπους χάρη στην επιμονή των γονιών της να μορφωθεί. Η Marjjan γνωρίζει καλά τα πράγματα χάρη στα βιβλία που οι γονείς της, της δίνουν να διαβάσει. Αν έμενε στη πατρίδα της πιστεύω πως η τύχη της θα ήταν όπως χιλιάδων άλλων κοριτσιών που υποχρεώθηκαν να στερηθούν την ελευθερία τους.

K8: Η οικογένεια της Marjjan ήταν μορφωμένοι και το ίδιο ήθελαν για την ίδια. Πίστευαν στη δύναμη του μυαλού και ότι η δύναμη αυτή μπορεί να αλλάξει το κόσμο. Η Marjjan δεν θα είχε πολλά περιθώρια να μορφωθεί αν δεν έφευγε στη Βιέννη και αργότερα στη Γαλλία.

K9: Οι γονείς της Marjjan κατάφεραν να σπουδάσουν τη κόρη τους στη Βιέννη και να την απομακρύνουν από μια χώρα που δεν είχε πέρα από φόβο να δώσει τίποτα άλλο.

Συμπέρασμα στο ερώτημα «Τι δυνατότητες μόρφωσης είχε η Marji κατά τη γνώμη σας στη Τεχεράνη»;

Τα παιδιά στο ερώτημα απάντησαν πως η Marji έπειτα από παρότρυνση των γονιών της κατάφερε να σπουδάσει έξω από τα σύνορα της χώρας της και να αλλάξει το μέλλον της, κάτι που πολλά κορίτσια στη Τεχεράνη δε το κατάφεραν

και αφέθηκαν στη μοίρα τους. Στη χώρα της το μόνο που θα εισέπραττε είναι ο φόβος και η υποτίμηση.

2.5 Κοινωνικός περίγυρος

A1: Η Marjjan μικρή όπως ήταν ανήσυχη φοράει τζιν σακάκι και έχει σήμα τον Μάικλ Τζάκσον. Αυτό το ντύσιμο την φέρνει αντιμέτωπη με γυναίκες που μεγάλωσαν στο Ιράν χωρίς δικαιώματα και θεοφοβούμενες που την σταματούν στο δρόμο να βγάλει τα μοντέρνα ρούχα. Στη Βιέννη πάλι το στυλ των ρούχων ήταν αδιάφορο στη κοινωνία, αλλά δυστυχώς ακόμα και εκεί ο κόσμος έχει ρατσιστικές συμπεριφορές. Αυτό φαίνεται σχεδόν σε όλη τη ταινία που δεν αποδέχονται τη Marjjan εύκολα, γιατί είναι από το Ιράν και τους θεωρούν κατώτερους.

A2: Η Marji στη πατρίδα της ήρθε πολλές φορές αντιμέτωπη με καθηγητές, με αστυνομικούς για τις διαφορετικές ιδέες που είχε και για τον τρόπο που διεκδικούσε τα δικαιώματά της. Στη Βιέννη δεν άλλαξαν και πολλά, αφού και εκεί έδινε αγώνα για να την αποδεχτούν.

A3: Οι άνθρωποι στη Τεχεράνη είναι φοβισμένοι από όσα συμβαίνουν, με τους νόμους του κράτους που κυνηγάει τους νέους, γιατί συμμετέχουν σε πάρτι και κυρίως τις νέες κοπέλες. Πολλοί άνθρωποι που δεν γνωρίζουν γράμματα αφήνονται στη μοίρα τους. Η Marjjan όμως που έχει φροντίσει να μορφωθεί αντιστέκεται και έρχεται κόντρα με αστυνομικούς, με γυναίκες που είναι συντηρητικές. Πολλές φορές κινδύνευσε και η ζωή της όταν χρειάστηκε να διαμαρτυρηθεί για όσα συμβαίνουν. Στη Βιέννη πιστεύω πως οι άνθρωποι είναι πολιτισμένοι και δεν απαγορεύουν στους νέους τα πάρτι. Όμως μου έκανε εντύπωση που οι καλόγριες στη Βιέννη της επιτέθηκαν με λόγια στη πανσιόν. Αυτό δείχνει ότι και στη Βιέννη οι άνθρωποι είναι περίεργοι απέναντι στο διαφορετικό.

A4: Η Marjjan στη Τεχεράνη έπρεπε να διεκδικεί όπως και χιλιάδες γυναίκες τα δικαιώματά της. Οι άνθρωποι και οι φίλοι της στη Βιέννη δεν την είδαν ποτέ με καλό βλέμμα, γιατί ήταν από μια χώρα που συχνά έκανε πολέμους και το κράτος έβαζε τις γυναίκες να φοβούνται το Θεό.

A5: Τα κορίτσια στη Τεχεράνη που έκανε παρέα η Marjjan είχαν όρεξη να ζήσουν, αλλά το κράτος έβαζε εμπόδια σε αυτή τη διάθεση για ζωή. Οι γυναίκες παρόλο που είναι καταπιεσμένες από το κράτος και τους άνδρες τους, βάζουν και αυτές εμπόδια στις νεότερες κοπέλες. Στη Βιέννη οι άνθρωποι κοιτούν περίεργα όσους είναι από το Ιράν, το ίδιο κοιτούσαν περίεργα και τη Marjjan.

A6: Οι άνθρωποι στη Τεχεράνη φοβούνται από τον εμφύλιο που είχαν ζήσει και τον πόλεμο με το Ιράκ, λειτουργούν σα ρομπότ που δέχονται εντολές και οι γυναίκες καταπιέζουν το ίδιο τους το φύλο. Είναι σα να έχουν συνηθίσει να υπακούν και έχουν προσαρμοστεί με ότι της ζητούν. Στη Βιέννη είναι πολύ προοδευτικοί αλλά μόνο εκεί που θέλουν.

A7: Στη Βιέννη οι άνθρωποι είναι μοντέρνοι, κυκλοφορούν ελεύθερα χωρίς περιορισμούς. Κάποιοι όμως παρά την πολύ μοντέρνα εμφάνισή τους, μου έκανε εντύπωση που μέσα τους απορρίπτουν εύκολα τους ανθρώπους, όπως απέρριπταν και τη Marjjan. Στη Τεχεράνη ο κόσμος φοβόταν πολύ. Στην αρχή ήταν ενωμένοι όλοι και κατάφεραν να διώξουν τον Σάχη. Νομίζω όμως πως μετά κουράστηκαν και φοβήθηκαν για όσα συνέβαιναν και έχασαν τη δύναμη να αγωνίζονται όλοι μαζί. Στις γυναίκες ο τρόπος που φέρονταν και φέρονται είναι άσχημος, γιατί τις στερούν δικαιώματα.

A8: Για μένα η Marjjan είναι η κοπέλα του διπλανού μου θρανίου και θεωρώ αδικαιολόγητο το γεγονός να καταπιέζεται έτσι από ανθρώπους συνομήλικους, ακόμα και από γυναίκες που και εκείνες αδικήθηκαν με τη σειρά τους από άνδρες ή το κράτος. Οι άνθρωποι στη Βιέννη είναι σίγουρα προοδευτικοί μα και αυτοί δεν μπόρεσαν να αγκαλιάσουν τη κοπέλα από το Ιράν.

K1: Στη ταινία υπάρχουν πολλοί άνθρωποι, άλλοι που αγάπησε η Marjjan όπως ο θεός της και την επηρέασε για μια ζωή, η γιαγιά της που τη βοήθησε να είναι σωστός άνθρωπος, οι γονείς της που την έπαιρναν σε πορείες και που της έδειξαν πως πρέπει να είναι ελεύθερη, άλλοι άνθρωποι που δέχτηκαν τη μοίρα τους, άλλοι στην Ευρώπη που ζούσαν ως ελεύθεροι. Ο κοινωνικός περίγυρος και στη Τεχεράνη και στη Βιέννη την σημάδεψαν.

K2: Η Marjjan από μικρή ήρθε πρόσωπο με πρόσωπο με διαδηλώσεις, με λαό που στην αρχή ήταν ενωμένος και έδιωξαν τον Σάχη, αργότερα έζησε ανθρώπους που χρησιμοποιούσαν τη βία για να πετύχουν τον σκοπό τους, έζησε σε ανθρώπους πολύ προοδευτικούς όπως οι γονείς της. Έζησε

όμως και το ρατσισμό στην Ευρώπη που δε το είχε φανταστεί ποτέ, γιατί ήταν αλλιώς μεγαλωμένη.

K3: Η Marjian περιτριγυρίζονταν από ανθρώπους που ήθελαν την ελευθερία τους, αλλά αργότερα μπήκε μέσα τους ο φόβος, αφού στη χώρα της τα πράγματα δεν ήταν δημοκρατικά. Πιο πολύ έμοιαζε με ένα δικτατορικό καθεστώς που φόβιζε ανθρώπους. Οι νέοι άνθρωποι είχαν όρεξη για ζωή, διασκέδαση όμως όλα κόπηκαν ξαφνικά. Στη Βιέννη ο κόσμος δε ζούσε κάποιο πόλεμο, αλλά έμοιαζε μέσα τους να έχουν πόλεμο, αφού δεν μπορούσαν να δεχτούν τη Marjian. Ο κοινωνικός περίγυρος πουθενά τελικά δεν ήταν ισορροπημένος.

K4: Η Marjian από μικρή ήταν με ανθρώπους που της άνοιξαν δρόμο για την ελευθερία και τα δικαιώματά της. Όμως οι γείτονες, οι φίλοι της οικογένειας ήταν πολύ τρομοκρατημένοι από όσα συνέβαιναν. Ακόμα και οι δάσκαλοι στα σχολεία παρουσίαζαν τα πράγματα ιδανικά για τις γυναίκες και η Marjian τους έκρινε «ανοικτά». Ο κοινωνικός της περίγυρος στη Βιέννη ήταν κάποιοι αναρχικοί που όμως και αυτοί ενώ στην αρχή εντυπωσιάστηκαν που έζησε πόλεμο μετά την απέρριψαν.

K5: Η Marjian κατάφερε να αναμετρηθεί με ανθρώπους που καταπίεζαν οικογένειες, την αστυνομία, γείτονες, καθηγητές και να υποστηρίζει σχεδόν πάντα το δίκιο. Στη Βιέννη υποστήριξε τη χώρα της και την καταγωγή της όπου χρειάστηκε.

K6: Ο κοινωνικός περίγυρος της Marjian ήταν ο θείος της που σε αυτόν χρωστά την μαχητικότητά της, η γιαγιά της που σε αυτή χρωστά τα ιδανικά της, οι γονείς της που σε αυτούς χρωστά την εκπαίδευσή της. Οι δάσκαλοι της στη ταινία μάλλον φοβισμένοι ήταν, γιατί υποστήριζαν πως οι γυναίκες πρέπει να φορούν τη μπούργκα για να κρύβονται από τα αδιάκριτα βλέμματα των ανδρών. Στη Βιέννη οι άνθρωποι ήταν ελεύθεροι δε καταπιέζονταν από το κράτος τους, όμως η στάση τους απέναντι σε ότι ήταν ξένο είχε μια μορφή bullying.

K7: Η Marjian είχε τη τύχη να έχει κοντά της γονείς αγωνιστές και δίδαξαν και στην ίδια να αγωνίζεται. Στο περιβάλλον της ο θείος και η γιαγιά, της έδειξαν αξίες που δε πρέπει να ξεχνά τόσο για τη χώρα της όσο και για την ίδια. Γύρω της όμως υπήρχαν και άνθρωποι που ήταν φοβισμένοι και δεν είχαν

ευκαιρίες να μορφωθούν. Στη Βιέννη τη πλησίασαν για παρέα περιθωριακοί τύποι, ενώ οι υπόλοιποι της φέρθηκαν άσχημα γιατί ήταν από το Ιράν.

K8: Στη Τεχεράνη η Marjiaan μεγάλωσε σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον που τη βοήθησε να μη χάσει τα ιδανικά της. Οι φίλοι και οι γνωστοί όταν επέστρεψε από τη Βιέννη την ταπείνωσαν, γιατί δεν είδαν στην εμφάνισή της μια Ευρωπαία. Αυτό την έριξε ψυχολογικά, γιατί κάπως έτσι ο κοινωνικός περίγυρος την αντιμετώπισε στη Βιέννη, ότι δηλαδή δεν ήταν αρκετά Ευρωπαία για τα γούστα τους.

K9: Ο στενός οικογενειακός κύκλος της Marjiaan στη Τεχεράνη είναι που της έδωσε όλες τις αξίες. Ο κοινωνικός περίγυρος είναι αυτός που την καταπίεζε και δεν την αποδέχτηκε όπως πραγματικά είναι και όχι όπως θα ήθελαν να είναι, όπως οι φίλες της όταν επέστρεψε στη πατρίδα μετά από πολλά χρόνια. Στη Βιέννη οι συναναστροφές της ήταν οι συμφοιτητές της, αναρχικοί τύποι που και αυτοί πολλές φορές την υποτιμούσαν, γιατί ήταν Ιρανή. Στο ίδιο μήκος πνεύματος και οι σπιτονοικοκύρηδες των σπιτιών της.

Συμπέρασμα στο ερώτημα «Πώς την αντιμετώπισε ο κοινωνικός περίγυρος στην Τεχεράνη; Πώς την αντιμετώπισε ο κοινωνικός περίγυρος αντίστοιχα στη Βιέννη»;

Στο ερώτημα αυτό τα παιδιά ανέδειξαν τις αξίες που κουβαλούσε η Marjiaan και πώς αντιμετωπίστηκε υποτιμητικά στη Βιέννη εξαιτίας της καταγωγής της. Έτσι το άλλοτε δελεαστικό και γοητευτικό καθεστώς της δυτικής κουλτούρας αποκαθλώνεται στα μάτια της ηρωίδας. Αντίστοιχα βαρύ υπήρξε και το κλίμα όταν επέστρεψε στη Τεχεράνη μετά από χρόνια καθώς στο πρόσωπό της δεν έβλεπαν μια Ευρωπαία.

2.6 Κράτος/Καπιταλισμός/Αξία φύλου

A1: Μου έκανε εντύπωση που το κράτος μοιράζει «χρυσά κλειδιά» στα αγόρια που πάνε στο στρατό και υπόσχονται πως θα τους ανοίξουν την πόρτα του ουρανού για όσους πεθάνουν στον πόλεμο και εκεί θα βρουν πλούτη και άφθονο φαγητό. Πιστεύω με αυτό το τρόπο το κράτος διαχειρίζεται τους αμόρφωτους

ανθρώπους που πιστεύουν κάτι τέτοιο, ότι είναι αληθινό. Για τις γυναίκες το κράτος έχει φροντίσει να επιβάλλει τη μακριά φορεσιά και το πέπλο για να μη φαίνεται το σώμα τους, έτσι θα φαίνονται σεμνές. Και στις δυο περιπτώσεις το κράτος υποτιμά τα δικαιώματα των ανθρώπων και μειώνει την αξία τους.

A2: Στο σπίτι οι γυναίκες μπορούν να βγάζουν τη μαντήλα και να φορούν ότι τους αρέσει, όμως στη δημόσια εικόνα τους θα πρέπει να ακολουθούν τις αποφάσεις του κράτους. Η Marjjan και άλλα νέα κορίτσια έβαζαν κοσμήματα και κραγιόν και αυτό ήταν επικίνδυνο γιατί αν τους έπιαναν οι αστυνομικοί θα τις τιμωρούσαν.

A3: Στη ταινία η νεαρή Marjjan με τις φίλες της συμμετείχαν σε ένα πάρτι και διασκέδαζαν ώσπου οι θεματοφύλακες του κράτους που παρακολουθούσαν τα πάντα κυνήγησαν τα αγόρια που είχαν κρυφτεί στη ταράτσα και εκεί στη προσπάθεια να γλιτώσουν ένα νεαρό αγόρι γλιστράει. Η αναπνοή σου σε αυτό το σημείο κόβεται ιδιαίτερα όταν σε αυτή τη σκηνή το αγόρι φαίνεται να θέλει να πιαστεί από το φεγγάρι που ήταν χαμηλά, νόμιζε πως έτσι θα σωθεί. Είναι απίστευτο που ένα μικρό παιδί μπορεί να σκοτωθεί με τέτοιο τρόπο. Η ζωή των ανθρώπων είναι μηδέν. Όμως και για τις γυναίκες τα πράγματα είναι άγρια αφού δεν μπορούν να αποφασίσουν για τίποτα. Φαίνεται να προσπαθεί το κράτος να τις έχει «φυλακισμένες».

A4: Η Marjjan σε ηλικία μόλις δέκα ετών υποχρεώθηκε από το κράτος να φορά μαντήλι για να κρύβει το κεφάλι με τα μαλλιά της. Εμείς ως θεατές στο πρόσωπο της Marjjan βλέπουμε τις απαγορεύσεις όλες που το κράτος επιβάλλει στα κορίτσια όταν κυκλοφορούν έξω και αγχώνομαι, γιατί σκέφτομαι πως το κορίτσι αυτό σίγουρα δε ζει τη παιδική του ηλικία, αλλά και χιλιάδες άλλα κορίτσια στη Τεχεράνη. Η γυναίκα μάλλον δεν υπολογίζεται σαν άνθρωπος στη χώρα αυτή.

A5: Στη ταινία όσοι είναι κατά του κράτους διώκονται και φυλακίζονται. Άρα το κράτος κρατά έξω από τη φυλακή ανθρώπους που σα πρόβατα κάνουν ότι τους πούνε, κάτι σα πόνια πάνω σε σκάκι. Οι γυναίκες ελέγχονται τι θα φορέσουν και το πιο σημαντικό από όλα είναι πως πρέπει κάπου να ανήκουν ή στην οικογένειά τους ή σε ένα άνδρα για να μπορούν να υπάρχουν. Η ζωή στη Τεχεράνη για τις γυναίκες είναι δύσκολη, αλλά και για όσους έχουν άλλη πολιτική άποψη.

A6: Μεγάλη σημασία στην εξωτερική εικόνα δίνει το κράτος και αδικαιολόγητα για μένα. Σκεφτόμουν γιατί να συμβαίνει αυτό και καταλήγω να πως έτσι ελέγχουν τους ανθρώπους με το φόβο, αν δεν κάνουν ότι τους πουν κινδυνεύει η ζωή τους. Η Marjia είναι ένα κορίτσι όλο ενέργεια πρέπει να φορά αυτό το άχαρο ρούχο για να μοιάζει σεμνή. Πρέπει να παντρευτεί για να είναι η δημόσια εικόνα της καλή απέναντι στα στερεότυπα που έβαλε το κράτος και η κοινωνία τα ακολουθεί.

A7: Στη ταινία βλέπουμε ένα αυστηρό έλεγχο των αστυνομικών στο δρόμο στους πολίτες. Ο έλεγχος για το αν φορούν τα κορίτσια σωστά το μαντήλι, όχι απλά να το φορούν, έλεγχος για τις μεγαλύτερες γυναίκες αν φορούν το χιτζάμπ, έλεγχος αν το κορίτσι έχει σχέση με αγόρια. Εντύπωση κάνει που η Marjia στο αυτοκίνητο οδηγεί, δίπλα της κάθεται το αγόρι της και της πιάνει το χέρι και όταν είδαν τον αστυνομικό, τράβηξε μηχανικά το χέρι σα να μπορούσε ο αστυνομικός να δει τι έκαναν στο αυτοκίνητο. Αυτό δείχνει το φόβο που είχαν οι πολίτες.

A8: Αυτό που μου έκανε τεράστια εντύπωση στη ταινία ήταν η σκηνή που ο πατέρας εξηγεί στη Marjia πως μπορεί ο πόλεμος να τελειώσει και να σκοτώθηκαν πολλοί άνθρωποι, αλλά «τα δύσκολα τώρα ξεκινούν». Της λέει λοιπόν πως «η Δύση πούλαγε όπλα και στις δυο μεριές και εμείς οι βλάκες, παίζαμε το κυνικό παιχνίδι τους. Οχτώ χρόνια πολέμου, χωρίς λόγο. Ένα εκατομμύριο νεκροί χωρίς λόγο. Τελευταία η Τεχεράνη βομβαρδιζόταν συνέχεια σαν να ήθελαν να τη σβήσουν από το χάρτη. Το καθεστώς τρομοκρατήθηκε, γιατί μπήκαν αντιφρονούντες στη χώρα και η κυβέρνηση φοβήθηκε τους πολιτικούς κρατούμενους. Έτσι το κράτος αποφάσισε να δώσει λύση μια και καλή. Ζήτησε από τους φυλακισμένους να αρνηθούν τις απόψεις τους και να ορκιστούν πίστη για να αποφυλακιστούν, αλλιώς τους περίμενε εκτέλεση. Οι πιο πολλοί εκτελέστηκαν. Τώρα δίνουν ονόματα μαρτύρων του πολέμου στους δρόμους». Ξεκάθαρα βλέπουμε πως οι ισχυροί, τα κράτη μεταξύ τους κάνουν κρυφές συμφωνίες, χωρίς ο λαός να γνωρίζει και τον πατούν. Η Marjia όπως και χιλιάδες γυναίκες στη Τεχεράνη υποτιμούνται.

K1: Το κράτος στη ταινία βλέπω πως υπάρχει παντού. Υπάρχει στις επιλογές του ντυσίματος, δε μπορεί μια νέα να εκφραστεί όπως θέλει, βλέπουμε το κράτος να επεμβαίνει στη μόρφωση των κοριτσιών. Βλέπουμε το κράτος να βάζει

τις γυναίκες να παντρεύονται. Το κράτος μειώνει πολύ τις γυναίκες και αυτό φαίνεται που από μικρό κοριτσάκι η Marjjan φορά το μαντήλι για να το συνηθίζει και να μη διαμαρτύρεται σα μεγάλη.

K2: Στη ταινία βλέπουμε ένα κορίτσι που είναι μεγαλωμένο σε μια προοδευτική οικογένεια και δυσκολεύεται να κάνει ότι το κράτος της επιβάλλει. Ακούει κρυφά μουσική ροκ, γιατί δεν αρέσει στο κράτος της αυτή η δυτική συνήθεια, φοράει ζακέτα του Μάικλ Τζάκσον και τη σταματούν και την ελέγχουν, αναγκάζοντας την να πει ψέματα για να γλιτώσει. Τίποτα που να είναι δυτικού κόσμου δεν επιτρέπεται. Τότε ρωτώ πως επιτρέπεται να αγοράζουν όπλα από τη Δύση; Το κράτος υποτιμά πολύ τα κορίτσια.

K3: Οι γυναίκες όπως και η Marjjan βλέπουμε στη ταινία Περσέπολις αναγκάζονται να φορούν πέπλο για να καλύψουν τον εαυτό τους, ενώ βρίσκονται δημόσια. Οι γυναίκες φορούσαν και πριν την επανάσταση του 1979 μαντήλα για να δείξουν την θρησκευτική τους πίστη. Όταν η Marjjan περίμενε τον Ρεζά το φίλο της και φορούσε κραγιόν είδε ξαφνικά αστυνομικούς σε δημόσιο χώρο φοβήθηκε μήπως τη φυλακίσουν και επινόησε ένα ψέμα ότι ένας άνδρας την κοιτούσε και έτσι ξέφυγε, ενώ ο άνδρας τιμωρήθηκε. Τα κορίτσια δεν επιτρέπεται να έχουν σχέσεις με αγόρια. Το κράτος κάνει ότι θέλει.

K4: Μου έκανε εντύπωση που οι γυναίκες ήταν τόσο περιορισμένες με νόμους που τις έκανε το κράτος. Παντού δημόσια φορούν το χιτζάμπ και μάλιστα στα κτήρια υπάρχουν γκράφιτι με γυναίκες που φορούν τη στολή. Είναι σα να σου λένε μη ξεχαστείς και βγεις έξω με άλλα ρούχα. Επίσης όταν η Marjjan επιστρέφει από τη Βιέννη και επισκέπτεται τη γιαγιά της εκείνη περιγράφει την τύχη των φιλενάδων της εγγονής της που η μια παντρεύτηκε πολύ νωρίς και είναι με δυο παιδιά, η άλλη έγινε χοντρή σα τον γορίλα και γέμισε τρίχες. Αυτό μοιάζει με το πόσο υποτιμούν αλλά και ελέγχουν τις γυναίκες. Επίσης δεν τις αφήνουν να εξελιχθούν στη ζωή.

K5: Αρκετοί συμφοιτητές της Marjjan έχουν προοδευτικές ιδέες κάνουν παρέες και φορώντας μοντέρνα ρούχα πηγαίνουν σε πάρτι δείχνοντας έτσι την αντίθεσή τους στο κράτος. Οι αστυνομικοί κυνηγούν τους νέους που συμμετέχουν και τους τιμωρούν για να μη το ξανακάνουν. Το κράτος θέλει να ελέγχει τα πάντα.

K6: Το κράτος επιβάλλει το χιτζάμπ στις γυναίκες και μοιάζουν με αυτά τα ρούχα όλες ίδιες. Δε θέλει το κράτος οι γυναίκες να ξεχωρίζουν, να έχουν

διακρίσεις στη ζωή τους. Εντύπωση μου έκανε που οι γυναίκες οι πιο πολλές δεν εργάζονται. Η Marjjan φορά το πέπλο αλλά μπορεί και αντιδρά, γιατί οι γονείς της ήταν μορφωμένοι και προοδευτικοί.

K7: Ως παιδί η Marjjan ήταν μια ευσεβής μουσουλμάνα. Θεωρούσε τον Θεό τον καλύτερό της φίλο και ήλπιζε να γίνει κάποια μέρα η πρώτη γυναίκα προφήτης. Αργότερα άλλαξαν οι απόψεις της για τον θεό γιατί δε ταίριαζαν με τους αυστηρούς και καταπιεστικούς κανόνες που επέβαλε το ισλαμικό καθεστώς ιδιαίτερα στις γυναίκες που τις κρατούσαν χαμηλά χωρίς να μπορούν να εκφραστούν. Δε δίστασε να τα βάλει και μαζί του γιατί επέτρεψε το κράτος να τον εκτελέσουν.

K8: Στη ταινία τα κορίτσια είναι πολύ αδικημένα αφού φορούν χιτζάμπ και δε μπορούν να μορφωθούν ή να έχουν σχέσεις με αγόρια. Όσοι έχουν διαφορετικές απόψεις εκτελούνται. Το κράτος απλώνεται πολύ στις ζωές των ανθρώπων και στην ιδιωτική, αλλά και στη δημόσια ζωή. Όμως είδαμε στη ταινία πως υπάρχουν γυναίκες μορφωμένες και δυναμικές όπως η Marji με διάθεση να απαλλαγούν από τις καταπιέσεις που δέχονται, αλλά οι φωνές τους δεν ακούγονται.

K9: Οι επαναστατημένοι χαρακτήρες στην Περσέπολη αναζητούν την ελευθερία. Την ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της θρησκείας και την ελευθερία να ζει κανείς τη ζωή του με τον τρόπο που επιλέγει. Το κράτος όμως στη Τεχεράνη δεν αφήνει τους ανθρώπους να ζήσουν σύμφωνα με την επιλογή τους και βγάζει νόμους που υποτιμούν τις γυναίκες και αυτό φαίνεται από τη στολή που φορούν οι γυναίκες από μικρή ηλικία, από την έλλειψη ελευθερίας στη δημόσια ζωή, αφού αν δεν είναι παντρεμένες δεν μπορούν να κυκλοφορούν με αγόρι.

Συμπέρασμα στην ερώτηση «Πώς βλέπετε στην ταινία το κράτος να αντιμετωπίζει τις γυναίκες στο πρόσωπο της Marji»

Τα παιδιά στη ερώτηση απάντησαν πως οι γυναίκες αστυνομεύονται διαρκώς, δεν μπορούν να έχουν δημόσια ζωή όπως οι άνδρες συνομήλικοι, δεν έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση, ενώ οι διακρίσεις συνεχίζονται στη μόρφωση, την εργασία, στο ντύσιμο αναγκάζοντας τις να φορούν τη μπούργκα, μέχρι και γκράφιτι που προωθεί την ενδυμασία στα κτήρια. Αναφέρθηκαν στις σχέσεις με το άλλο φύλο καθώς απαγορεύονται οι προγαμιαίες σχέσεις. Οι παραβάτες

τιμωρούνται με φυλάκιση ή και με τη ζωή τους. Το κράτος είναι ανάλητο και παρεμβατικό καθώς στραγγαλίζει τις ζωές χιλιάδων γυναικών.

2.7 Τι σημαίνει για σας «ανατολή»;

A1: Πιστεύω πως οι γυναίκες στη Τεχεράνη δεν είναι ίσες με τους άνδρες, τους φοβούνται και σκύβουν το κεφάλι, όχι από σεβασμό, αλλά από φόβο για τη ζωή τους. Σίγουρα δεν είναι σωστό να φοβούνται και να κρύβονται από τα μάτια των γειτόνων ή του κράτους για να ζήσουν. Αυτό θα πει «ανατολή», χώρες που οι γυναίκες υποφέρουν.

A2: «Ανατολή» είναι χώρες που ακούς συνέχεια πολέμους, πετρέλαιο και καταπίεση στις γυναίκες. Από την ταινία παίρνουμε πληροφορίες πως οι γυναίκες στη Τεχεράνη είναι πολύ καταπιεσμένες πρώτα από το κράτος, ύστερα από τη θρησκεία τους και μετά από άνδρες που χαίρονται για όλα αυτά, αλλιώς θα έκαναν κάτι να γλιτώσουν.

A3: Ακούγοντας «ανατολή» το μυαλό σου πάει στα παραμύθια με το Σεβάχ το θαλασσινό, το άκουσμα ανατολή είναι πόλεμος και βίαιες επιθέσεις σε γυναίκες. Στη Τεχεράνη οι γυναίκες την έχουν «βαμμένη» σύμφωνα με αυτά που είδαμε στη ταινία Περσέπολις. Ακούσαμε όμως και στις ειδήσεις το θάνατο μιας κοπέλας 22 ετών κουρδικής καταγωγής την Αμινί που συνελήφθη από αστυνομικούς επειδή φορούσε χαλαρά την ισλαμική μαντίλα, ενώ έπρεπε να καλύπτει τα μαλλιά της, όταν βγήκε από το σπίτι, την ξυλοκόπησαν και μετά από τρεις μέρες πέθανε. Αυτά τα πρέπει για τα κορίτσια, τις μαμάδες και τις γιαγιάδες δε ξέρω γιατί πρέπει να υπάρχουν, όταν ο άνθρωπος έχει φτάσει στο φεγγάρι.

A4: Για μένα «ανατολή» είναι κοράνι, είναι φόβος, είναι πόλεμος κράτους με τις γυναίκες. Στη ταινία Περσέπολις η ηρωίδα και όλες οι γυναίκες στη Τεχεράνη ζουν πολύ άσχημα. Παρατήρησα στο Ιράν, πως οι γυναίκες δουλεύουν μόνο σα δασκάλες στα σχολεία και εκπαιδεύουν τα παιδιά με ότι τους λέει το κράτος. Σίγουρα θα μπορούσαν να κάνουν και άλλα επαγγέλματα όπως ψυχίατροι, δικηγόροι, όχι όμως επαγγέλματα που χρειάζεται δύναμη ή μαθηματικά, γιατί τα κορίτσια ούτε δύναμη έχουν, ούτε καλές στα μαθηματικά είναι. Η γνώμη μου είναι

πως αν οι πολιτισμένοι λαοί αυτούς που στη ταινία αποτελούν τη δύση δεν βοηθήσουν τις γυναίκες τότε συνέχεια θα ζουν καταπιεσμένες.

A5: Λέγοντας «ανατολή» μου έρχεται στο μυαλό σκοτωμοί, φυλακές, χρώμα γκρι, γυναίκες μαυροφορεμένες. Πιστεύω πως είναι πολύ άσχημο οι γυναίκες να είναι καταπιεσμένες στη Τεχεράνη. Πώς γίνεται μια θρησκεία να είναι τόσο παράλογη, το ίδιο και το κράτος και οι αστυνομικοί και να υποβιβάζουν έτσι τις γυναίκες;

A6: Λέγοντας «ανατολή» μου έρχεται αμέσως να τραγουδήσω το τραγούδι «ο Κεμάλ». Ανατολή είναι και κάτι πιο βαθύ, είναι έλλειψη ελευθερίας στις γυναίκες. Πιστεύω πως οι γυναίκες στη Τεχεράνη είναι σε δύσκολη θέση και πως η μοίρα τους δύσκολα μπορεί να αλλάξει. Οι αστυνομικοί της κυνηγούν όπου και να πάνε. Το ότι δεν είναι ελεύθερες να αποφασίζουν για την τύχη τους δεν μου φαίνεται λογικό.

A7: Λέγοντας «ανατολή» μου έρχεται στο μυαλό καμήλες, ο Αλλάχ, συντηρητισμός, περιορισμοί, βία. Στο Ιράν αυτή τη στιγμή γίνεται χαμός. Χιλιάδες γυναίκες είναι στο δρόμο και διαδηλώνουν για τα δικαιώματά τους. Έχουν σκοτωθεί 23 κορίτσια ηλικίας 16-22 χρονών. Παντού οι γυναίκες κόβουν τα μαλλιά τους για να συμπαρασταθούν στις Ιρανές γυναίκες. Στο Ιράν καίνε τις μαντίλες τους, ενώ η αστυνομία ηθών είναι στους δρόμους και κυνηγούν τις γυναίκες. Πιστεύω πως ίσως κάτι να αλλάξει και κορίτσια όπως η Marjhan επιτέλους να ελευθερωθούν.

A8: Η «ανατολή» είναι μια λέξη που θα έπρεπε να σημαίνει φως, όπως όταν ο ήλιος ανατέλλει και βγαίνει και το φως της ημέρας. Όμως το φως αργεί πολύ στην ανατολή και ιδιαίτερα στο Ιράν αφού εκεί οι γυναίκες καταπιέζονται και το φως δεν ανατέλλει ποτέ μέσα τους. Η θέση των γυναικών στη Τεχεράνη είναι υποτιμημένη. Δεν μπορούν να φορούν ότι θέλουν και κρύβονται πίσω από μαντίλες. Δεν ακούν τη μουσική που θέλουν, ενώ η αστυνομία ηθών τις κυνηγά αν δεν φορούν σωστά τη χιτζάμπ. Δε μπορώ να σκεφτώ εγώ που είμαι αγόρι αν μου έλεγαν πως δε μπορώ να κάνω όλα αυτά αν θα είχε νόημα η ζωή.

K1: Έχω συνδέσει τη λέξη «ανατολή», με Άραβες, με πετρέλαια, με γυναίκες που φορούν μαντίλες. Δεν ήξερα ποτέ πως οι γυναίκες ζουν σε άθλιες συνθήκες, μέχρι που στο σχολείο είδα τη ταινία Περσέπολις. Είναι εντελώς παράλογο να συμβαίνουν όλα αυτά στη Τεχεράνη και σε όλο το Ιράν και ο δυτικός

κόσμος να μη παίρνει μέτρα. Δε μπορώ να φανταστώ τον εαυτό μου σε αυτή τη κατάσταση, μοιάζει να είσαι γαϊδούρι που σε φορτώνουν, σε φορτώνουν, ε κάποια στιγμή θα γονατίσεις.

K2: Στην λέξη «ανατολή» φαντάζομαι παζάρια, μεγάλες αγορές, παλάτια, χορό της κοιλιάς, αμανέδες. Μέχρι που στη ταινία Περσέπολις στο σχολείο είδα και μια πιο άσχημη πλευρά, αυτή των καταπιεσμένων γυναικών. Στη ταινία οι γυναίκες ήταν άλλες μορφωμένες με δυτική κουλτούρα όπως η Marjian και η οικογένειά της, άλλες μπερδεμένες και θεοφοβούμενες όπως η γειτόνισσα της ηρωίδας που ήταν χωρίς μαντίλα όταν μιλούσαν μεταξύ τους γυναίκες και ξαφνικά όταν στο σπίτι μπαίνει άνδρας φόρεσε βιαστικά τη μαντίλα από φόβο, άλλες πάλι επιτίθονταν σε γυναίκες όταν τις έβλεπαν να φορούν χαλαρά τη μαντίλα τους. Οι γυναίκες υποφέρουν, όμως όλες πιστεύω πως είναι μπερδεμένες ακόμα και οι συντηρητικές θέλουν να ζήσουν ελεύθερα μακριά από δήθεν και πρέπει.

K3: «Ανατολή» για μένα είναι πόλεμος, φωτιές, βομβαρδισμοί, ξύλο, γυναίκες που φορούν μαντίλες και κρύβουν τα πρόσωπά τους. Στη ταινία η Marjian έζησε δύσκολα παιδικά χρόνια στο Ιράν, αλλά και αργότερα σαν φοιτήτρια. Μέσα της ποτέ δεν παραδόθηκε στις απειλές του κράτους και έκανε αυτό που πάντα πίστευε καλό για τον εαυτό της. Δεν ήταν όμως έτσι τα πράγματα για όλες τις γυναίκες, γιατί δεν είχαν όλες οι οικογένειες την ίδια παιδεία. Ακόμα και σήμερα στο έτος 2022 οι γυναίκες στο Ιράν αγωνίζονται για την ελευθερία στις σπουδές, στη προσωπική τους ζωή, στο ντύσιμο. Κάνουν διαδηλώσεις για να κερδίσουν τα δικαιώματά τους.

K4: Εντύπωση μου κάνει πως λίγο πιο πέρα από τη δική μου χώρα οι γυναίκες καθημερινά προσβάλλονται, κυνηγιούνται από την αστυνομία για την εμφάνισή τους. Στη ταινία οι γυναίκες υποφέρουν, αλλά το ίδιο και σήμερα αφού η αστυνομία ηθών σκοτώνει κορίτσια που δε φορούν σωστά τη μαντίλα τους. αυτό λέγεται τρομοκρατία. Για μένα «ανατολή» είναι πανικός, χάος, άγχος.

K5: Η γυναίκα στο Ιράν ζει μέσα στο φόβο και τη καταπίεση. Το κράτος με εργαλείο τη θρησκεία τις εμποδίζει να κάνουν πράγματα και τις υποτιμά. Βλέπω μια θρησκεία που τιμωρεί τις γυναίκες και τις κάνει να αισθάνονται ενοχές όταν δε φορούν σωστά τη μαντίλα τους. Πρόσεξα πως όταν έβγαζαν τις μαντίλες στο σπίτι τους οι γυναίκες είχαν διαφορετικά χτενίσματα, που δεν φαίνονταν πριν, αυτό

δείχνει πως είναι γυναίκες που ενδιαφέρονται για τον εαυτό τους και δεν είναι όλες ίδιες όπως η συντηρητική κοινωνία τις θέλει. Είμαι πολύ χαρούμενη που η δική μας θρησκεία μας έχει όλους ίσους. Για μένα «ανατολή» είναι μια κακή θρησκεία, που τιμωρεί.

K6: Το να είσαι γυναίκα στο Ιράν είναι μάλλον κατάρρα, γιατί το κράτος δεν επιτρέπει στις γυναίκες να ζουν ήσυχα όπως όλες οι δυτικές γυναίκες με δικαιώματα στην εργασία, στο ντύσιμο, στη μόρφωση. Δε ξέρω αν υπάρχουν παγκόσμιες οργανώσεις που αν ενωθούν μπορούν να τις βοηθήσουν. Φαίνεται πολύ δύσκολο να απαλλαγούν από όλες αυτές τις καταπίεσεις. Χρόνια πολλά αγωνίζονταν η γιαγιά της Marjjan, η μητέρα της, η ίδια και τώρα αν είχε και παιδιά και τα παιδιά της. Τέσσερις γενιές καταπίεση και στέρηση ελευθεριών. Αυτό θα πει «ανατολή» στέρηση.

K7: «Ανατολή» για μένα είναι ρίγος και συγκίνηση για τις καταπιεσμένες γυναίκες. Αυτό αισθάνθηκα και όταν είδα τη ταινία. Τρόμαξα πολύ για την ζωή της Marjjan, για τη ζωή χιλιάδων άλλων γυναικών που δε γνωρίζω και ζουν μέχρι και σήμερα έτσι. Ο ΟΗΕ είναι μια οργάνωση που θα έπρεπε να έχει ήδη δώσει λύσεις στις γυναίκες της ανατολής. Είναι γυναίκες σαν και μας στην Ελλάδα με όνειρα και ανησυχίες και δεν μπορώ να σκέπτομαι πως ζουν άσχημα.

K8: Για μένα «ανατολή» σημαίνει καταπίεση και πόλεμος. Όλα τα πάντα βαμμένα με μαύρο χρώμα σαν την Γκουέρνικα του Πικάσο. Παντού έλεγχος, έλεγχος για το τι φοράς, έλεγχος για το αλκοόλ, ανατολή είναι παράνοια.

K9: «Ανατολή» για μένα είναι μυστήριο. Μυστήριο που ξεκινά με πολέμους, με θρησκείες που τάζουν ανοησίες σε νέα παιδιά να πεθαίνουν για μια πατρίδα που δε δίνει μια για αυτούς και τους τάζει παράδεισο με λεφτά και χαρέμια. Η λέξη ανατολή για μένει σημαίνει ακραία πράγματα που ξεκινά το ίδιο το κράτος και εξαπλώνεται μετά και στους πολίτες. Απορώ μάλιστα πως και γυναίκες ήταν ενάντια στο ίδιο τους το φύλο και το λέω αυτό με αφορμή την ταινία, όταν γυναίκες με χιτζάμπ πολύ θεοφοβούμενες σταμάτησαν ένα μικρό κοριτσάκι τη Marji για παρατήρηση για την επιλογή των ρούχων που φορούσε. Τελικά η λέξη «δημοκρατία» είναι τόσο άγνωστη στο Ιράν αλλά και επιλεκτικά άγνωστη στις πολιτισμένες χώρες.

Συμπέρασμα στην ερώτηση «Τι σημαίνει για σας «ανατολή»;

Σύμφωνα με την ερώτηση τι σημαίνει για σας «ανατολή» τα παιδιά έγραψαν πως Ανατολή είναι φως, που όμως δεν υπάρχει στις ζωές των γυναικών του Ιράν. Είναι στέρηση βασικών δικαιωμάτων, όπως ελευθερία κινήσεων, είναι φόβος, είναι παράνοια, καταπίεση, άγχος από την ώρα που ξυπνάς. Για κάποια παιδιά είναι το τραγούδι ο Κεμάλ, ο Σεβάχ ο θαλασσινός, ένα χαρέμι, καμήλες, Άραβες, πετρέλαιο, πόλεμοι. Ένας μαθητής υποστηρίζει πως τα επαγγέλματα που ασκούν οι γυναίκες είναι περιορισμένα και το αποδίδει στη περιορισμένη σωματική δύναμη και μαθηματική σκέψη. Παρομοιάζουν το κράτος και τη θρησκεία με τη Γκουέρνικα του Πικάσο δίνοντας τρομακτική διάσταση στην έννοια της ανατολής, αρκεί να αναλογιστεί κανείς πως στη Γκουέρνικα παρουσιάζεται η φρίκη του πολέμου. Ο παραλληλισμός έχει να κάνει με την υποτίμηση των γυναικών, την στέρηση των δικαιωμάτων της, και ακόμα στο θάνατο νέων κοριτσιών όπως γίνεται σήμερα από την αστυνομία ηθών στο Ιράν, γεγονός που έχει συνταράξει όλη την ανθρωπότητα. Πιστεύουν πως η δύση κρατά το κλειδί της ευτυχίας τους.

2.8 Τελική αποτίμηση όλων των ερωτήσεων- Συμπέρασμα

Από τις απαντήσεις των παιδιών γίνεται αντιληπτό πως αναγνωρίζουν στη πλειοψηφία τα κοινωνικά στερεότυπα, που επικρατούν στη δύση και στο Ιράν συγκεκριμένα στη Τεχεράνη, το πως οι άνδρες είναι ζυμωμένοι με την πατριαρχία με αφορμή την ταινία Περσέπολις.

Απορούν με τη δύναμη του θεοκρατικού κράτους που επιβάλλει συμπεριφορές στις γυναίκες και τις φορτώνει με ενοχές αν δεν τηρούν το θρησκευτικό πρωτόκολλο. Στις απαντήσεις καταχωρήθηκε με θετικό πρόσημο το γεγονός ότι «ο χριστιανισμός δεν περιορίζει τους ανθρώπους, μέσα σε αυτόν είμαστε όλοι ίσοι».

Στα μάτια τους υπάρχει ανελέητο και αδικαιολόγητο ανθρωποκυνηγητό και δε μπορούν να συλλάβουν το γεγονός πως ενώ ο άνθρωπος, έχει κατακτήσει το φεγγάρι, οι γυναίκες όχι μόνο είναι καταδικασμένες σε ένα ατελείωτο στραγγάλισμα προσωπικότητας, αλλά δεν γίνονται και αποδεκτές και σε χώρες της

δύσης εξαιτίας της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Όταν η ηρωίδα πηγαίνει να ζήσει στη Βιέννη συνειδητοποιεί μέσα από το φιλικό και ευρύτερο περιβάλλον ότι τα στερεότυπα λειτουργούν διττά καθώς οι άνθρωποι εκεί δεν έχουν σαφή εικόνα της Ανατολής, με αποτέλεσμα να κρατούν αμυντική στάση απέναντι της. Απορία προκάλεσε το γεγονός ότι και γυναίκες σκληροπυρηνικές της Τεχεράνης, είχαν τη δυνατότητα να ελέγχουν μικρά κορίτσια για την ενδυμασία τους. Οι λέξεις «καταπίεση, περιορισμοί, έλλειψη ελευθερίας, απαγορεύσεις, θρησκευτικός φανατισμός» φιγουράρουν σε όλες τις απαντήσεις των μαθητών.

Η δημοκρατία και η ελευθερία είναι κοινά κοινωνικά συμφέροντα για όλους τους πολίτες και χρειάζεται να αποδίδονται σε όλους. Προφανώς οι γυναίκες της δύσης δεν αντιμετωπίζουν τις ίδιες ακραίες καταστάσεις, υπάρχουν όμως ανισότητες που καλούνται να αντιμετωπίσουν όπως οι πολλοί ρόλοι που επωμίζονται καθημερινά. Το ρόλο της συζύγου, της μητέρας, της εργαζόμενης, της νοικοκυράς.

Σχολίασαν το κοινωνικό γίνεσθαι στο Ιράν μέσα από τη ζωή της Marji και υποστήριξαν πως η ελεύθερη γυναίκα πρέπει να έχει πρόσβαση στη μόρφωση, στην εργασία που είναι περιορισμένη στο Ιράν, στη δημόσια ζωή χωρίς προκαταλήψεις και στερεότυπα, χωρίς ταξικές διαφορές σύμφωνα με τις δικές τους εμπειρίες. Υπάρχουν γυναίκες τόσο στη ταινία που προβλήθηκε και θεάθηκε από τους μαθητές, όσο και σήμερα στη πόλη του Ιράν που μάχονται ενάντια στο καθεστώς που επιβάλλει περιορισμούς και διεκδικούν την ίδια τη ζωή.

Εντύπωση τους έκανε πως οι γυναίκες κάτω από τις μαντίλες τελικά δεν είναι όλες ίδιες, αλλά καθεμιά ξεχωριστή με τη δική τους δυναμική όπως η ηρωίδα της ταινίας.

Η Marji ως άτομο είχε τη δική της εσωτερική φωνή που δε δίσταζε συχνά να εξωτερικεύει κι ας έρχονταν αντιμέτωπη με το φονταμενταλιστικό κράτος.

Η υποχρεωτική κάλυψη του σώματος, η ανελευθερία συνδέεται με τις ηθικές αρχές μιας κοινότητας και όχι με τις προσωπικές επιλογές του ατόμου, επιταγές που συνδέονται και με το Κοράνι «Κεφ.33,παρ.59 *Προφήτη, παράγγειλε στις γυναίκες σου, στις κόρες σου και στις γυναίκες των πιστών, να αφήνουν την καλύπτρα τους να κρέμεται μέχρι τα πόδια. Έτσι δεν θα τις γνωρίζουν εύκολα και δε θα τις συκοφαντούν*». Το σύμπαν του Ισλάμ έχει δομηθεί γύρω από την ανδρική επιθυμία.(Καραμάνου,σελ401-402,Η Ευρώπη και τα δικαιώματα των γυναικών).

Τέλος θα κρατήσω τη φράση αποτυπώνοντας τη «Η ελεύθερη γυναίκα είναι άτομο και ως τέτοιο πρέπει να καταστεί ελεύθερη, δίνοντας ελευθερία δράσης που παραχωρείται στους ελεύθερους» (Μάρσντεν,2020,σελ29). Οι απόψεις των μαθητών για την «ελεύθερη γυναίκα» συμφωνούν με τη Μάρσντεν) « Το άτομο έχει τη δική του εσωτερική φωνή, ως οδηγό και αυτή πρέπει να ακολουθεί» (Μάρσντεν,2020,σελ.10-11,29).

ΜΕΡΟΣ Γ: ΣΕΝΑΡΙΟ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ "ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ /
ΣΕΝΑΡΙΟ ΜΕ ΤΙΤΛΟ «ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ»

ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ ΣΟΦΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΣΗΦΕΛΗΣ

Α' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Α.ΒΑΚΑΛΗ

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Κ.ΔΡΟΥΓΚΑ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2023

1.ΕΣ. ΣΚΗΝΗ ΣΑΛΟΝΙ ΑΣΠΑΣ - ΜΕΡΑ

Ανοιχτά παράθυρα, η κουρτίνα τραβηγμένη στην άκρη. (Ακούγονται αστικοί ήχοι από κορναρίσματα αυτοκινήτων, εξατμίσεις μηχανών, φωνές). Ο ανεμιστήρας στο ταβάνι στριφογυρίζει. Η ΆΣΠΑ(25) κάθεται μπροστά από τον υπολογιστή και αναζητά το όνομά της στις προσλήψεις των μόνιμων δασκάλων. Σηκώνει και με τα δύο της χέρια τα μακριά της μαλλιά και τραβά το πρόσωπο κοντά στον υπολογιστή. Γουρλώνει τα μάτια, πετάγεται από την καρέκλα και αρχίζει να χορεύει.

2. ΕΕ. ΣΚΗΝΗ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑ ΠΛΟΙΟΥ

Κάθεται μόνη και χαζεύει στο κινητό. Σηκώνεται και προχωρά στο κυλικείο του καταστρώματος. Περιμένει στην ουρά και μόλις έρχεται η σειρά της ο ΛΕΩΝΙΔΑΣ(40) μπαίνει μπροστά της και αφήνει στο πάγκο ένα χυμό και μπισκότα. Ζητά να πληρώσει.

ΑΣΠΑ

Συγγνώμη κύριε, η σειρά είναι από πίσω.

Της ρίχνει λοξό βλέμμα, αφήνει στο ταμείο πέντε ευρώ και φεύγει. Η Άσπα τον κοιτά απορημένη.

3. ΕΕ. ΣΚΗΝΗ ΜΠΑΡ- ΒΡΑΔΥ

Μπαίνει στο μπαρ τρέχουν κοντά της και την αγκαλιάζουν η ΝΙΝΑ(25) και η ΑΝΝΑ(25).

ΝΙΝΑ

Δε το πιστεύω ότι θα είμαστε και οι τρεις μαζί.

ΑΝΝΑ

Δεύτερη φοιτητική ζωή θα κάνουμε.

ΑΣΠΑ

Είναι ότι καλύτερο μου έχει συμβεί μέχρι τώρα.

Η Άσπα τις αγκαλιάζει σφιχτά και χαμογελά. Προχωράνε όλες μαζί στο μπαρ του μαγαζιού. Αφήνουν τις τσάντες

τους στα σκαμπό και γυρίζουν ταυτόχρονα στον
BARMAN(30).

ΑΣΠΑ & NINA & ANNA

Blue Curacao.

BARMAN

Για διακοπές κορίτσια;

ΑΣΠΑ

Δασκάλες.

BARMAN

Ω! νόμιζα πως οι δασκάλες έχουν κότσο τα
μαλλιά τους και γυαλιά, αλλά από ότι βλέπω
μάλλον καιρό έχουν να φανούν όμορφες
δασκάλες στο νησί, ουάου, ούτε και εγώ
θυμάμαι.

Ακούγονται γέλια των κοριτσιών. Αρχίζουν και χορεύουν
στο ρυθμό της μουσικής μέσα στο ημίφως και ο barman
ετοιμάζει σφηνάκια. Τα σερβίρει στο πάσο.

BARMAN

Στην υγεία των δασκάλων του νησιού μας!

Τα κορίτσια τσουγκρίζουν τα σφηνοπότηρα και τα πίνουν
με μιας. Καθώς η Άσπα χορεύει παραπατά και πέφτει πάνω
στον Λεωνίδα που περνά από πίσω της. Το βλέμμα του
πέφτει στα ακάλυπτα πόδια της.

ΑΣΠΑ

Αχ, συγγνώμη.

Τον κοιτάζει πιο προσεχτικά ανασηκώνει τους ώμους και
παίρνει ύψος έκπληξης. Ο Λεωνίδας την κοιτάζει
εξεταστικά και προχωρά αργά, με βλέμμα που καρφώνει.

NINA

Τον ξέρεις;

ΑΣΠΑ

Νομίζω πως είναι ο τύπος που μου πήρε τη σειρά στο κυλικείο του πλοίου.

ANNA

Πάντως σε κοιτάζει συνέχεια. Άντε ακόμα δεν ήρθες και έχεις τα τυχερά σου.

Η Άσπα σηκώνει το ποτήρι της και πίνει από το ποτό της, ενώ συνεχίζει να χορεύει με τις φίλες της (η μουσική δυναμώνει).

4.ΕΕ. ΣΚΗΝΗ- ΔΡΟΜΟΣ - ΝΥΧΤΑ

Η Άσπα προχωρά με τις φίλες της και συζητούν στα σοκάκια του νησιού. Παντού ησυχία, ακούγονται οι φωνές τους. Καληνυχτίζονται. Η Άσπα μένει μόνη. Ο Λεωνίδας εμφανίζεται πίσω της και της πιάνει τον ώμο.

ΑΣΠΑ

Με τρομάξατε!

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Δεν το ήθελα. Σκέφτηκα πως μια έκπληξη δεν θα ήταν και άσχημη. Τι λες να τα πούμε κάπου οι δύο μας, χωρίς τις φίλες σου, φυσικά.

Μειδιάζει πονηρά.

ΑΣΠΑ

Είστε πολύ τολμηρός.

Η Άσπα συνεχίζει να περπατά, του γυρίζει την πλάτη. Μεγαλώνει το βήμα. Ο Λεωνίδας την ακολουθεί, την τραβά από το χέρι και την φέρνει κοντά του.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Μια ευκαιρία να βρεθούμε κάπου, θα σου αλλάξει γνώμη. (με ύφος μπλαζέ)

ΑΣΠΑ

Μεγάλη ιδέα έχετε για τον εαυτό σας.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Πάντα έτσι ωμή είσαι; Αν ήξερες ποιος είμαι δεν θα τα έβαζες μαζί μου. Κανείς ως τώρα δεν μου έχει φέρει αντίρρηση και θα το κάνεις εσύ;

Η Άσπα τον σπρώχνει και συνεχίζει να προχωρά.

5. ΕΕ. ΣΚΗΝΗ ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΠΙΤΙΟΥ ΤΗΣ ΑΣΠΑΣ

Η Άσπα προσπαθεί να ανοίξει την πόρτα, φαίνεται αναστατωμένη, το χέρι της τρέμει στη κλειδαριά. Καθώς η πόρτα της εισόδου κλείνει, βλέπει το κεφάλι της γειτόνισσας πίσω από την κουρτίνα να παρακολουθεί. Εκείνη καταλαβαίνει πως γίνεται αντιληπτή και τραβά το κεφάλι της πίσω. Φωνάζει από το ανοιχτό παράθυρο

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ

« Τσουλάκι».

6.ΕΣ.ΣΚΗΝΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ- ΜΕΡΑ- ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Η Άσπα χτυπά την πόρτα και αντικρίζει τους συναδέλφους της. Σε ένα μικρό συμπαθητικό γραφείο κάθονται και μιλούν. Χαιρετά και συστήνεται. Την κοιτούν από πάνω ως κάτω και συνεχίζουν την κουβέντα μεταξύ τους. Ο διευθυντής την καλωσορίζει και της σφίγγει το χέρι. Ο ΝΙΚΗΤΑΣ (53) σκουτά με το χέρι του τον ΝΑΣΟ (38) και του κάνει νόημα με το κεφάλι να προσέξει την Άσπα.

ΕΣ.ΣΚΗΝΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ- ΜΕΡΑ- ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΑΣΠΑΣ

Η Άσπα όρθια στη τάξη συστήνεται στους μαθητές της.

ΑΣΠΑ

Είμαι η Άσπα η καινούργια σας δασκάλα και είμαι χαρούμενη που βρίσκομαι στο νησί σας. Ελπίζω να έχουμε μια όμορφη χρονιά.

ΠΑΙΔΙΑ

Καλώς ήρθατε στο σχολείο μας κ. Άσπα.

Τους δίνει μια έκθεση με τίτλο «Αξέχαστο καλοκαιράκι». Η Άσπα κινείται ανάμεσα από τα θρανία των παιδιών και στέκεται σε αυτούς που δυσκολεύονται.

Παρατηρεί ότι η Ελένη δυσκολεύεται πολύ και κάθεται δίπλα της. Την κρατά κάποιες φορές στο διάλειμμα για περισσότερη υποστήριξη.

8. ΕΕ.ΣΚΗΝΗ- ΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Η Άσπα έχει εφημερία, τριγυρνά στην αυλή και στέκεται κάτω από το δέντρο, στη σκιά. Τα παιδιά της τάξης της τρέχουν κοντά της και την αγκαλιάζουν. Εκείνη ανοίγει την αγκαλιά της. Χαμογελά. Η Ελένη βγάζει από την τσέπη της μια ζωγραφιά. Η Άσπα την ανοίγει, βλέπει μια κατακόκκινη καρδιά. Σκύβει στην Ελένη και της λέει

ΑΣΠΑ

Είναι το ωραιότερο δώρο που έχω πάρει!

ΕΛΕΝΗ

Κυρία Άσπα, σας αγαπώ!

Η Άσπα γονατίζει στο ύψος της Ελένης και την αγκαλιάζει.

9. ΕΣ. ΣΚΗΝΗ ΣΑΛΟΝΙΟΥ ΕΛΕΝΗΣ- ΒΡΑΔΥ

Η Ελένη κάθεται στον καναπέ σκεπτική, σε ένα αρκετά μεγάλο σαλόνι ανάστατο, με έπιπλα μοντέρνα. Το βλέμμα της κολλάει απέναντι στην κονσόλα της εισόδου σε μια φωτογραφία από προηγούμενα Χριστούγεννα με τη μαμά της. Αγκαλιάζει τα γόνατα και βουρκώνει. Γύρω της σακουλάκια με πατατάκια και ένα κουτί πίτσας πάνω στο τραπεζάκι. Ο μπαμπάς της Ελένης σκυμμένος στο γραφείο ανάμεσα σε χαρτιά στοιβαγμένα γύρω του, με το πορτατίφ ανοικτό διαβάζει με πλάτη στον καναπέ. Ακούγεται το ξεφύλλισμα του βιβλίου και το ρούφηγμα του ηλεκτρονικού τσιγάρου. Η Ελένη σηκώνεται και αγκαλιάζει τον πατέρα από πίσω. Εκείνος αντιδρά λέγοντας πως έχει δουλειά.

ΕΛΕΝΗ

Τι θα έλεγες να συζητούσαμε
λιγάκι Βαρέθηκα μόνη μου.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ελένη, δε θα πας για ύπνο; Η ώρα
πέρασε, αύριο έχεις σχολείο. Έχεις
διαβάσει ή τα φόρτωσες πάλι στον κόκορα;

ΕΛΕΝΗ

Να μη σε νοιάζει. Τα έχω κάνει όλα με τη
δασκάλα μου.

Ο Λεωνίδας γυρίζει και την κοιτά με ύφος έκπληξης, ενώ
η Ελένη απογοητευμένη πηγαίνει στο δωμάτιό της. Ο
Λεωνίδας κλείνει με δύναμη το βιβλίο, πετώντας το στην
άκρη. Μονολογεί.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Πάλι αυτή. Δε θα τα πάμε καλά, καθόλου
καλά. Αυτή θα μας διαλύσει.

10.ΕΣ. ΣΚΗΝΗ- ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ(55)

Χτυπά το τηλέφωνο. Το σηκώνει ο κύριος ΠΟΛΙΤΗΣ(53), ο
διευθυντής του σχολείου(χτύπημα τηλεφώνου).

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δημοτικό Σχολείο Κύθνου, παρακαλώ.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Καλημέρα κ. Πολίτη μιλάτε με τον Λεωνίδα
Σαμαρά.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Χαίρομαι πολύ που σας ακούω.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ο λόγος που σας παίρνω δεν είναι και τόσο
ευχάριστος. Η κόρη μου η Ελένη, μου
ανάφερε πως αρκετές φορές δεν προλαβαίνει
να φάει, γιατί η δασκάλα την καθυστερεί να
την βγάλει έξω στα διαλείμματα.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Θα μπορούσατε να το συζητήσετε και ιδίαν και να βρείτε μια λύση.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Όχι, δεν μου αρέσουν οι μετωπικές συγκρούσεις, καταλαβαίνετε είναι λεπτή η θέση μου. Πριν κλείσω να σας πω πως δεν είναι και λίγες οι φορές που ξενυχτά στα μπαράκια, την έχω δει με τα μάτια μου. Τι όρεξη θα έχει την επόμενη μέρα για τα παιδιά;

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Μα κύριε Σαμαρά η δασκάλα μας είναι εξαιρετική στη δουλειά της και τα παιδιά την αγαπούν, δε μπορούμε να την κρίνουμε επειδή βγαίνει έξω, νέα κοπέλα είναι άλλωστε θα διασκεδάσει.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Αισθάνομαι πως θέλετε να την καλύψετε.

Ο Λεωνίδας κλείνει το τηλέφωνο ικανοποιημένος, τα χείλη του μειδίου, χτυπά ρυθμικά τα δάχτυλα του στο γραφείο. Ο διευθυντής κατεβάζει το ακουστικό αργά και ξεροκαταπίνει.

11. ΕΕ. ΣΚΗΝΗ - ΑΥΛΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ-ΜΕΡΑ

Ο Λεωνίδας αφήνει την Ελένη στην είσοδο του σχολείου και παρατηρεί πως τρέχει προς τη δασκάλα της και την αγκαλιάζει. Το πρόσωπό της φωτίζεται από ένα πλατύ χαμόγελο. Η Άσπα ανταποδίδει την αγκαλιά, της χαϊδεύει τα μαλλιά, της αγγίζει την πλάτη και προχωρούν. Ο Λεωνίδας κοιτάζει επίμονα με ύφος διερευνητικό. Η ματιά του παραμένει καρφωμένη πάνω τους.

12.ΕΣ. ΣΚΗΝΗ- ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ- ΜΕΡΑ

Ο Νάσος, η ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ (45) και ο Νικήτας, σιγοψιθυρίζουν και κοιτάζουν συνέχεια στη πόρτα μήπως φανεί κάποιος για να κόψουν κάθε συζήτηση. Η Άσπα ερχόμενη προς το γραφείο τους ακούει να μιλούν.

ΝΑΣΟΣ

Και ποιος δε ξέρει το κ. Λεωνίδα αγαπητό άτομο στο νησί. Δεν έδωσε ποτέ δικαίωμα για τίποτα, ούτε όταν χώρισε με τη γυναίκα του. Η εταιρεία του έχει προσφέρει αρκετά και στο σχολείο μας εξοπλίζοντας το με τεχνολογικό υλικό.

ΝΙΚΗΤΑΣ

Ε, χωριό που φαίνεται κολαούζο δε θέλει, η μικρή δασκάλα δε κρατά ούτε τα προσχήματα. Όλο μπαράκια, ποτά και ξενύχτια. Η κοπέλα ήρθε για διασκέδαση πως να το κάνουμε. Και τι ντύσιμο είναι αυτό; Δε λέω ωραίο σώμα, όμορφο πρόσωπο, αλλά το στυλ, πολύ προκλητικό.

ΝΑΣΟΣ

Ακριβώς δασκάλα είσαι κορίτσι μου, όχι τραγουδίστρια στην παραλιακή.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Νομίζω είστε υπερβολικοί, η Άσπα κάνει τη δουλειά της με το παραπάνω. Όσο για τον κ. Λεωνίδα όλοι ξέρουμε ότι μόνο κύριος δεν είναι. Ελάτε τώρα κλείστε το θέμα μην έρθει και στεναχωρηθεί.

Η Άσπα ανοίγει την πόρτα και κάθε συζήτηση κόβεται. Τους κοιτά κατάματα.

ΑΣΠΑ

Ίσως κάποιοι από σας θα θέλατε να είστε στη θέση μου, αλλά δε μπορείτε. Σας έχει πνίξει η μιζέρια και τα «πρέπει».

Η Άσπα απομακρύνεται, κλείνοντας την πόρτα του γραφείου. Τρίβει το πρόσωπό της με τα χέρια, ξεφυσά.

13. ΕΣ. ΣΚΗΝΗ – ΣΧΟΛΕΙΟ- ΑΠΟΓΕΥΜΑ

Η Άσπα μιλάει με γονείς για την πρόοδο των παιδιών. Ο Λεωνίδας εμφανίζεται ξυρισμένος, με τζιν παντελόνι και

κολλαρισμένο πουκάμισο, περιμένει στη σειρά και σχολιάζει με άλλους γονείς την Άσπα. Έχει ύφος καυχησιάρη ενώ γυρίζει την πλάτη στην Άσπα την ώρα που μιλά. Η Άσπα αντιλαμβάνεται την έντονη συζήτηση μοιάζει χαμένη και το βλέμμα της πέφτει επίμονα στον Λεωνίδα. Δείχνει αμήχανη. Μόλις φτάνει η σειρά του η Άσπα τον ρωτά.

ΑΣΠΑ

Μα καλά, τι δουλειά έχετε εσείς εδώ;

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ήρθα να ενημερωθώ για το παιδί μου.

ΑΣΠΑ

Το ... παιδί σας;

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ναι, για την Ελένη. Και ας αφήσουμε αυτόν τον πληθυντικό, έχουμε τόσες πολλές φορές ειπωθεί, γνωριζόμαστε.

ΑΣΠΑ

Δε βοηθά καθόλου αυτό που λέτε, άλλωστε έχουμε διαφορά ηλικίας και ας μη ξεχνάτε είμαι η δασκάλα σας.

Εκείνη την ώρα μπαίνει η Ελένη και αγκαλιάζει την Άσπα.

ΕΛΕΝΗ

Είναι η δασκάλα που σου έλεγα μπαμπά!

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ελένη, άσε τις αγκαλιές και βγες έξω (με ύφος αυστηρό).

Η Ελένη απομακρύνεται με κατεβασμένο κεφάλι. Ο Λεωνίδας συνεχίζει τη συζήτηση.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Σου είπα ότι θα τα ξαναπούμε.

ΑΣΠΑ

Η Ελένη είναι ένα γλυκό παιδί, πολύ εκδηλωτικό και προσπαθεί αρκετά. Είναι όμως αδύναμη σε αρκετά μαθήματα.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Έλα τώρα, άστα αυτά η Ελένη είναι δευτερεύον θέμα αυτή την στιγμή.

Η Άσπα μοιάζει αναστατωμένη και περιεργάζεται το χώρο με τα μάτια.

ΑΣΠΑ

Με φέρνετε σε δύσκολη θέση. Φύγετε.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Άσε αυτό τον πληθυντικό ευγενείας, δε βοηθάει να χαλαρώσεις. Πότε θα συναντηθούμε; Μη κάνεις τη δύσκολη, βλέπω πως με κοιτάζεις.

ΑΣΠΑ

Ποτέ.

Ο Λεωνίδας φεύγει νευριασμένος, γελά σαρδόνια και μονολογεί. Ακούγεται από μακριά «θα με βρεις μπροστά σου». Η Άσπα ξεφυσά, χαμογελά και καλησπερίζει τον επόμενο γονέα.

14. ΕΣ.ΣΚΗΝΗ - ΣΠΙΤΙ ΑΣΠΑΣ- ΒΡΑΔΥ

Η Άσπα δείχνει προβληματισμένη, πειράζει διαρκώς αμήχανα τα μαλλιά της με τα ακροδάχτυλα. Κοιτάζεται στον καθρέφτη. Κλαίει από την ένταση. Μουντζουρώνεται από το μακιγιάζ. Κάθεται με διπλωμένα τα πόδια στο μονό άστρωτο κρεβάτι στο ημίφως του δωματίου. Ανοίγει την τηλεόραση που κρέμεται από τον τοίχο, πετά το τηλεκοντρόλ στην κουνιστή καρέκλα. Η τηλεόραση παίζει δυνατά. Η φωνή του γείτονα για ησυχία χτυπά στα αυτιά της. Σηκώνεται, πλησιάζει στο παράθυρο, ο γείτονας ακόμα φωνάζει, κλείνει βιαστικά το ρολό της μπαλκονόπορτας. Πηγαινοέρχεται. Σκουπίζει τη μύτη και τα μάτια με το χαρτομάντιλο. Αγκαλιάζει τον εαυτό της

σε μια σιωπηλή αδυναμία. Σηκώνει το ακουστικό και καλεί τη φίλη της τη Νίνα.

NINA

Παρακαλώ; Ποιος είναι;

ΑΣΠΑ

Η Άσπα. Είμαι χάλια ρε φίλη.

NINA

Ακούγεται κλαμένη. Τι σου συμβαίνει; Μα τι έγινε; Μέχρι χθες καλά φαινόσουν.

ΑΣΠΑ

Θυμάσαι τον τύπο στο μπαρ, αυτόν που με σταμάτησε στο δρόμο απότομα; Σήμερα διαπίστωσα πως είναι γονέας μαθήτριάς μου. Έχει γίνει τσιμπούρι. Με κατηγορήσε ανοιχτά στον διευθυντή μου, Μου έχει κάνει τη ζωή κόλαση. Είπα να μη τον πάρω σοβαρά στην αρχή, αλλά το ποτήρι ξεχείλισε. Νομίζει πως είναι κάποιος.

NINA

Αγνόησε τον, τον βλάκα. Ένας άξεστος νησιώτης είναι.

ΑΣΠΑ

Προσπαθώ, αλλά σήμερα με έκανε ρεζίλι στο σχολείο απειλώντας με. Χώρια που αισθάνομαι πως και οι υπόλοιποι δάσκαλοι με κοιτούν περίεργα και τους έπιασα να με σχολιάζουν άσχημα. Μέχρι και η γειτόνισσα κρύβεται πίσω από τις κουρτίνες και παρακολουθεί πότε βγαίνω και πότε μπαίνω στο σπίτι. Δε με σηκώνει το κλίμα στο σχολείο. Δηλαδή ποιο σχολείο, στο νησί το ίδιο.

NINA

Άσπα μου, μη κοιτάς που τον γλείφει το μισό νησί. Παντού χορηγίες είναι για να γλιτώνει την εφορία. Όλοι γνωρίζουν πως είναι πέφτουλας. Έλα ρε συ όποιος έχει μυαλό μπορεί να καταλάβει πως ο τύπος χάνει λάδια, δεν είναι με τα καλά του. Όσο για τους συναδέλφους σου και τη γειτόνισσα βρήκαν να ασχολούνται, βαλτωμένοι τύποι. Έλα πέσε να κοιμηθείς, είσαι κουρασμένη. Αύριο θα τα δεις όλα πιο ξεκάθαρα.

16. ΕΕ. ΣΚΗΝΗ ΜΠΑΛΚΟΝΙ ΑΣΠΑΣ

Η Άσπα προχωρά προς την μπαλκονόρπορτα για να πάρει αέρα. Την ίδια στιγμή η γειτόνισσα από το παράθυρο ανιχνεύει κίνηση. Η Άσπα την χαιρετά. Το ίδιο και εκείνη που βγαίνει στο μπαλκόνι.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ:

Τόσο καιρό στο νησί μας και δεν έχουμε γνωριστεί καλύτερα. Αλλά που χρόνος εσεείς οι νέες, γυρνάτε όλη μέρα από δω και από κει. Είδα πως προλάβετε να γνωρίσετε και τον κύριο Σαμαρά. Ξέρετε είναι πολύ αξιοπρεπής άνθρωπος, απορώ όμως...

Η Άσπα την κόβει.

ΑΣΠΑ

Φτάνει πια, δε θα απολογηθώ κιόλας για τον καθένα.

Η Άσπα κλείνει το παράθυρο, πηγαίνει στο μπάνιο και ρίχνει λίγο νερό στο πρόσωπό της.

16. ΕΣ. ΣΚΗΝΗ - ΑΙΘΟΥΣΑ ΣΧΟΛΙΚΗ- ΜΕΡΑ -ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Η Άσπα ντυμένη γιορτινά ανακοινώνει με χαμόγελο στους μαθητές της τα ευχάριστα για εκείνη νέα.

ΑΣΠΑ

Παιδιά θα ήθελα να σας ανακοινώσω ότι πήρα μετάθεση στην Αθήνα που σημαίνει πως του

χρόνου δε θα είμαι η δασκάλα σας. Είμαι σίγουρη πως όποιος έρθει θα σας αγαπήσει όπως σας αγάπησα και εγώ.

Η Ελένη σκουπίζει τα μάτια της.

NINA

Θα μου λείψετε πολύ κυρία Άσπα.

Η Άσπα την αγκαλιάζει.

17.ΕΣ. ΣΚΗΝΗ ΣΠΙΤΙ ΑΣΠΑΣ- ΜΕΡΑ

Η Άσπα κλείνει τη βαλίτσα της και κοιτάζει γύρω το χώρο. Χτυπά το κουδούνι (ήχος κουδουνιού). Η Άσπα ανοίγει την πόρτα και αντικρίζει τα παιδιά της τάξης της κρατώντας λουλούδια και ζωγραφιές. Βουρκώνει, ανοίγει την αγκαλιά της και τα κλείνει μέσα.

18. ΕΣ. ΣΚΗΝΗ - ΣΠΙΤΙ ΛΕΩΝΙΔΑ- ΑΠΟΓΕΥΜΑ

Η Ελένη ετοιμάζει τη βαλίτσα της. Πηγαίνει στο σαλόνι όπου ο Λεωνίδας κάθεται στο καναπέ και πίνει τον καφέ του χαζεύοντας στο κινητό του. Η Ελένη τον πλησιάζει.

ΕΛΕΝΗ

Μπαμπά, θα πάω στην Αθήνα να μείνω με την μαμά. Μίλησα μαζί της και τα έχει τακτοποιήσει όλα. Θα περάσει να με πάρει ταξί. Μη με ρωτήσεις τίποτα. Είναι αργά για εξηγήσεις.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Τι σημαίνει είναι αργά; Τι εννοείς θα μείνεις με τη μαμά; Εκείνη έχει τη δική της ζωή, έχει ένα μωρό με τον ΝΤΙΝΟ(48) που χρόνος για σένα; Τώρα δε σου κάνω εγώ;

ΕΛΕΝΗ

Είναι αργά σου λέω. Άλλωστε δε θα σου λείψω και πολύ, μάλλον χάρη θα σου κάνω. Πού χρόνος να δεις τι κάνω όλα αυτά τα χρόνια. Εσένα άλλα σε νοιάζουν. Και μη λες για τη μαμά, γιατί εσύ φταις τελικά που

χωρίσατε. Εσύ έβγαινες μέχρι αργά και αδιαφορούσες για εκείνη, όπως τώρα με μένα. Τα κατάλαβα όλα, κάλιο αργά παρά ποτέ.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Δε καταλαβαίνω τι εννοείς. Σου αφιέρωσα τη ζωή μου και μου λες πως είναι αργά για να μου δώσεις εξηγήσεις;

ΕΛΕΝΗ

Αργά, πολύ αργά για να ψαχτείς. Ποια ζωή σου μου λες; Ποτέ δεν ένιωσα πως νοιάστηκες για μένα. Πάντα απασχολημένος, πάντα μόνη. Μόνο από τη δασκάλα μου ένιωσα αγάπη και τώρα φεύγει.

Ο Λεωνίδας μένει άφωνος!

19. ΕΞ. ΣΚΗΝΗ ΣΤΟ ΠΛΟΙΟ -ΜΕΡΑ

Η Άσπα ταξιδεύει με προορισμό την Θεσσαλονίκη, κάθεται στο κατάστρωμα και κοιτά τη θάλασσα. Ακούγεται χτύπος από το κινητό της. Ψάχνει στη τσάντα της, διαβάζει το μήνυμα από άγνωστο αποστολέα.

ΜΗΝΥΜΑ

Μαζί δεν έχουμε τελειώσει...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Mackay, F. (2015). *Radical Feminism. Feminist Activism in Movement*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Levine-Frader, L. (2004). *Gender and labor in world history*. Στο Meade, T. & Wiesner-Hanks, M. (Eds.), *Blackwell Companions To History: A Companion To Gender History*. New Jersey: Blackwell, 26-50

Heywood Andrew,(2013), «Διεθνείς Σχέσεις Και Πολιτική Στην Παγκόσμια Εποχή», Εκδόσεις Κριτική,σ.676

Weedon, C. (1987). *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. Cambridge, MA: Blackwell.

Crossman, A. (updated 2018) , *Feminist Theory in Sociology: An Overview of Key Ideas and Issues*, <https://www.thoughtco.com/feminist-theory-3026624>, (τελευταία πρόσβαση στις 20/12/2018)

Walters, M. (2005). *Feminism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press

Hooks, B. (1987). *Feminism: A Movement to End Sexist Oppression*. At: Phillips Ann (ed.), *Feminism and Equality*. Oxford: Basil Blackwell

Jenson, J. (1985). *Struggling for identity: The women's movement and the state in Western Europe*. *West European Politics*, 8(4), 5-18.

Haug, F. (1989). *Lessons from the Women's Movement in Europe*. *Feminist Review*, 31(1), 107- 116.

Pelak, C.F. & Taylor, V. & Whittier, N., (1999). « *Gender Movement*», στο J. Chafetz (ed) *Handbook of the Sociology of Gender*. New York : Kluwer Academic / Plenum Publishers

Bryson, V. (1992). *Feminist Political Theory: An Introduction*. London: Macmillan

Jenson, J. (1985). *Struggling for identity: The women's movement and the state in Western Europe*. *West European Politics*, 8(4), 7-15

Mills, S. (2008). *Language and Sexism*. Cambridge: University Press

Spivak, G. T. (1989). “*French Feminism in an International Frame*”, in: Eagleton, M. (ed.), *Feminist Literary Theory*, Oxford: Basil Blackwell Ltd.

Braun & Clark, 2012. *Thematic Analysis* στο:

<https://www.researchgate.net/publication/269930410> *Thematic analysis*

Ελληνόγλωσση:

Τριανταφύλλου Δ., Υφαντής Κ., & Χατζηβασιλείου Ε.,(2008), «*Διεθνείς σχέσεις Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*», Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης, σ.514

Kant, Immanuel, 1996, *The Metaphysics of Morals* αναρτήθηκε από: <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/179-%CE%A6%CE%92234.1/Feminismos%20antikeimenopoiisi%20final.pdf>
(τελευταία πρόσβαση: 25/08/2022)

Δέσποινα Δήμα_ 20 NOE 2019 αναρτήθηκε από: <https://www.ladylike.gr/women-today/ta-pragmata-poy-den-einai-feminismos/> (τελευταία πρόσβαση: 16/07/2022)

Godelier, Maurice, “*Γυναίκες, κοινωνικό ή βιολογικό φύλο;*”, στο Maruani, Margaret,(επιμ.),

Γυναίκες, φύλο, κοινωνίες, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα(2008, σ. 25-32)

Hughes, Michael και Kroehler, Carolyn, “Κεφάλαιο 8: *Έμφυλη ανισότητα*”, στο *Κοινωνιολογία: Οι βασικές έννοιες*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα (2014, σ. 356-382.

Godelier, M. (2008). *Γυναίκες, Κοινωνικό ή Βιολογικό Φύλο;* στο M. Maruani (επιμ.), *Γυναίκες, φύλο, κοινωνία, Τι Γνωρίζουμε Σήμερα* (σ. 25-32), Αθήνα: Μεταίχμιο

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. (1994). *Φεμινιστικές τάσεις στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*. Στο: Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή & Σ. Ζιώγου (Επιμ.), *Εκπαίδευση και Φύλο* (σελ.23-40). Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Ξηραδάκη, Κ. (1988). *Το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα. Πρωτοπόρες Ελληνίδες (1830-1936)*. Αθήνα: Γλάρος.

Δαλακούρα, Κ. & Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (2015). *Θ εκπαίδευση των γυναικών – Οι γυναίκες στην εκπαίδευση (18ος -20ός αιώνα): Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και γυναικεία παρέμβαση*, Αθήνα: Ελληνικές Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες

Suleiman, S. R. (2008). *Το γυναικείο σώμα στον Δυτικό Πολιτισμό – Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Μτφρ. Βογιατζάκη Ε., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα.

Ρεθυμνιωτάκη, Ε. , Μαροπούλου Μ. , Τσακιστράκη, Χ. *Φεμινισμός και Δίκαιο*. [ηλεκτ. Βιβλ.]. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2016/ ανακτήθηκε από : https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/6178/2/02_chapter_01.pdf τελευταία πρόσβαση:22/08/2022

Παπαγεωργίου, Γ. (2004). *Ηγεμονία και Φεμινισμός*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Καρζής Θ., *Η Γυναίκα στον 20ό αιώνα*, Φιλλιπότης, Αθήνα 1993

Αβδελά Ε., Α. Ψαρρά (επιμ.), *Σιωπηρές ιστορίες: γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997.

Wollstonecraft, *Η Αναγνώριση των δικαιωμάτων της Γυναίκας*, Αθήνα 2018(εκδόσεις:Brainfood ΜΕΠΕ).

Connell W.R., *Το κοινωνικό φύλο*, Αθήνα, 2006(εκδόσεις: Επίκεντρο)

Παρέδες Χ., *Υφαίνοντας ιστούς*, Αιγάλεω 2020,(εκδόσεις: Ευτοπία)

Στύλλου Μ., *Η Πάλη για την Απελευθέρωση Των Γυναικών*, Αθήνα, 2022,(εκδόσεις: μαρξιστικό βιβλιοπωλείο).

Σιμόν Ντε Μποβουάρ, *Το δεύτερο φύλο*, Αθήνα, 2022,(εκδόσεις: Μεταίχμιο)

Καραμάνου Α., *Η Ευρώπη και τα Δικαιώματα των Γυναικών*, 2015,(εκδόσεις: Παπαζήση)

Κακλαμανάκη Ρ., *Η γυναίκα χτες και σήμερα*, 2007,(εκδόσεις: Κέδρος)

Cameron D., *Φεμινισμός*, 2020, (εκδόσεις: πανεπιστημιακές Κρήτης).

Μάρσντεν Ντ., *Γυναίκα δεσμώτρια*, 2020, (εκδόσεις :Opportuna).

Mill J.S. Για την υποτέλεια των γυναικών.(εκδόσεις: Νόηση)

Bryson, V.(2004). *Φεμινιστική Πολιτική Θεωρία*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Χριστίνα Αθανασιάδου, «*Νέες γυναίκες με πανεπιστημιακή μμόρφωση και η συμφιλίωση της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας στο σχεδιασμό της ενήλικης ζωής*», Θεσσαλονίκη, 2002, ανακτήθηκε από:

http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/1441/6/1441_03_Athanasiadou_FeministTheories.pdf

«*Ιστορία των γυναικών και του φύλου*» - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, archive.eclass.uth.gr was first indexed by Google in August 2019, αναρτήθηκε από:

http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/SEAD259/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/PDF/Thematiki_4.pdf

Γκόβα, Ε. 2002 «Μορφές βίας και υπηρεσίες βοήθειας», στο Γκόβα, Ε. (επιμ.), Η πτώση των φύλ(λ)ων. Κείμενα και Προτάσεις για τον σεξισμό και τη βία. Αθήνα: Ιδιωτική.

Evans, M. (2004). Φύλο και Κοινωνική Θεωρία, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αθανασίου, Α. (επιμ.) (2006), Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική. Αθήνα: Νήσος.

Καλαντζόπουλος, Δ., (2012). «Αποδόμηση, σπουδές των υποδεέστερων και φεμινιστική κριτική: οι κεντρικοί άξονες του έργου της Σπίβακ», Ενθέματα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://enthemata.wordpress.com/2012/12/16/kalanzopoulos/>

Stuart Hall, Bram Gieben, «Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας»,(Σαββάλας,2003)

https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181-%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9A120/Hall_Gieben_Diafotismos.pdf

(Hall,Σαββάλας,2003,σ.100)αναρτήθηκε από:

https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181-%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9A120/Hall_Gieben_Diafotismos.pdf

Authors :Irakleidis,Alexios«Ανθρώπινα δικαιώματα», ανακτήθηκε από:

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/6155/3/01_chapter_9.pdf

Kantzara, V. (2006) “Patriarchy” στο Fitzpatrick T., et al. (eds.) International Encyclopedia, εγκυκλοπαίδεια, of Social Policy, London: Routledge (σελ.6), ανακτήθηκε από : http://www.isotita-erepaek.gr/iliko_sxetikes_ereunes/koinonia/Patriarchy-transl-Gr.pdf

Αλεξάνδρα Ζαββού, «Εννοιολογήσεις του φύλου», ανακτήθηκε από:

<https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181->

<https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181-%CE%A6%CE%A5%CE%A1%CE%9A293/%CE%96%CE%91%CE%92%CE%92%CE%9F%CE%A5%CE%9C%CE%91%CE%98%CE%97%CE%9C%CE%91%203%CE%BF%CE%95%CE%9D%CE%9D%CE%9F%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%20CE%A4%CE%9F%CE%A5%20CE%A6%CE%A5%CE%9B%CE%9F%CE%A5.pdf>

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

Κωνσταντίνος Κωστούλας 2017, Έμφυλη ταυτότητα: μια κοινωνιολογική προσέγγιση

<https://socialpolicy.gr/2017/10/%CE%AD%CE%BC%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B7-%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE.html>

Cole, Nicki Lisa, Ph.D. «Πώς διαφέρει το φύλο από το σεξ». ThoughtCo, 16 Φεβρουαρίου 2021, (Νίκι Λίζα Κόουλ, Ενημερώθηκε στις Ιούλιος 21, 2019)

<https://www.greelane.com/el/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B7-%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%82/gender-definition-3026335>

Τάσος Πουλτσάκης:

Η γυναίκα και η ιατρική επιστήμη. Μια αναδρομή στον επιστημονικό φεμινισμό
Δημοσίευση: 23 Μαΐ 2017 17:00

<https://www.eleftheria.gr/m/%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82/item/162750.html>

Σταυρός, Άσλεϊ. «Φεμινιστική Θεωρία στην Κοινωνιολογία». ThoughtCo, 16 Φεβρουαρίου 2021 <https://www.thoughtco.com/feminist-theory-3026624>

Charles Fourier: https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Fourier

Elc team,(2017),Τα φημισμένα Αποφθέγματα της Σιμόν Ντε Μπουβουάρ,
<https://elculture.gr/apofthegmata-tis-simon-nte-bovouar/>

Τρίτο Κύμα Φεμινισμού, από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια αναρτήθηκε από:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%BF_%CE%9A%CF%8D%CE%BC%CE%B1_%CE%A6%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D

Φύλο και ψυχολογία (Gender Psychology), Συγγραφέας: Ηρακλής Γρηγορόπουλος
http://www.fylopedia.uoa.gr/index.php/%CE%A6%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%88%CF%85%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1#.CE.97.CE.BA.CE.BF.CE.B9.CE.BD.CF.89.CE.BD.CE.B9.CE.BA.CE.AE.CE.BA.CE.B1.CF.84.CE.B1.CF.83.CE.BA.CE.B5.CF.85.CE.AE.CF.84.CE.B7.CF.82.CF.84.CE.B1.CF.85.CF.84.CF.8C.CF.84.CE.B7.CF.84.CE.B1.CF.82.CF.86.CF.8D.CE.BB.CE.BF.CF.85

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα, Προσχολικής Εκπαίδευσης
Μάθημα: Σπουδές φύλου και λογοτεχνία , Ευγενία Σηφάκη, αναρτήθηκε από:
https://eclass.uth.gr/modules/units/?course=ECE_U_201&id=297

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα, Προσχολικής Εκπαίδευσης
Μάθημα: Σπουδές φύλου και λογοτεχνία , Ευγενία Σηφάκη, αναρτήθηκε από:
https://eclass.uth.gr/modules/units/index.php?course=ECE_U_201&id=295

Admin, (08 Mar 2022), «8 Μαρτίου 1857 – Όταν οι εργάτριες βγήκαν στους δρόμους της Νέας Υόρκης– Αφιέρωμα» ανακτήθηκε από: <https://neakallithea.gr/8-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85-1857-%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AC%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%8B%CF%86%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%85/>

ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ... «παγκόσμια μέρα της γυναίκας»
άρθρο ανακτήθηκε από:

<http://www.mixanitouxronou.gr/pos-i-8i-martioy-egine-pagkosmia-mera-tis-gynaikas-i-proti-apergia-stin-ellada-egine-stis-famprikes-toy-peiraia/>

Βάνα Τεντοκάλη, Θανάσης Μουτσόπουλος , said-spivak.pdf «Θεωρίες αποδόμησης του χώρου και του φύλου» ανακτήθηκε από:

<http://architecture.web.auth.gr/uploads/2014/02>

«Πορτραίτα» ημερομηνία ανάρτησης:04/07/2013, ανακτήθηκε από: <https://www.newsbeast.gr/portraits/arthro/553600/i-skliropuriniki-soufrazeta-emili-pankheJohn>

Stuart Mill, ανακτήθηκε από: [John Stuart Mill - Βιογραφία, ποιος είναι και τι έκανε - 2021 - Economy-Wiki.com \(economy-pedia.com\)](#)

From Wikipedia, the free encyclopedia, « The Freewoman», Editors Dora Marsden, Mary Gawthorpe, ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Freewoman

This entry was posted on 18.06.2017 by [Dimitris M. Moschos](#) in [άρθρα/статья](#) and tagged [Γυναίκες](#), [ΕΣΣΔ](#), [Ρωσία](#), [Φύλο](#), [LGBT](#), «Το φύλο στην μεγάλη αναταραχή», ανακτήθηκε από:

<https://ourbabadoesntsayfairytale.wordpress.com/2017/06/18/%cf%84%ce%bf-%cf%86%cf%8d%ce%bb%ce%bf-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%bc%ce%b5%ce%b3%ce%ac%ce%bb%ce%b7-%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%84%ce%b1%cf%81%ce%b1%cf%87%ce%ae/>

Patriarchal Society According to Feminism By Linda Napikoski Updated on January 24, 2020, ανακτήθηκε από: <https://www.thoughtco.com/patriarchal-society-feminism-definition-3528978>

Rosquill, Wikipedia, 2022, Patriarchy, ανακτήθηκε από: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Patriarchy&oldid=1084520807>

How Patriarchy and Capitalism Combine to Aggravate the Oppression of Women”/ 26 May 2021/[Denise Comanne](#)/ανακτήθηκε από: <http://www.cadtm.org/How-Patriarchy-and-Capitalism-Combine-to-Aggravate-the-Oppression-of-Women>

Biological determinism/ Jun 27 2018, ανακτήθηκε από: <https://www.encyclopedia.com/science-and-technology/biology-and-genetics/biology-general/biological-determinism/>

selidodeiktis, «Θεωρίες για την πατριαρχία και την κοινωνική αναπαραγωγή», 9 Μαρτίου 2021, αρ. Αποστόλη Νικολόπουλου, ανακτήθηκε από:

<https://selidodeiktis.edu.gr/2021/03/09/%ce%b8%ce%b5%cf%89%cf%81%ce%af%ce%b5%cf%82-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%b7%ce%bd-%cf%80%ce%b1%cf%84%cf%81%ce%b9%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%af%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%ba%ce%bf%ce%b9/>

«Ψυχοαναλυτικός φεμινισμός», Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A8%CF%85%CF%87%CE%BF%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CF%86%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82

Ορισμός και συγκρίσεις του σοσιαλιστικού φεμινισμού /Πώς είναι διαφορετικός από άλλους τύπους φεμινισμού;/ 23 Ιανουαρίου 2021, ανακτήθηκε από:

[https://www.greelane.com/el/%CE%BA%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B5%CF%82/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1--%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/socialist-feminism-womens-history-definition-3528988 /](https://www.greelane.com/el/%CE%BA%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B5%CF%82/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1--%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/socialist-feminism-womens-history-definition-3528988/)

Φιλοσοφικά ρεύματα στο φεμινιστικό κίνημα /Jan 18 2013/ Ανουράντα Γκάντι ανακτήθηκε από: <https://issuu.com/antistasistisgeitonies/docs/anuradhaghandy>

«Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός», Φεμινιστική Πολιτική Θεωρία ανακτήθηκε από: <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/SEAB132/Bryson%20C%20%CE%BA%CE%B5%CF%86.%2010%2C%20%CE%9F%20%CF%81%CE%B9%CE%B6%CE%BF%CF%83%CF%80%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CC%81%CF%82%20%CF%86%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CC%81%CF%82%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CE%B5%CC%81%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CF%80%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CC%81%CE%B1%CF%82%20%28b%26w%29.pdf>

Ελένη Ρεθυμνωτάκη, Μαρίνα Μαροπούλου, Χριστίνα Τσακιστράκη, «Φεμινισμός και Δίκαιο», Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα, ανακτήθηκε από: <https://docplayer.gr/30792857-Feminismos-kai-dikaio.html>

Δημήτρης Τσαρδάκης ,«Η γυναίκα και το φεμινιστικό κίνημα», ανακτήθηκε από:
<https://4epalkaventrepreneurship.weebly.com/tauomicron-phiepsilonmuioetanuiotasiigmatatauioiakappaomicron-kappaiotanuetamualpha.html>

Theory. Utopia. Empathy. Ephemeral arts – EST. 1990 – ATHENS LONDON NEW YORK, “Φεμινισμός και επαναστατικό κίνημα- Ο ρόλος των γυναικών” // Η Ιστορία των Φεμινιστικών κινημάτων και οι διάφορες τάσεις του Φεμινισμού
Published on December 29, 2010 ανακτήθηκε από:

[:https://voidnetwork.gr/2010/12/29/%cf%86%ce%b5%ce%bc%ce%b9%ce%bd%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%ba%ce%af%ce%bd%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%bf/](https://voidnetwork.gr/2010/12/29/%cf%86%ce%b5%ce%bc%ce%b9%ce%bd%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%ba%ce%af%ce%bd%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%bf/)

Bwave «Το Β΄ κύμα του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα: Γυναικείες οργανώσεις και ομάδες σε άνοδο, Α΄ περίοδος, 1974–1979» ανακτήθηκε από:
<https://notafeministproject.gr/timeline/Bwave>

Φεμινισμός δευτέρου κύματος, αναρτήθηκε από:

https://www.wikiwand.com/el/%CE%A6%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%85_%CE%BA%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82#/CE%A6%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%85_%CE%BA%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82

Ανθή Κουτσουμπού, 21 Μαΐου 2022 07:45, «Το φύλο είναι προκαθορισμένο από τη φύση ή "φτιάχνεται" από την κοινωνία; Ή μήπως τίποτα από τα δύο;» αναρτήθηκε από: <https://www.news247.gr/epistimi/to-fylo-pethane-zito-to-fylo-ti-einai-ierpitlestikotita.9633541.html> (Το άρθρο του συντάκτη Will Frake δημοσιεύτηκε στο Αεον. Το Αεον, είναι διαδικτυακό περιοδικό)

Φοιτητική ομάδα Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών Λεξικογραφίας: Αναγνωστόπουλος Ιωάννης, Δρακοπούλου Μαρία, Ελευθερίου Δέσποινα, Κούτρα Αλεξάνδρα, Κρομμύδα Ευθαλία, Μαρίν Μαρία, Τριανταφύλλη Ευαγγελία, Τρυπαναγνωστοπούλου Σοφία, Φωκάς Γεώργιος (επιμέλεια Δρ. Ευτέρπη Μήτση), αναρτήθηκε από: <http://www.fylopedia.uoa.gr/index.php/%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1>

Σηφάκη, Ε. (2015). Σπουδές φύλου και Λογοτεχνία. Ανακτήθηκε από: <https://repository.kallipos.gr/> τελευταία πρόσβαση: 25/08/2022